SALA DE LECTURA

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri, 11 martie 1992 **8 (107)**

Orizontul de aşteptare

În ultimă instanţă, echilibrarea balanţei politice — ca rezultat cert şi, sperăm, durabil al recentelor alegeri administrative locale — reprezintă un pas important spre normalitate în viaţa publică românească. Şi, totodată, un prim examen trecut de societatea civilă în lunga sesiune de acomodare cu exigenţele democraţiei şi ale statului de drept. Plecînd de la prezumţia că această echilibrare politică şi acest pas spre normalitate nu vor însemna în timp o simplă schimbare de măşti în cadrul aceleiaşi piese, ci vor impune, în sfîrşit, o piesă cu adevărat nouă, ne îngăduim să scrutăm o clipă orizontul de aşteptare al electoratului spre a-i releva spectrul de imperative.

Aşadar, ce aşteaptă acum cetăţeanul de la noile consilii ale administraţiei locale ? Credem că în primul rînd să joace, cum se spune, cu cărţile pe faţă. Transparenţă, deci. Deopotrivă pentru „prinţ„ şi pentru „cerşetor", pentru „al nostru" şi pentru „al lor". Astfel încît primăria să devină şi la noi ceea ce în lumea liberă e de multă vreme : o instituţie la dispoziţia cetăţeanului, necum invers. Într-o atare privinţă consiliile şi, în genere, funcţionarii primăriilor au de făcut chiar operă de educaţie, pentru că — din păcate — atîţia ani de invazie comunistă ne-au cam obişnuit să intrăm în aceste instituţii cu sentimentul că ni se face o favoare ce se cuvine a fi răsplătită şi să ieşim din ele cu aerul că am fost privilegiaţi sau, cel puţin, că am avut noroc. Ideea că accesul în primărie precum şi succesul solicitării ţin de un drept elementar al fiecărui petiţionar nu este încă — să recunoaştem — bine fixată în conştiinţa noastră civică. De aici, un al doilea imperativ al aşteptării : abolirea sau măcar diminuarea severă a corupţiei, al cărei loc preferat de manifestare a fost — ştim bine — primăria. Numai că ea, corupţia, nu se poate aboli prin decizii. Un funcţionar corupt nu va deveni niciodată un funcţionar corect printr-un simplu ordin al superiorului său. Diminuarea corupţiei presupune, ca pe o condiţie obligatorie, înlăturarea funcţionarului corupt, iar nu corectarea sau reeducarea lui care este practic imposibilă. De aceea declaraţiile unor primari şi consilieri noi aleşi că vor face curăţenie şi vor extirpa corupţia din primării fără a renunţa la serviciile unor funcţionari, ni se pare cu totul utopică, dacă nu chiar demagogică. Mai ales în primării principiul „oameni noi la vremuri noi" trebuie respectat cu sfinţenie, fie şi cu riscul unei impopularităţi de moment şi în cere restrîns.

În al treilea rînd — după unii în primul — cetăţeanul aşteaptă de la administraţia locală îmbunătăţirea vieţii sale zilnice, de la mediul ambiental (străzi, locuinţe, parcuri, transport în comun, lumină şi căldură) la nevoile de consum şi de aprovizionare (umplerea magazinelor, diversificarea produselor, ba chiar şi reducerea preţurilor). Fireşte, nu toate acestea stau în competenţa primăriei, dar şi cele care stau, presupun, spre a fi realizate, o sumă de interdependenţe aşa-zicînd obiective care pot să condiţioneze, în bine sau în rău, imaginea la cetăţean a primăriei. Ciudat sau nu, posibilitatea dezamăgirii cetăţeanului de activitatea primăriei e considerabilă tocmai la acest nivel al orizontului de aşteptare. Într-un fel e nedrept, pentru că dacă în privinţa transparenţei şi a eliminării corupţiei primăriile dau seamă prin ele însele de ceea ce fac, în privinţa îmbunătăţirii traiului zilnic al cetăţenilor puterea lor e mult mai mică şi totdeauna dependentă de alte structuri politico-economice. De această fatalitate a competenţelor administraţiei locale s-ar putea să profite unul sau altul dintre partidele politice interesate de obţinerea capitalului electoral. Cu atît mai mult, noile primării au obligaţia de a lămuri, iarăşi cu cărţile pe faţă, de unde şi pînă unde se întinde arcul competenţei lor. Cu alte cuvinte, să nu-şi propună mai mult decît pot duce şi, mai ales, să dezvăluie public beţele în roate pe care le pun diversele structuri. Nu de alta, dar sistemul plăţirii oalelor sparte de alţii nu are culoare politică şi funcţionează în toate societăţile ; este, ca să zic aşa, etern uman.

„L"

EVENIMENT

Începînd de săptămîna viitoare veţi găsi în paginile revistei noastre fragmente dintr-o nouă tălmăcire a BIBLIEI în româneşte :

FAPTELE APOSTOLILOR
din
NOUL TESTAMENT

versiune revizuită, redactată şi comentată de arhimandritul Bartolomeu Valeriu Anania

- **vieţi neparalele : „UN SUPRAVIEŢUITOR AL TAIFUNULUI" de Ov. S. Crohmălniceanu**
- ***MUŢENIE, CUVÎNT, TĂCERE • „TEORIA" COMPROMISULUI***
- **un fragment din romanul „IARNA MARII ÎNSINGURĂRI" de Ismail Kadare**

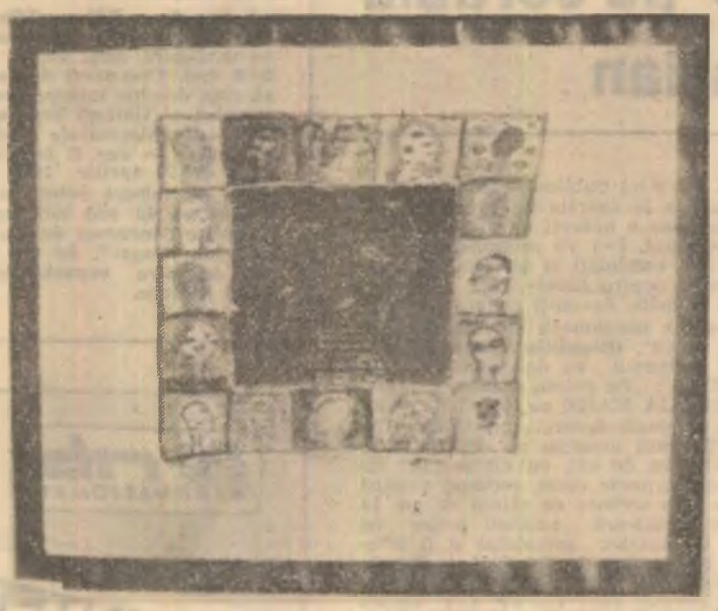

Grafică de • Dan Perjovschi şi • Romeo Liberzi

Reproducem în paginile revistei lucrări din Expoziţia de grafică organizată la Galeria „Orizont"

ÎN PAGINA A 6-A

O CÎNTARE A LOGOFETESEI

poem de

MIRCEA CIOBANU

MIRCEA HORIA SIMIONESCU :

„În ciuda unor afirmaţii, după care literatura mea ar face inventar de ficţiuni, ţin să precizez că toate „scenele" şi inscenările fabuloase au fost extrase din realitate şi au urmărit să reproducă artistic realitatea".

MIRCEA HORIA SIMIONESCU : din interviul pe care îl publicăm în paginile 8 şi 9

ÎN PAGINA A 10-A

COMISIONARUL

fragmente de roman de

Vasile Petre Fati

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Trăiește-ți moartea

Tuturor celor care-mi doresc răul am să le fac pe plac.

Tuturor celor care speră că voi muri încet, ca să sufăr, să mă chinuiesc și deci să-mi fie greu, eu le doresc dimpotrivă. N-are decît să moară cum vrea, în marea ei ignoranță, toată lumea, astfel încît, să nici nu-și dea seamă ce se întîmplă. Nici atunci, în ultima clipă ! După ce o viață întreagă ai fost manevrat fie de propriile umori, fie de cele ale altora, să mai și mori ca și cum nimic nu ți s-ar fi întîmplat, mi se pare culmea. Dar îmi pot explica această dorință a multor oameni printr-o subterană și neștiută de ei, înșiși nemulțumire că au fost smulși neantului, că s-au născut. Ceea ce mă face să mă pripesc, poate, și să spun că toți acești nemulțumiți de faptul că s-au născut sînt predispuși către religiile estului, către budismul în care tocmai acesta e țelul :să nu te mai naști. Dar, cum nemulțumiții că s-au născut nu au reușit să se mulțumească cu nemulțumirea lor dintîi și i-au mai adăugat altele, multe, sau, mai bine zis, au fărîmițat-o în altele, multe, mă îndoiesc temeinic și definitiv că ar fi fost în stare, tot astfel, să facă efortul imens și poate invers cerut de eliminarea în final ,a reîncarnării și dobîndirii nirvanei.

Cine crede că logica se poate mînui în ce fel vrei, azi așa, mîine altfel, în felul dimpotrivă, nu știe ce e aceea logică, n-o cuprinde, cu alte cuvinte. Așadar, deși pare îndepărtat și străin de punctul de pornire, cel în care-am ajuns nu e decît finalul unui lanț de raționamente logice. Căruia să-mi fie permis să-i atașez, prin recul, ideea că, într-adevăr, spre a înțelege ceva din lumea aceasta trebuie să mori încet, să suferi și poate să-ți strigi suferința, deși asta-i supără pe ceilalți, să o vezi în față pre ea, pre moarte, cum ai vedea în față, de foarte aproape, ochiul holbat al unei caracatițe, care tocmai se îndeletnicește cu zdrobirea ta, nici în grabă și nici prea încet, ci exact așa cum trebuie ca toată lumea să fie mulțumită sau nemulțumită, cum face ea de mult, încă de dinainte de a se naște, cu orice-i cade-n tentaculă. Trebuie să înțeleagă nu numai ea, ci și tu, pe ce mîini ai încăput, ce se petrece, chit că ea se bucură iar tu nu. Schimbă semnele bucuriei și tristeții, ale nemulțumirii și mulțumirii și ai să vezi că e același lucru. Important nu e să fie neapărat bucurie, nu neapărat tristețe, important nu e nici trandafirul decît dacă-l simți, important e să se petreacă, să aibă loc ceva, să simți că tie ți se întîmplă : că primești un pumn sau ești mîngîiat. Evident e, pentru oricine are „inimă și minte", că pumnul și mîngîierea sînt egale în fața lui Dumnezeu și în a ta. Ele sînt doar semne că ești și atît.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Deținuți de conștiință nereabilitați

Nenorocită senzație, să ai impresia că nici după doi ani de la primăvăratica permanentizare a protestului antineocomunist, de la fenomenul „Piața Universității", societatea românească refuză să se regenereze în întregul ei, cît de cît și că nu există chiar nici o morală a conducerii în stat și a împărțirii dreptății postrevoluționare, la orice nivel — ce poate fi mai trist ? Cînd, din viitor, se tot aude parcă un mars militar ce vestește întoarcerea trecutului : ferească Dumnezeu de dictatura tristeții...

Dar cum de e posibil să acceptăm în continuare sentințele politice, date în bătaie de joc ale justiției reformate comuniste, de ar fi să mă refer acum numai la ele ? Ați aflat, în „procesul 13—15 iunie 1990" Curtea Supremă de Justiție, Secția Penală, admițînd recursurile cerute de Procuratura Municipiului București și de o parte din „lotul celor 29" condamnați la 15 aprilie 1991 (vă dați seama, după un an aproape de tergiversare și pușcărie „preventivă" !), s-a pronunțat : au fost achitați încă trei (adăugați celor 11, achitați la 15 aprilie 1991), „capi, răi de gură": deținuți de conștiință, condamnați inițial la un an închisoare cu suspendare, deveniți celebri între timp inculpați incomozi pentru Putere, ce trebuiau achitați, în anonimat, demult : D. Dincă, T. Măries și Corneliu Borcoman ! Tot acum, pe 24 februarie 1992, au fost micșorate pedepsele la patru dintre inculpați, de la 2 ani „la locul de muncă" la 1 an închisoare cu suspendarea condiționată a executării ; instanța respingînd recursurile, totodată, altei părți a inculpaților condamnați la 15 aprilie 1991, între care și atît de nedreptățitul Tudor Dumitru, acel inginer din Rîmnicu Sărat, martor pașnic, întîmplător, la București, al evenimentelor tragice din 13—15 iunie 1990 și intrat, public, în greva tăcerii, solidar cu toți cei arestați abuziv atunci, ce avea să fie la rîndul lui maltratat și făcut prizonier de noii tortionari ai beciurilor postcomuniste ! Fiind strigător la ceruri... Degeaba a cerut la 24 februrie 1992 achitarea lor Procuratura ! Chiar Procuratura, aceeași Procuratură — readusă deodată cu picioarele pe pămînt — ce a cerut condamnarea lor în toamna anului 1990 întocmind un rechizitoriu de 90 de pagini pe deplin imbecil, fals... Să ne ferească Dumnezeu de reaua (sau de buna ?) credință „apolitică" a magistraților... Singurul în măsură să mai reabilideze integral acțiunile foștilor „golani-legionari" ai Pieței Universității din „procesul celor 29" rămînînd acum procurorul general al României (cel ce a legitimat în mod expres P.S.M.-ul lui Ilie Verdeț în preajma alegerilor libere locale, vă amintiți ?), care ar putea face un recurs extraordinar în favoarea inculpaților neachitați, nevinovați : dar pînă azi domnul Mihai Ulpiu Popa Cherecheanu nu a mișcat un deget în acest sens, ce interes ar avea ? Puterea politică are simpatizanții săi de o anume conștiință profitabilă pe termen scurt...

În sfîrșit, să revin pentru o clipă la povestea serializată aici a nunții religioase a „golanilor" mei („legionari" ai Pieței Universității și ei, arestați pentru zeci de zile la rînd ilegal, în mod aberant, pe 14 iunie 1990, scăpați de tevatura proceselor inscenate însă printr-un noroc), cărora eu le sunt nas : unde am rămas ? Coborîți împreună cu mirii și invitații lor „golani" din taximetre pe strada Sapienței, stradă abia descoperită printre șantierele părăsite, nu departe de Casa Poporului, unde eram așteptați, în parohia sa, la 19 mai 1991 de preotul C. Voicescu, fost condamnat politic pe vremea comuniștilor și „golan", viitor cotizant al Alianței Civice asemenea tuturor celor prezenți, cum spun, nimerim la o altă bisrică, una majestuoasă, abandonată Dumnezeu, transmutată aici, pe strada Sapienței, de pe Dealul Mihai Vodă, de Nicolae Ceaușescu cu nebunii lui și încuiată cu lanțuri în spatele scheletelor de blocuri cu zece etaje, ascunsă, și ne uitam unii în ochii altora, ce căutăm noi aici ? Poate e o cursă întinsă de Diavol, să venim să ne închinăm lui...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● ANTON UNCU : „Nu trebuie să fii neapărat monarhist convins pentru a fi de acord cu monarhia constituțională ca soluție la un moment dat. Trebuie doar să te întrebi dacă în România se menține sau nu pericolul comunist" ; „Dacă vechea gardă continuă să-și facă jocul și să ne batjocorească sacrificiul din Decembrie, dacă sărăcia și mizeria în care ne scufundăm sînt în stare să ne întoarcă iar către ideile egalitariste, dacă nomenclaturiștii de ieri devin astăzi «aleșii națiunii», atunci pericolul comunist există. Și dacă există..." **(România liberă)** ● ILIE NEACȘU : ....e nevoie de un nou Antonescu care să sfideze perfidia unor partide politice, încălcînd chiar democrația occidentală"... **(Europa)** ● CRONICAR : „nu un Antonescu îi trebuie lui Ilie Neacșu, ci un Ceaușescu". **(România literară)** ● De la CEZAR ANDREESCU adunate : „Cel mai iubit gînar al poporului, Corneliu Vadim Tudor, care figurează în buletin doar cu numele Corneliu Tudor, Vadim fiind un adaos baptist, și-a propus o amplă acțiune de denigrare a opoziției prin intermediul «României Mari», această foaie a vitelor de pripas". **(Cuvîntul)** ● ȘT. SORIN : „Meargă cine vrea la țară / Și-o să-l doară / Sexu-n fiecare zi ! / În zăvoi, pe arătură, / O fetță pe măsură / Vesnic gratis va găsi". **(Prostituția)** ● ILIE NEACȘU : „Lucru cert, lumea s-a dezechilibrat din toate încheieturile ei". **(Europa)** ● UN GRUP DE ROMÂNI DIN TIMIȘOARA, PENSIONARI ȘI VETERANI DE RĂZBOI TRECUȚI DE 70 DE ANI : „Am citit cu atenție cele trei pagini apărute nu demult, în care un număr mare de admiratori vă adresează felicitări dvs. și P.R.M., cu prilejul Anului Nou, dar ne-a întristat faptul că, în eseul (mă rog, eseu să fie, n.n.) publicat, afirmați că nu veți candida la funcția de Președinte al Țării, pe care o apărați cu atîta dîrzenie și devotament. Noi vă propunem și vă rugăm să candidați și să faceți public acest lucru pentru binele Țării și al Poporului Român. Reveniți asupra declarației, v-o cer pensionarii și veteranii din județul Timiș". **(România Mare)**. Să sperăm că tribunul va da ascultare... ● CRONICAR : „Pe prima pagină a revistei ROMÂNIA MARE, nr. 86, C.V. Tudor publică o poezie despre... primăvară. Citind-o tînd poți imagina pe cel mai grobian publicist de azi, cu un șorțuleț de școlar din primele clase, recitînd versuri duioase la o serbare de sfîrșit de an. În paginile următoare, pelticul școlar își scoate, bineînțeles șorțulețul și îl înlocuiește cu un șorț de măcelor...". **(România literară)** ● ION MATEI : „Domnule general-colonel Paul Cheler, (...) Epitete de toate culorile se adaugă lungului șir de grade și funcții pe care le-ați dobîndit sub Dej și Ceaușescu iar dvs. continuați să credeți că sînteți indispensabil Armatei române, că tocmai dvs., ofițer cu specializări la Moscova și ani grei de stagiu în solda comunistă, sînteți cel care trebuie să ne învețe democrația". **(Zig Zag)** ● AZI : „Continuă seria manifestărilor de simpatie, de sprijin față de ziarul nostru din partea a numeroși cititori, sprijin care se manifestă în cele mai diferite moduri". ● GABRIEL LIICEANU : „Această Academie, jalnic cîrpită, este cerul culturii noastre. Pe harta acestui cer stau, grotesc îmbrățișate victimele și călăii lor : cîțiva membri post-mortem (cîte un Blaga, cîte un Noica), adică marii noștri vii — și cîțiva membri în viață (cîte un Gulian, cîte un Boboc) — adică fantomele noastre de serviciu, cărora continuă să le crească unghiile și părul". **(Expres)** ● XANTIPA : „Pînă mîine, vă sărut". **(AZI)**.

Petre Stoica

Festivalul internațional „LUCIAN BLAGA"

I. Cea de a XII-a ediție a Festivalului internațional „Lucian Blaga" se va desfășura, anul acesta în perioada 6—9 mai. Concursul de creație literară este deschis tuturor creatorilor nemembri ai Uniunii Scriitorilor. Poeziile — dactilografiate într-un singur exemplar — vor fi trimise, pînă la data de 20 aprilie 1992, pe adresa : Casa de cultură Sebeș, str. Mhai Viteazul nr. 42, cod 2575, cu mențiunea „Pentru Concursul de creație literară «Lucian Blaga»". Se vor acorda premii de către organizatori, ziare, reviste literare.

II. Pentru concursul de interpretare (recitare) a poeziei lui Lucian Blaga facem apel la artiști profesioniști pe care îi rugăm să participe cu sentimentul alesei rostiri a versului unuia dintre marii cărturari ai lumii : Lucian Blaga.

La înscrierea în Concurs se va completa o fișă care cuprinde : numele, prenumele, instituția, localitatea. Pentru alte informații, apelați la telefon : 968/13119, Alba Iulia și 967/32939, Sebeș.

COMITETUL DE ORGANIZARE

prezentul continuă

Cititorii în labirint

În ultima vreme se pare că librăriile acceptă cu tot mai multă greutate cărți de literatură română. Concurența cu literatura străină să fie ea atît de strivitoare pentru autorul autohton, încît acesta să nu-și mai găsească loc în standurile librăriilor ? Sau să fie vorba de consecințele unei politici editoriale ale cărei greșeli acum încep să se vadă ?

După seceta aproape totală de carte străină din ultimii ani, editarea sau reeditarea unor autori din literatura universală se impunea. Dar la adăpostul acestei idei, în acești doi ani, mulți editori au scos pe piață în primul rînd literatură străină de consum. Las deoparte faptul că uneori traducerile reiau pînă și greșelile de ortografie ale unor prime ediții apărute în perioada interbelică sau că, în majoritate, ele sînt făcute pe calapodul acelora ale industriosului Giurgea, cînd nu îi aparțin (dar fără a fi numit). Aceste traduceri de literatură de mare consum fac însă ceea ce s-ar putea numi concurență neloială nu numai literaturii autohtone, ci și aceleia universale de valoare. Cînd, în condițiile prețurilor de acum, cititorul are de ales între cartea de divertisment și literatura, s-o numesc, **cu pretenții**, pentru a folosi și eu termenul care circulă în lumea librarilor, cititorul preferă divertismentul. Vorbesc de cititorul care și înainte vreme colecționa romane polițiste, literatură de nonficțiune și care achiziționa și „alt fel" de cărți numai în măsura în care acestea provocau scandaluri sau discuții.

Nu văd în ce măsură unui asemenea cititor i se mai pot modifica acum opțiunile, totuși nu mă pot împiedica să observ că acesta a achiziționat în vremea din urmă și cărțile unor mari scriitori interziși la noi pînă nu de mult. Dacă, pe această cale ,prospectînd cît de cît piața, editorii particulari și-ar fi lărgit treptat oferta, librăriile n-ar mai fi luate acum cu asediu de proza senzaționalistă sau lacrimogenă care le umple rafturile.

Fiindcă adevărul ăsta e, librăriile sînt aproape blocate de tirajele mari ale unor cărți de consum pe care cititorii care frecventează constant standurile de carte nu le cumpără. **Bombele** cu care mulți editori au încercat să-și rentabilizeze afacerile zac acum, răsuflate, în rafturi.

Confuzia între literatura de tarabă, care se adresează unui anumit tip de cumpărător și aceea care răspunde cererii cititorului de bună calitate, care caută cărți în librării sau în anticariate și nu printre reviste porno, gumă de mestecat și cutii cu bere e vinovată de prezența unor maldăre de cărți fără viitor, în rafturile librăriilor.

Dacă înainte vreme soarta cărților refuzate de public era rezolvată fie cu ajutorul distribuirii lor în biblioteci, fie prin tehnica pungilor în care o carte căutată vindea încă două, fără speranțe, acum, editorul, cel mai adesea particular lipsit de experiență, preferă să plătească locații peste locații decît să-și retragă marfa de pe piață.

La rîndul său, librarul, care e cel mai adesea un simplu vînzător de carte, nu are criterii de valoare cu ajutorul cărora să răspundă anchetelor de prospectare a tirajului. Astfel că avînd și experiența, din ultima perioadă, a unor tiraje nejustificat de mari din cărțile unor scriitori români contemporani (patroni sau consilieri de edituri) care și-au stabilit tirajele după criteriul orgoliului și nu după o evaluare a prizei reale pe care o au la cititor, librarul nu mai vrea să comande literatură română.

Nu văd în asta o amenințare de durată ; cu o condiție : ca librarii de la noi să iasă din regimul amatorismului și să devină ceea ce sînt peste tot în lume, persoane care pot orienta cititorii în noianul cărților.

Cristian Teodorescu

Mircea Dumitrescu

momos

Trei candidați

Nu va trece mult și **zavistia** va coborî în sînul Convenției Democratice și asta datorită faptului că în curînd va trebui, pentru a se menține ca alianță, să desemneze un candidat unic la președinție. Ei bine, în momentul de față există un candidat declarat ,dl. Nicolae Manolescu și doi posibili candidați (mai curînd aspiranți), d-nii Radu Câmpeanu și Ion Rațiu. Primul, la fel ca și dl. Manolescu, este șef de partid (PNL), iar al doilea numai vicepreședinte al unui partid (PNȚCD). Cel puțin pînă acum celelalte partide sau formațiuni din C.D. nu și-au manifestat public vreo dorință de a impune un candidat propriu. Lupta se va da, așadar, între cei trei. Cel mai puternic partid este în această alianță PNȚCD („Unul dintre partidele foarte bine organizate în teritoriu a fost PNȚCD. Ei au avut cele mai multe filiale". N Manolescu, R.L., 3 martie '92) dar din observațiile noastre (desigur subiective) PNȚCD nu pare dispus a susține candidatura d-lui Rațiu. Altfel nu s-ar explica iritarea vizibilă a vicepreședintelui Rațiu împotriva propriului partid, iritare exprimată în ultimele săptămîni cu prilejul unor intruniri sau declarații („Cuvîntul", nr. 8 : „Niciodată nu voi intra în manevrele bizantino-balcanice pe care le-am văzut în toate părțile, și **în partidul meu** (s.n.) și în afara lui"). Dacă nu greșim, fără o susținere din interiorul partidului, dl. Rațiu iese din cursa pentru președinție riscînd fie o candidatură independentă, fie acceptarea de a fi „preluat" de un partid minor și propus pentru funcția supremă. Ar fi sfîrșitul carierei politice și așa efemere, a d-lui Ion Rațiu.

Cel mai puțin dispus să cedeze este șeful PNL. Încă înaintea alegerilor locale, a dezvoltat teoria după care, așa crede domnia sa, Convenția a pierdut voturi prin gruparea partidelor. Faptele au demonstrat însă invers.

Mai înțelept (cu toate că este cel mai tînăr), dl. Manolescu a declarat : „Convenția va hotărî cine va fi candidatul unic. Dacă Convenția va opta pentru altă persoană (decît a mea, n.n.), mă voi supune respectivei decizii". (R.L., 3 martie, 1992).

Înainte însă de a afla care este candidatul unic vom asista la o „sfîșiere" în cadrul PNȚCD. Ambițios și știind că este ultima sa șansă de-a candida, dl. Ion Rațiu, care împlinește 75 de ani pe 6 iunie a.c., va forța impunerea candidaturii domniei sale. Este de bănuit că are susținători interni și această luptă va slăbi vizibil partidul. Dar nu numai partidul propriu, ci întreaga Convenție Democratică.

Ștefan Agopian

minimax

„Teoria" compromisului (II)

Povestea e desigur veche de cînd lumea, dar modul cum se manifestă ea, acum și aici, predispune, poate chiar obligă redeschiderea „dosarului" (de fapt nicicînd închis) deși, bineînțeles, gestul este eminamente donquijotesc. S-ar zice dară, așa cum pedagogic (!) ni se repetă/sugerează/demonstrează întruna, s-ar zice că **în însăși esența actului politic, a politicului se află conținut compromisul.** Și că se zice nu-i nimc, mulți, multe zic, dar ceea ce se **întîmplă** impune aplecarea către această zicere. Situația limită la care se ajunge acceptînd necondiționat pomenita „axiomă" se relevă printr-una din variantele-i de larg consum, ghidus povățuindu-ne că doar **boul este consecvent în politică.** Prin urmare, o urmare cinic-grotescă dar consecventă logic și prezentă în atitudinea adepților compromisului, prin urmare toți cei pe care îi numim acum martiri ai neamului, toate victimele terorii comuniste, toți cei care nici torturați nu și-au renegat idealurile și credința, toți au fost niște boi. Așa au fost, Doamne ! și oamenii de stat ai României interbelice cărora le datorăm întregirea țării, dar și o țărancă acum bătrînă, una dintre atîtea altele care — povestea unui reporter al SOTI —, decît să dea mîna cu securitatea, a preferat să mai stea încă doi ani în „pensionul" de la Mislea, doi după încă patru ! În replică, demn exemplu de urmat !, televiziunea a lansat prototipul tînărului om politic, tehnocratul modern cu zîmbet sarmant mințind poliglot și policrom, după cum e cazul cu atîta dezinvoltură încît își paralizează interlocutorii. Nu spui cine, persoană importantă ! Concluzia la care conduce idealizarea compromisului este, nu-i așa ?, scandaloasă, inacceptabilă, totuși ea parazitează insidios clandestin, multe dintre dezbaterile dedicate statutului omului politic sau specificului acțiunii politice.

O dată deschisă, „ancheta" se extinde însă imediat dincolo de aria activității politice propriu-zise întrucît, cum bine se știe, unul dintre principalele mijloace de rezistență și funcționare a sistemului totalitar consta tocmai în compromiterea intelectualității. Or, altfel spus, intelectualii au fost cu predilecție obligați (convinși/cumpărați/șantajați/ș.a.m.d., găsindu-i-se fiecăruia prețul și/sau slăbiciunea) să trăiască în și prin compromis, compromițîndu-se. Mai greu le-a fost la început „băieților" (mulți dintre ei acum blînzi proprietari de afaceri rentabile) cînd au avut de înfrînt două surse principale de rezistență : (I) speranța celor care nu înțelegeau „sensul Istoriei", încăpățînîndu-se în credința că pînă la urmă tot vor veni ei, americanii să ne salveze și (II) remanența educației „burgheze" datorită căreia unii nu se puteau resemna acceptînd ca definitiv triumful răului. Tare uimiți, sincer uimiți trebuie să fi fost călăii care nu pricepeau cum pot niște oameni să îndure atîta, ba chiar să și moară numai pentru niște fleacuri (!) de principii morale. Totuși practicată metodic, meșteșugărește, teroarea s-a dovedit treptat convingătoare astfel încît **disponibilitatea la compromis** s-a instaurat ca atribut definitoriu pentru ceea ce unii sociologi numesc **personalitate de bază** a unei anumite configurații socio-culturale. Experimentul Pitești urma să se dovedească a fi chintesența unui proces social tinzînd spre totalitate. COMPROMISUL — regula de aur a comportamentului social eficient în universul concentraționar, depășind gardurile cu sîrmă ghimpată, adică într-o lume rînduită în jurul pușcăriei destinată delictului de conștiință, amenințarea pușcăriei funcționînd ca principiu structurant al întregii vieți sociale. Această constatare globală, incontestabilă, poate fi apoi completată prin particularizări adecvate etapelor construcției (distrugerii) socialiste/comuniste, evidențiindu-se tipurile de compromis și, în cele din urmă, ajungîndu-se la analiza de caz, adică pe un tărîm al nisipurilor mișcătoare, unde cu greu pot fi prevăzute toate consecințele. Pentru că cel puțin două întrebări anunță posibilitatea impasului. 1. Ce instanță morală (compusă din cine ?) ar avea îndreptățirea și ar și putea să cumpănească natura și măsura compromisului ? 2. Cît de adînc se poate pătrunde în sufletul și în mintea cuiva pentru a desluși resorturile și întinderea vinovăției ? Așa fiind, ne-a fost accesibilă, ipotetic, șansa soluției creștine. **Iertarea creștină** (mai cu seamă că sorgintea molimei sociale era de import) putea fi o modalitate de împăcare cu un trecut ticălos, dar iertarea înțeleasă nu ca un alt compromis întru justificarea tuturor monstruozităților și a disponibilității la compromis. În decembrie '89, o clipă așa părea că va fi. A urmat însă ce **a urmat...**

Deși pe cît de suspectă pe atît de jalnică, buluceala to'arășilor de a-și clama public entuziasmul revoluționaro-patriotico-democratic a fost o vreme „înghițită" (socindu-i pe unii gestul îndreptățit al d-lui Victor Robengiuc) fără a se bănui întru totul continuarea. Activiști, securiști, lătrăi de curte se-nghesuiau de-a valma în studiourile televiziunii cea liberă, pregătindu-se astfel cacealmaua rotirii cadrelor. Concomitent a fost lansată campania propagandistică cu două ținte principale : (1) nevoia de competență absolvă în bloc și de orice vină pe toți to'arășii și, corelat, (2) F.S.N. — organizația politică a tuturor oamenilor de bună credință. **Cine nu e cu noi, nu e doar împotriva noastră, ci a Țării !** Concesia făcută, a **pluripartidismului** (în faimoasa platformă-program citită de dl. Ion Iliescu cuvîntul lipsea), a fost de la început distorsionată violent nu doar prin crearea unei psihoze de masă a urii împotriva liderilor opoziției politice ci, și prin acțiuni de diversiune grosolană culminînd cu evenimentele din iunie '90 cînd „noua" Putere și-a arătat fără nici o reținere, dar și fără noimă adevărata-i față. Atunci, în iunie '90 (după ce între timp se mai întîmplaseră atîtea) posibilitatea recurgerii la soluția creștină a fost definitiv blocată. În continuare, întreaga guvernare a mizat pe și a întreținut cu cinism criza morală a unei societăți dezorientate într-o evoluție din ce în ce mai accentuat anomică. Defăimarea (presărată și cu atentate politice) a tuturor celor care întruchipează rezistența autentică față de comunism (nu gen Brucan, Birlădeanu sau mai tinerii lor continuatori scoliți la „Ștefan Gheorghiu") și, totdeodată, extinderea ariei de culpabilizare și compromitere, sînt definitorii pentru „originalitatea" strategiei politice a „noii" Puteri. COMPROMISUL continuă să fie regula de aur a comportamentului social eficient. Acum însă, în absența terorii și a marelui prieten de la Răsărit victimele sale, noile sale victime au deschis un capitol nou.

3 martie 1992

Șerban Lanescu

Ion Panaitescu

stop cadru

„Experimentul Pitești" — finalul neștiut

Deși în jurul „experimentului Pitești" s-a încercat păstrarea secretului cel mai perfect, existența unor mărturii în ce-l privește nu a putut fi suprimată. Un număr din lotul „cobailor" destinați transformării în „antioameni" a supraviețuit, iar supraviețuitorii — o parte dintre ei, în orice caz — au izbutit pînă la urmă să transmită, personal sau prin intermediari, experiența pe care au traversat-o. O experiență situată dincolo de limitele verosimilului.

Marcel Petrișor, deținut politic în în două rînduri (între 1952—'56 și 1956—'64) a fost închis o perioadă, pe la începutul celei de-a doua detenții, într-o „casimcă", „amenajată" în subteranele Fortului 13 Jilava, împreună cu trei dintre supraviețuitorii experimentului și ai procesului : Costache Oprișan (care avea să moară de tuberculoză și ale cărui agonie și înmormîntare sînt și ele descrise de părintele Calciu, în aceeași prefață), Gore Bolovan și Iosif V. Iosif. „Casimca", construită din dispozițiile generalului Pintilie (Pantiușa), avea un scop bine determinat și imperativ : exterminarea ultimilor supraviețuitori, împreună cu acela de reditare, la o altă scară a episodului Pitești.

Casimca era deci un loc „unde intri, dar nu mai ieși", formată din „cinci sicrie de beton, în care trebuiau să agonizeze **măcinîndu-și amintirile**" (s.n.). Este cam ceea ce se întîmplă cu cei patru deținuți ai criptei în care nimerește Mircea Petre — **alter-ego**-ul autorului — arestat din cauza implicării sale pretinse în organizarea manifestației studenților Universității București, programată pentru 4 noiembrie 1956, (mai exact datorită denunțării sale, sub presiunea bătăilor sălbatice, de către Alexandru Ivasiuc, ajuns, în mîinile securiștilor, „un somoiog de carne și zdrențe care lăsa pe parchet dîre de urină, fecale și de ceva roșu"). Rememorările celor trei colocatari se supraspun astfel peste aceea a propriei „istorii" a tînărului student ce-și povestește, cu întreruperi, peripețiile calvarului : abia eliberat de cîteva săptămîni (condamnat abuziv fiind, pe baza legăturii „stabilite" cu un student arestat, căruia îi împrumutase cartela de cantină), el se trezește din nou înhățat pe fondul teribilei insurecții anticomuniste de la Budapesta, din octombrie 1956. Volumul acesta, întîiul (ce-și va afla urmarea într-un altul, **Secretul Fortului**) are însă ca „fir roșu" povestea piteștenilor și nu pe aceea, personală, a protagonistului — care trece astfel pe un plan secund, de spectator (auditor) respectiv : de **martor**. Dialogurile dintre Gore Bolovan, Iosif V. Iosif și Costache Oprișan constituie veritabile **confruntări**, cu scopul, mutual sau mărturisit, de exorcizare a răului cu care fuseseră impregnați, de purificare morală prin procesul catharsisului. Cei ce-și fuseseră reciproc și pe rînd călăi și respectiv victime, se implică într-o retrăire amănunțită a intervalului în chestiune, fiecare îndurînd „anamneza" în funcție de temperamentul propriu, de gradul de culpabilitate — sau mai exact de intensitatea resimțirii acestuia — și, în ultimă instanță, de forța psihică individuală. „Să rămîi mereu în picioare, indiferent de schimbarea stăpînilor, putînd trimite la moarte cu aceeași dezinvoltură pe oricine s-ar fi opus legilor printre care tu te-ai strecurat cu atîta abilitate ! Și totuși, aceasta să fie culmea izbînzilor omenești, marea reușită a omului, insul călare pe situație în orice vreme și cu orice preț ! Chiar și acela al negării de sine de la o zi la alta ?", se întreabă Oprișan, pornind de la două cazuri notorii : Vișinski și Alexandru Petrescu. Altfel spus, dilema supraviețuirii fizice cu prețul compromisului moral (sau al morții psihice, în cazul existenței unei **conștiințe**), opusă pieirii biologice, în numele refuzului aceluiași compromis moral... (Problema „prizei de conștiință" nu este nici ea ocolită ; dacă în cazul unor Nicolski, Drăghici, Dulbergher, etc. ea nu s-a pus — și nu se pune nici acum, după 50 de ani ! — cazul colonelului Zeller, care și-a tras un glonte în cap, noaptea, într-un cimitir, ridică un semn de întrebare). Dilemă care nu a putut fi tranșată niciodată definitiv și ferm, la care răspunsul nu a putut fi dat vreodată printr-un **da** sau un **nu**... Factorul de presiune reprezentat de **coroziunea psihologică** este dublat de mediul ambiant: „Șaptesprezece ore pe zi treaz, la marginea patului, cu ochii țintă la vizetă și la tavanul din care picura permanent apă, o foame albastră, lipsită de speranța oricărei săturări, iar noaptea, sculatul de cîteva ori pentru dormit «neregulamentar»". Gore (în realitate, este vorba de părintele Calciu), izbutise să-și vadă parțial scopul — de-a mărturisi — atins : el fusese cel care, la procesul înscenat de Securitate, dăduse adevărul pe față, numindu-i pe adevărații autori ai „reeducării", contrazicînd astfel versiunea oficială a „inocenței absolute" a MAI : „Să fie acuzați că se uciseseră unii pe alții ca să compromită conducerea penitenciarelor, ancheta, guvernul, era prea de tot ! Și totuși, în pofida întregii montări măiestrite a procesului, răsturnaseră totul ! Dar cu ce preț !". Desfășurarea procesului este, de altfel, pe larg redată (pp. 145—193), constituind un aspect mai puțin cunoscut (Paul Goma pomenea în postfața menționată a **Patimilor după Pitești**, înștiințarea primită prin Marcel Petrișor despre disponibilitatea unui grefier prezent la acel proces, **de-a vorbi**, oferind o mărturie inedită, șansă care a fost ratată prin decesul aceluia înainte ca Goma să fi fost în măsură să-i ofere suma pretinsă) ; finalul, în schimb, este de acum știut : „Țurcanu, Mărtinuș, Jubereanu, Rex, Popa, Livinski și tot grupul celor 40 din primul proces dispăruseră împușcați, cine știe pe unde, cînd și cum. Mai rămăseseră din ei doar Tavi Voinea, Nuti Pătrășcanu, Aristotel Popescu, Dan Dumitrescu, Popa Ranu și Caziuc, care-și așteptau alături sfîrșitul prin agonie, glonț sau poate ca la abator, cu pistolul cu cui în ceafă". Viziunea, (chiar dacă „literaturizată", incluzînd deci o doză apreciabilă de ficțiune ori de „deducții", cum spuneam) zbaterii unor entități umane cumplit traumatizate, ce se străduiesc să-și revină dintr-o degradare morală ce are ca notă inedită — și cu atît mai „anti-umană" — cedarea morală pînă la căderea în abjecție sub presiunea torturilor („isteria" ce domină dialogurile este foarte bine surprinsă), efortul desfășurîndu-se într-un cavou (în sensul literal al termenului) ce trebuia să-i îngroape definitiv — face să amuțească orice comentariu, iar granițele bunului-simț, ale umanismului ca și ale inventivității morbid-diabolice se dovedesc într-atît de mult depășite, încît realitatea lor este aproape refuzată. Ceea ce nu înseamnă că ea nu a existat.

Cornelia Danet

Nicolae Baltă

povestea vorbei

Pseudonime

Funcția celor mai multe pseudonime din presa actuală pare să fie în primul rînd umoristică și abia apoi de disimulare ; disimularea, la rîndul ei, e legată de obicei de atacuri și polemici (mai ales prin rubricile de revistă a presei) și nu de timiditatea debuturilor literare (un corpus întrucîtva diferit de cel de față, oferindu-i pseudonimele de la diversele Poște ale redacției). Cantitatea de pseudonime din publicațiile momentului e repartizată, de altfel, inegal : de la absența totală pînă la exces. Nu ne interesează aici pseudonimele detectabile doar prin informație extralingvistică, numele voit banale, care își ascund de fapt calitatea de pseudonim — ci acelea care și-o exhibă și trimit, adesea cu perfectă transparență, nu la numele real al unui autor, ci la un rol, la o semnificație globală și la un tip de discurs — de pildă acid, critic, sentimental sau parodic : **Aspida, O viespe de bine, Acciduzzu ; doctor Heart ; Rică Venturiano.** Multe dintre pseudonimele contemporane sînt în relație mai mult cu o rubrică decît cu autorul ei ; sînt semne tematice suplimentare, chiar redundante ; e evidentă, de exemplu, echivalența funcțională dintre **Savarin al doilea, Flămînzilă** și **Gastronomicus** (din trei săptămînale diferite) — așa cum e evidentă și specializarea unor semnături precum **Casanova** sau **Venus Priapescu** (rubrici erotice), **Spectator** sau **Cetățeanul Kane** (cronici teatrale și cinematografice), **Il Giuleștino** (sport) etc. Majoritatea pseudonimelor recognoscibile ca atare sînt motivate, evitîndu-se deci simple anagrame sau combinații stranii de sunete. Se preferă nume cu existență omologată cultural, adesea mitologice, de personalități istorice sau de personaje literare (în ultimele două categorii s-ar încadra pseudonime ca **Magellan** sau **Quasimodo**) ; malițiozitatea discursului e marcată și prin preferința pentru sfera demonicului, din care apar : **Azazel, Mefisto, Mefistofel, Michiduță.** Alte nume conotează, totuși, neutralitatea : **Cronicar, Anonimus.** În orice caz, sînt preferate numele cu rezonanțe străine **(Pataphyl, Pigafetta Private Eye...)** ; antichitatea greacă pare să fie o sursă predilectă de autoritate (atribuită epocii, nu personajelor) — de la **Xantipa** (nume care apare scris chiar în alfabetul grecesc) la **Alcibiade.**

Destul de rare sînt prenumele (preferate în momentul de față, în schimb, de firmele comerciale !) ; apar, totuși, **Benone, Kiki&Maria, Alt Nelațu.** O sintagmă poetic-prețioasă și artificială precum **Diac tomnatic și alumn** e și ea izolată. Formulele dezvoltate aparțin în genere registrului umoristic, mai adesea pseudonimelor puternic contextualizate, accidentale sau variabile. Pseudonimul autorului unei rubrici fixe se transformă într-un exercițiu de variație pe tema dată, prin adăugiri alternante : **„Gigi de la Spionaj"** (semnatarul unei rubrici de știri externe) devine, de la un număr la altul, „Gigi de la **Spionaj S.A.**", „Gigi de la Spionaj (racolat de CIA)" etc. Efectul comic este perceput mai ales prin actualizarea seriei : **„Socrate de la Cadre și nea Sile de la intersecție"** nu are haz decît, pe de o parte, ca parodie la amintita preferință pentru prestigiul antichității grecești : pe de alta, ca variantă într-o serie foarte bogată : „Socrate, de la cadre și cîțiva patrioți adevărați, pe față" ; „Socrate de la personal și Monodextru de la Colț (aluzie la un alt pseudonim existent, **Ambidextru)** ; „Socrate de la Cadre și Mimi, prietena lui" ; „Socrate de la Cadre cu sprijinul unor băieți" ; „Socrate de la Cadre și ceilalți din Centrală" ; „Socrate de la Cadre rămas singur, săptămîna asta" ; „Aristotel și Platon împreună cu prietenii adevărului" ș.a.m.d. Chiar pseudonimele mai neutre suferă modificări în timp, adesea în funcție de „vocea" parodiată în fiecare articol: **Alexandru Katz** a revenit, subtil „autohtonizat", ca **Alecsandru Cațu,** devenit, pentru o cronică de Crăciun, **Sândel Cațu,** Pseudonime ad hoc sînt și **Unguru', Băștinaș, S.R. Integratu'.** Altele mizează pe jocul de cuvinte : **Proorock, Gigi Toteu, H. Parcea.**

Dominanta umoristică a pseudonimelor inventariate pînă acum e evidentă; un procedeu inadmisibil, folosit la un moment dat de o gazetă — semnarea articolelor cu nume reale ale unor personalități în viață, colaboratoare însă la publicații de altă orientare — a fost între timp, din fericire, abandonat. La limita de jos a pseudonimelor trebuie înregistrate și formulele tipice anonimelor (v., de exemplu, Caragiale, **Antologie...** : „Un bun tată de familie", „Un binevoitor matur", „Un chelner de la Lăptărie", „Un creștin enorias", „Un om de bine"...). Tiparul în cauză caracterizează cel puțin unul din săptămînalele actuale, în care „semnează" în mod curent cîte **„Un român"**, „Un profesor universitar timișorean", „Un român îndurerat din Baia Mare" (care scrie, desigur, o „Scrisoare îndurerată din Maramureș"), „Un grup de ofițeri din garnizoana București", „Un grup din zecile de mii de participanți la sărbătoarea Unirii", „Un coleg și muzeograf din București" etc. Evident, efectul comic al acestor formule e involuntar.

E interesantă și o comparație a modelelor actuale cu impresionantul inventar cuprins în **Dicționarul de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor și publiciștilor români** (București, Minerva, 1973) al lui Mihail Straje. Dacă în unele direcții se poate înregistra continuitatea — prin nume mitologice, exotice, latinizante **(Pollux, Ulysse, Ahasverus, Emir ; Justus, Seraficus, Publiu),** ori nume de eroi literari — **Moș Roată, Nichifor Coțcarul, Domnu Goe** —, sînt și modele evitate azi. (Comparația e, desigur, simplificatoare, pentru că materialul din **Dicționar** acoperă o perioadă destul de îndelungată și ea însăși diversificată). Nu par să se regăsească în prezent, cel puțin nu frecvent, anagramele — **Anrod, Oneb Namreba** —, compusele din abrevieri, cu aspect exotic — **Neial, Tibal, Alarghir, Samarion, Carm, Carse, Alaur** —, formațiile transparente de la numele unei calități sociale sau morale — **George Pandurul George Streinul ; Gh. Omenie, Pet e Înlesnitoru ;** nici pseudonimele cu rezonanțe autohton-rurale — **Ion al Popii, Stan Piriol, Arghir Căluș, Ion Brambura, M. Ogradă** — sau cuprinzînd numele unei localități : **Gheorghe de la Plevna, Alecu de la Tutova, A. din Dorna.** O caracteristică abandonată între timp pare să fi fost și predilecția pentru sfera semantică a vegetalului : **Adrian Silvianu, C. Nalbă, Mugur, Radu Păltiniș, Codru Haiducu, Ciulinet, Măghiran, Rozmarin** etc.

Ethel Băieș

Rodica Zafiu

Cronicarul literar

G. Călinescu, CRONICI LITERARE ŞI RECENZII, 1927—1932, Editura Minerva, Bucureşti, 1991

Despre primul volum al ediţiei care îşi propune să cuprindă activitatea de cronicar literar a lui G. Călinescu s-a mai scris în paginile acestei reviste. O voi face şi eu nu atît pentru faptul că, iată, Călinescu redevine **un caz** (s-a aflat în postura aceasta, din motive diferite, pe aproape tot parcursul carierei sale), cît din curiozitatea de a-i reexamina activitatea critică (metodele, stilul, rezultatele), cu textele în faţă.

Din 1927, cînd debutează propriu-zis la **Viaţa literară**, şi pînă în 1932, data la care se opreşte selecţia volumului I. Călinescu a scris la cîteva din cele mai citite reviste literare ale epocii şi ar fi vrut s-o facă şi la altele (în 1932, la **România literară** a lui Rebreanu, de exemplu). Efemer a colaborat la **Sburătorul** (în 1927), la **Vremea** (în 1930) sau la **Viaţa Românească** (în 1931), iar pe parcursul mai multor ani la **Viaţa literară** (1927—1929), la **Gândirea** (1927—1928) sau la **Adevărul literar şi artistic** (din 1931 pînă în 1938). De aceea, declaraţiile lui repetate, care ar indica dorinţa de a nu fi considerat cronicar literar, trebuiesc explicate prin conjunctură, printr-o anumită înţelegere a legăturii dintre critică şi creaţie şi poate prin orgoliu.

Nu e vorba însă numai de cronici literare propriu-zise, dar şi de mici recenzii de cîteva rînduri sau, dimpotrivă, de studii întinse, care anticipează uneori capitolul sintetic din **Istoria literaturii...** (despre Tudor Arghezi, despre Blaga, Barbu, Bacovia, Nichifor Crainic sau Eugen Lovinescu). Un loc cu totul special, între critică şi pamflet, îl ocupă savurosul **De disparitione angelorum**, pe tema cîtorva din poncifele poeziei ortodoxiste de la **Gândirea**. După cel de-al doilea război mondial, Serban Cioculescu a scris un articol asemănător, pornind de la voga mare a poeziei lui Nichita Stănescu şi de la moda pe care aceasta a provocat-o la un moment dat.

Ceea ce se constată de la bun început e că activitatea de cronicar literar a fost însoţită în permanenţă la G. Călinescu de reflecţia teoretică. Din acest punct de vedere el este un critic cu **metodă şi program**, altfel spus, un critic cu o personalitate inconfundabilă nu numai datorită stilului (preluat foarte repede şi caricaturizat de epigoni), ci, mai ales datorită ideilor. Cine doreşte să le examineze în detaliu trebuie să parcurgă secţiunea de **Preliminarii** cu care se deschide acest volum şi care cuprinde, după cum explică la **Note** Ion Bălu şi Andrei Rusu, „articolele de estetică şi reflecţiile despre critică şi istorie literară scrise de G. Călinescu pe o perioadă temporală de mai bine de trei decenii", adică din 1927 pînă în 1958.

Pe scurt, aceste idei privesc relaţia dintre **critică şi creaţie** (o temă la care G. Călinescu revine de mai multe ori şi căreia îi va găsi o cu totul altă rezolvare decît Maiorescu, în studiul său din 1886, sau în răspunsul dat lui Duiliu Zamfirescu în 1909, la Academie), problema **simţului critic** (prin care se înţelege capacitatea de a selecta şi defini valori), chestiunea **autorităţii** sau a **prestigiului** unui critic, în fine, **subiectivitatea şi impresionismul** (care nu sînt totuna cu subiectivismul sau cu superficialitatea diletantului şi în legătură cu care criticul nostru a dat o explicaţie foarte asemănătoare cu aceea la care va ajunge şi Emil Staiger cînd îşi va pune, în **Arta interpretării**, problema cercului hermeneutic). După Călinescu, „un examen critic începe obligatoriu printr-o «impresie» şi se împlineşte printr-un proces de raţionalizare, mai mult ori mai puţin aparent". Mai mult, „părea că o impresie este «subiectivă» în sensul de arbitrară, e un cliseu publicistic naiv", pentru că în critică, „percepţia e de fapt întotdeauna o apercepţie, şi încă şi mai mult, un întreg proces raţional implicit".

Cum e şi firesc, multe dintre ideile sau teoriile de critică şi de istorie literară s-au format la Călinescu în dezacord cu opiniile contemporanilor săi, în primul rînd Mihail Dragomirescu şi Eugen Lovinescu. Celui dintîi, Călinescu i-a reproşat dogmatismul doctrinei „ştiinţifice" şi mai ales, absenţa **simţului critic**, celui de-al doilea relativitatea, chiar insuficienţa conceptelor de **sincronism, diferenţiere** sau **mutaţie** a valorilor estetice.

Care ar fi principalele momente ale cronicilor lui G. Călinescu şi, implicit, cum procedează criticul cînd analizează cărţi? În linii mari, putem izola „**mica teorie**" din preambulul unei cronici literare, **citatul** abundent în cazul poeziei („A cita, spune la un moment dat Călinescu, vrea să zică a izola ceea ce spiritul tău a creat din nou", aşa încît **citatul** echivalează cu adevăratul moment estetic din activitatea critică), **rezumatul** în cazul prozei, examenul izvoarelor, comparaţia sau identificarea unor cazuri de „sincronie", judecata de valoare, aproape întotdeauna tranşantă şi formulată fie în concluzie, fie în premisă, ca impresie de la care s-a pornit. Nu lipsesc nici confesiunile autobiografice, digresiunea şi, mai ales, cazurile de portretistică literară, în care G. Călinescu a excelat: „Noi sîntem porniţi să ne facem despre editor o idee cu totul comercială în chipul unui om disimulat sub mari ochelari, principial supărat la ideea tipăririi unei cărţi, încercînd printr-o nemulţumire şi îndoială tactice să coboare valoarea a ceea ce i se oferă şi, în sfîrşit, privind sarcastic pe autorul a cărui carte nu s-a vîndut. Nu dintre aceştia este d. Rosetti. O politeţă şi o dezinvoltură de o rară aristocraţie transformă mica sa boxă directorială într-o sală de recepţie. Zîmbetul deschis cu care primeşte este un trandafir mare, proaspăt explodat. Din rîsul adînc, sincer, din clipirea şireată a ochilor, din gesticulaţia sa mărunţă şi fină se desprinde deodată un adevăr încîntător. D. Al. Rosetti este îndrăgostit de cărţile pe care le editează".

E uneori în cronicile lui Călinescu şi „literatură" (cu **L** mare), ca în cazul primului articol despre Nichifor Crainic din care, de altfel, fragmente întregi au trecut în romanul **Cartea nunţii**: „Se întunecase uşor, iar pe geamul vagonului nu se mai vedea decît un fum des de nuanţe multiple şi efemere. Dungi scînteietoare de tăciune învîrtit în aer, ploi mărunte de cenuşă vişinie se topeau în luminişuri de bălţi opace, sau se îngrămădeau în cirezi şi vegetaţii de umbre mişcătoare. [...] Am deschis la întîmplare **Darurile pămîntului**, ca fericitul frate Bernardo da Quintavalle, **Sfînta Scriptură**, să aflu nu voia Domnului ci consonanţa versurilor cu sufletul meu plutitor peste cîmpuri...". Fireşte, nimeni nu mai scrie astăzi în felul acesta, şi nici demonstraţiile de maieutică socratică sau „scenetele" cu personaje antice, care încearcă să se convingă reciproc (după tipicul întreţinut mult timp de Lovinescu) nu mai pot avea trecere la criticii din promoţiile de după război. Dar ceea ce rămîne totuşi în picioare e profilul foarte variat al celor mai multe cronici, în ciuda existenţei **„prototipului"**, pasiunea foarte vie a criticului şi un fel special de a privi literatura din interior, în intenţia de a o reface, retrăi şi chiar «rescrie»".

N-ar trebui ocolită nici problema **diagnosticului** ca atare al cronicilor lui G. Călinescu. A fost obiectiv, cade el cu precizie, l-a confirmat trecerea timpului? Probabil că la acest capitol, situaţia lui G. Călinescu nu se deosebeşte fundamental de a celor mai mulţi dintre cronicarii noştri literari. Cu alte cuvinte, prin comparaţie, procentul de „nereuşită" nu e nici cu mult mai mare şi nici cu mult mai mic decît în restul cazurilor. Şi chiar dacă Serban Cioculescu a putut să fie mai „obiectiv", Perpessicius mai „elaborat" şi Pompiliu Constantinescu mai „exact" decît Călinescu, acesta compensează în cronicile sale printr-un grad mai mare de participare, prin senzaţia de firesc sau de viu pe care o lasă scrisul său, în ciuda stilului „artistic".

În schimb, alta este observaţia care s-ar putea face. Poate că diagnosticul pus de Călinescu a fost influenţat uneori de antipatiile sale (care însă n-au fost simple subiectivisme, ci mai degrabă o lipsă de adeziune la un anumit program literar). Înaintea oricărei speculaţii, ceea ce se poate constata cu siguranţă în scrisul său e că în raport cu opinia mult mai nuanţată din **Istoria literaturii...**, în cronici, Hortensia Papadat-Bengescu, Ion Barbu, chiar Camil Petrescu sînt evident subcotaţi şi acelaşi lucru trebuie spus în legătură cu unii dintre poeţii **Gândirii**. Pe de altă parte, simpatia lui Călinescu merge în aceste cronici spre moldoveni (sau spre cei adoptaţi de Moldova). Ibrăileanu, Al. O. Teodoreanu, Ralea, C. Stere. O pagină din 1938, despre „noua şcoală" a Universităţii ieşene, exaltă tradiţia epocii lui Eminescu-Maiorescu-Creangă, „cea mai frumoasă epocă a literaturii noastre", şi substanţa literară care face ca oraşul să „colcăie", cum spune Călinescu, de documente şi de amintiri: „Voim să aflăm ceva despre viaţa Matildei Cugler şi a soţului ei V. Burlă. Am strîns laolaltă ştirile scrise şi am constatat că sînt puţine şi eronate. Dar bine! Studenţii înşişi cunosc pe d-ra Margareta Poni, fiica ilustrei junimiste, sau pe d. Burlă, inginer, fiul filologului. Avem aci arhive, gazete locale, supravieţuitori dintre contemporani. Şi istoria se face pe loc". Să se explice modul acesta de distribuţie a simpatiei prin temperament sau prin diferenţele de vederi în raport cu cele două extreme **literare ale momentului, citadinismul** de la **Sburătorul** şi **ortodoxismul** grupării lui Nichifor Crainic? În orice caz, cronicile despre cîteva din cărţile acestuia din urmă sînt tipice pentru încercarea pe care Călinescu a făcut-o de a fi obiectiv în subiectivitatea sa.

Florin Manolescu

---

solilocvii

Locuri comune
sau de ce nu mă consider francofon

Nu e bine să te aşezi la maşina de scris nervos. E o fiinţă sensibilă. Eu sînt un învechit, nu cred nici că e bine să scrii direct la maşină: ciornele sînt sfinte, poţi să ştergi, să adaugi, să te răzgîndeşti, poate chiar să renunţi cu totul. Apar uneori subiecte teribil de încurcate, care refuză să se limpezească dintru început; altfel sînt lucruri delicate, pe care ţi-e pur şi simplu frică să le apuci de-a dreptul, cu brutalitate. E mai bine să le uiţi pentru o vreme, să laşi ciornele să dospească, lucrurile să se aşeze. Dar, dacă atunci cînd revii asupra lor nimic nu s-a schimbat cu adevărat, dacă impresiile, gîndurile, atitudinea ţi-au rămas aceleaşi, înseamnă că poţi, într-adevăr, să te aşezi la maşina de scris. Calm, hotărît, convins şi în fine convingător, fiind sigur că şi dacă vei greşi este vorba de o eroare reală, asumată, iar nu de una provocată de graba şi nervozitatea celui care se lasă pradă primului impuls.

Ultimul congres al francofoniei mondiale mi-a dat prilejul unor, cum să le spun, reflecţii dezamăgite. Într-o duminică, pe la orele prînzului, am avut surpriza de a viziona la TV5 un film-interviu cu preşedintele României, fi'm realizat cu prilejul participării domniei-sale la congres. Într-un cadru neoficial, a fost mai mult o discuţie, suficient de deschisă, cel puţin în intenţiile realizatorilor. La largul său, cu o siguranţă care stă bine poziţiei sale de reprezentare la nivel foarte înalt, în aceeaşi notă de şarm, puţin forţat dintotdeauna, — dar nu asta e problema — domnul Ion Iliescu dădea aceleaşi răspunsuri foarte lungi la nişte întrebări extrem de precise. Nu asta era însă deranjant. În definitiv, cîte dintre problemele care ni se pun, oricăruia dintre noi, presupun nişte răspunsuri ferme, chiar şi atunci cînd am fi, din fire, nişte oameni exacţi? Şocant, peste măsură nu era nici prilejul de a auzi în franţuzeşte, — prin definiţie, o limbă de mare plasticitate — un fel de lecţie de învăţămînt politic. Poate că nici pentru telespectatorii francezi care au, şi ei, socialiştii lor de marcă.

Dar ce-or fi gîndit francezii e treaba lor. Pentru mine însă, interviul a fost un eveniment cu adevărat important, căci mi-a dezvăluit amănunte de mare importanţă din psihologia şi chiar din întregul personalităţii preşedintelui României. Înainte de a spune ceea ce am de spus, oarecare precauţii sînt, însă, absolut necesare. Cele ce vor urma nu vor fi un atac la persoană. Dacă aş vrea să fac aşa ceva aş discuta (degeaba) evenimentele aberante din 22—25 decembrie 1989, 18 februarie 1990 ori 13 iunie 1990 (dimineaţa). Dar aici este vorba doar despre reflecţiile stîrnite de gestul domniei-sale de a vorbi franţuzeşte liber, fără translator, sau mai exact va fi vorba de legătura dintre capacitatea de a vorbi o limbă străină şi faptul de a fi o persoană oficială de cea mai mare importanţă şi reprezentînd astfel, în ochii celorlalţi, la limită, însăşi ţara din care vii. Or, în ciuda fluenţei exprimării, care ar fi putut impresiona cu uşurinţă pe orice... necunoscător, actualul nostru preşedinte a les plasa cu dezinvoltură, în fiecare frază, cel puţin un dezacord (fie între subiect şi predicat, fie vreunul de gen, referindu-se la sine ca la o persoană feminină). Nu de eventuale greşeli de pronunţie este vorba, — scuzabile oricînd — ci de minimale elemente de gramatică. În plus, — iar de aici înainte lucrurile trec în domeniul psihologic — era evident că vorbitorul nu e în cunoştinţă de cauză, nonşalanţa sa împiedicînd de fapt orice reacţie de adversitate, urmînd să rămîi numai cu uluiala.

Şi totuşi, după „revoluţie" francezii au aflat, cu stupoare, că românii sînt un popor aproape... francofon (dacă au ori nu, dreptate, e un amănunt ce merită discutat şi poate chiar o vom face). Întîlnirea lor cu un vorbitor de talia lui Petre Roman, va fi accentuat, geometric, o asemenea imagine idealizantă şi probabil că tocmai spre a nu fi mai prejos s-a hotărît şi domnul Ion Iliescu să discute fără translator. Numai că... Lectura, — oricît de multă —, dorinţele, — oricît de fireşti — nu pot din păcate să ţină locul unei îndelungate şederi în ţara cu pricina.

Dar ce mare lucru, veţi spune, în fond nici noi şi nici francezii, nimeni nu pretinde perfecţiunea. Da, de acord, mie, cetăţeanului obişnuit, nu i-ar trece nimănui prin cap să-mi ceară aşa ceva. Însă domnul Iliescu este persoana oficială de cel mai înalt rang şi ne reprezintă pe toţi în faţa unei străinătăţi care se uită, totuşi, cu interes şi atenţie la noi. **Dinsul nu are dreptul de a risca să fie privit cu condescendenţă.**

Mai mult decît atît, în sprijinul celor spuse de mine se pot aduce şi argumente de ordin strict tehnic. Problemele de limbaj, cele puse de comunicare în general sînt oricînd delicate şi cu atît mai mult în zona politicului, căci este foarte mare riscul de a fi prost înţeles atunci cînd te exprimi într-o limbă pe care nu o stăpîneşti la perfecţiune. Tocmai de aceea sînt necesari interpreţii (adică specialişti în domeniu) chiar şi atunci, cînd vorbitorul — persoană oficială — cunoaşte, de fapt, limba cu pricina. Numai că la noi, cei aproape cincizeci de ani de comunism au reuşit să facă să dispară cu totul tocmai această idee de specialist, inutilă şi chiar periculoasă pentru nişte **activişti** care se pricep la toate.

L-am văzut, de pildă, pe M. Gorbaciov (poate chiar modelul preşedintelui nostru şi eu unul nu îi condamn o asemenea opţiune), l-am văzut în nenumărate rînduri dînd interviuri dar, deşi cunoaşte probabil engleza şi/sau franceza, nu s-a lipsit niciodată de **privilegiul şi îndatorirea** de a se folosi de translator. De acord, existenţa unui translator este, probabil, teribil de deranjantă, îţi taie cursivitatea gîndurilor şi etajarea argumentaţiei. Dar a te lipsi de el poate să fie şi mai riscant.

Cu oarecare acuitate chiar, congresul francofoniei mi-a stîrnit şi alte, mai vechi, semne de întrebare. Am înţeles uimirea reporterilor de limbă franceză în zilele post-„revoluţionare". În fond, plăcerea era reciprocă. E de înţeles şi nevoia francezilor, — tipică popoarelor cu un rol important în istorie — de a avea şi de a păstra o anume influenţă în lume. Personal n-am nimic împotriva francezilor ori a limbii franceze. Dimpotrivă, am tradus poezie franceză şi o voi face în continuare chiar dacă americanii sînt, şi în poezie, cu totul altceva. Mai mult chiar, în urma excepţionalei acţiuni FNAC din ianuarie-martie 1990 („Un livre pour un ami roumain") m-am ales nu numai cu cîteva cărţi, ci chiar şi cu mai mulţi corespondenţi, poate chiar prieteni, în Franţa şi Belgia, căci le-am scris amabilelor expeditori spre a le mulţumi, ei mi-au răspuns şi aşa mai departe. Mă leagă, deci, suficient de multe lucruri de Franţa. Şi totuşi, de aici şi pînă la a fi considerat unul dintre cei un milion de francofoni pe care, pentru România, îi recenzează o hartă a francofoniei prezentată de „Le Monde" în zilele congresului... e cale lungă. Nu mă consider francofon (repet, e o simplă **constatare**) pentru simplul motiv că asta ar însemna să vorbesc respectiva limbă în mod curent or eu, bietul de mine, zi de zi, ceas de ceas, vorbesc limba română (ştiu, Barthes îşi începea cursul la Collège de France cu celebra şi scandaloasa — pe atunci — afirmaţie că „orice limbă este fascistă", dar nu mă căutaţi, totuşi, nici printre adepţii Vetrei, căci simplul fapt de a afirma că sînt în primul rînd vorbitor de limbă română nu înseamnă nici naţionalism, nici refuzul deschiderii).

În fine, mai rămîne să mă tot minunez cum, doamne, s-o fi stabilit cifra de un milion de francofoni în România (sau o fi fost comunicată oficial de la Bucureşti?) Dacă e vorba de absolvenţii de liceu care au studiat franceza, ei sînt cu siguranţă mult mai mulţi. Ca să nu mai vorbim şi de faptul că... „anglofoni" sîntem, tot aici, oho!

Mihail Oprea

mircea ciobanu

O CÎNTARE A LOGOFETESEI

1. Dacă tot n-au rămas ferecați în căldura
și bezna din pîntecul maicii,
dacă tot au scăpat de înec la botez
și de foc la Rusalii,
dacă demonul Bubă, al norilor,
nu i-a stîrpit, și nici demonul vînat Lingoare,
dacă vîntul Vărsatului roșu
tot nu i-a strîns de sub streșini – și dacă
de cînd s-au săltat din țărînă,
oriunde i-ajunge lumina fac umbră
și umbra-i asmute ea însăși, măcar că zadarnic,
s-o lepede-n drum, s-o sfărîme-n picioare,
dacă tot s-au născut și-și așteaptă
care cum poate pieirea,
lasă-i acum să trăiască,
e loc pentru toți pe pămînt.

2. Cel blînd are loc pe pămînt,
dar de ce să-l alungi de la masă pe fiul miniei
doar ca blajinului nostru să nu-i stea în gît
dumicatul de pîine ?
E loc pentru toți pe pămînt.
Cel blînd are loc pe pămînt,
cel vrednic și el are loc pe pămînt,
să nu se mai plîngă plugarul în zori.
cînd se pierde prin mirişti,
cu negura-n spate, cu mîinile arse de rouă,
să nu se mai plîngă de fratele său că e leneș ;
marele jude
n-o să-l ridice pe leneș în streang
doar ca să-l vadă plugarul, de jos,
dintre coarnele plugului său, cum atîrnă ;
să nu se mai plîngă de el nici rotarul,
nici meșter fierarul, nici cel ce-nvîrtește
lutul pe roată și-și spune olar –

3. Zidarul mănîncă din pîinea sudorilor lui,
are loc pe pămînt ;
dulgherul mănîncă din pîinea sudorilor lui,
are loc pe pămînt –
dar de ce să pui ciinii pe Tîrîie Brîu,
doar ca să-i meargă morarului bine și moara
să-i umble mai lin ?
Lasă-l să-și tîrîie brîul prin pulberi,
ce-ai tu cu Tîrîie Brîu dacă stă în picioare sau cade ?
Asta e grija stăpînului său.

4. Cine e blînd are loc pe pămînt,
cine e drept are loc pe pămînt,
cine cugetă ziua și noaptea la legile Domnului
are loc pe pămînt–
despre cel ce întinde orfanului mîna
ce să mai zic ?
despre cel ce-și aruncă la porțile văduvei banul
ce să mai zic ?
Ei au loc pe pămînt,
vin cu mine la tîrg – dar de vreme ce vine
pe urmele noastre și Tîrîie Brîu,
de ce pe Linge Blîde să-l ții cu privirea-n pămînt,
fără blîdele lui ?
Vino cu noi, Linge Blîde, am spus –,
dacă vrei să ai liniște-n inima ta, dacă vrei
să știi cîte blîde
poate să lingă
fără rușine și liber un om într-o singură zi.

5. Și Linge Blîde a venit cu noi,
Și Linge Blîde a spus : Nu sînt singur, cu mine
se află și Zgîrîie Brînză.
Să vină și Zgîrîie Brînză, am spus,
e loc destul pe pămînt și nici tîrgul
n-o să se-amîne din pricina lui.
Și Zgîrîie Brînză a spus : Nu sînt singur, cu mine
se află și Vîntură Lume.
Să vină și Vîntură Lume, am spus,
e loc destul pe pămînt și nici tîrgul
n-o să se umple –
căci nu e paharul răbdării,
iar Vîntură Lume n-o fi tocmai el
picătura din urmă.

6. Și dacă vine el, atunci să vină
și domnul Mină Lungă împreună
cu Mină Spartă, care-a fost femeie,
și nu, cum scrie-n cărți, bărbat din neamul
cîndva bogat al doamnei Mină Strînsă.
Și dacă vine doamna Mină Strînsă,
nici Limbă Rea să nu rămînă singur ;
nu-i loc unde să tragi singurătatea,
de frigul ei te-mbraci și-n toiul verii
ca-n zilele de crivăț – prin urmare,
lăsați-l să se-apropie, și pînă
la tîrgul vechi să-l ducă-ncet cu vorba
pe Vorbă Lungă, care vrea de-o viață
să-și facă nod la limbă și nu poate ;
lăsați-l să se-apropie, de mînă
cu Pierde Vară și cu-Mpușcă Lună,
căci nu de răul lor ți-e goală punga,
și nu de răul lor ai stat azi-noapte
și-ai așteptat cu ochii-n gol ca zorii
să-ți facă iar dreptate-n fața beznei.
Deșteaptă-te, bătrîne Bate Cîmpii
din somnul tău adînc și ia-ne urma
cu Trage la Măsea și Urlă-n Bute,
cu Mestecă Pămînt și Frige Linte,
cu Duce Moartea-n Circă și cu Fură
Găina de pe Ou, cu Plînge Rîsul
de-acum o Vară și cu Bun de plată,
cu Bate Apa-n Piuă și cu Sora
de lapte-a tuturor, care-i bocește
de tineri, ca pe morți, pînă la moarte,
și-și spune – cînd e ceață – Gură Cască,
și cînd e vînt de seară, Poale-n Creștet.
Tu, blîndule din naștere, tu care
scoți pîinea și din piatră, cu-nlesnirea
cuminte-a unui abur de sudoare,
de ce doar tu – și ne-nsoțit ! – sub soare ?
N-ai auzit ce spun negustorii
prin hanuri, noaptea, cînd nu-i prinde somnul
de grijile plecării ? Că la ziua
necazului, cînd vîntul mișcă dune
pe-ntinderea deșertului și-astupă
sub giulgii de nisip, fierbinți, tiparul
înfricoșat și-al omului, și-al fiarei,
cel rău – deși e lege-n ceruri – scapă ?

7. Cel ce-a scăpat de la necaz o spune,
cel ce-a-nviat de sub nisip ascultă.

(fragment din **Nașterea și învățăturile Logofetesei**)

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Petru Dumitriu
PROPRIETATEA ȘI POSESIUNEA
Editura Dacia

Săptămîna trecută semnalam apariția volumului. **Euridice. Preludiu la Electra,** reprezentînd reeditarea cărții de debut, din 1947, a lui Petru Dumitriu și prima editare în volum a unei piese de teatru a aceluiași, publicată în 1945 în paginile Revistei Fundațiilor Regale. Iată că acum o nouă carte de Petru Dumitriu vede lumina tiparului în România. E vorba de romanul **Proprietatea și posesiunea,** scris în limba română și rămas în manuscris la plecarea marelui scriitor din țară ,în 1960. Păstrătorul manuscrisului a fost istoricul literar Geo Șerban care și îngrijește ediția de acum de la editura „Dacia". Avem a face cu un episod din niște proiectate „biografii contemporane" pe care autorul **Cronicii de familie** avea să le finalizeze altfel în cărțile scrise de-a lungul a trei decenii de exil, cărți care l-au impus în primplanul literaturii europene contemporane.

Roman de dragoste, cu puternice ancore în social, **Proprietatea și posesiunea,** deși poartă amprenta timpurilor în care a fost scris, le transcede prin actualitatea temei epice, nu alta decît a relațiilor afective familiale, cu un accent special pe relația părinți-copii și, înlăuntrul acesteia, pe aceea dintre mamă și fiu, în legătură cu care paginile epice ce-i sînt dedicate conturează — cum observă Geo Șerban — „un calvar niciodată epuizat, hărăzit fiecăruia altfel și fără dispensă".

Ion Gheție
SKEPSIS
Editura de Vest

După debutul relativ tîrziu din urmă cu cîțiva ani, debut ce impunea brusc un prozator excelent, apariția de curînd a romanului cu un titlu oarecum ciudat, **Skepsis,** confirmă în Ion Gheție pe unul din cei mai interesanți naratori de azi. Scris în 1978—79, romanul de acum își plasează acțiunea în perioada interbelică, într-un mediu de intelectuali traversat de evenimente, mai mici sau mai mari, de ordin moral, sentimental și social, autorul izbutind să reconstituie expresiv atmosfera, caracterele și comportamentele lumii pe care o investighează. Ce se reține, dincolo de trama epică propriu-zisă, e parfumul scriiturii, al frazei narative ce îmbină seducător firescul oralității de tip jurnalier cu stilizarea rafinată a construcțiilor descriptive. Ion Gheție e, fără îndoială, un stilist remarcabil, un degustător de arome lexicale, foarte atent la nuanțe, dar și un „ficționar" a cărui imaginație funcționează prodigios în prelungirea memoriei afective în „magazia" căreia scormonește cu voluptate de arheolog.

Ioana Ieronim
TRIUMFUL PAPARUDEI
Editura Litera

Ca o pauză de respirație după șase volume de versuri care au impus-o între cei mai originali poeți șaptezeciști, Ioana Ieronim publică acum o carte la limita dintre poezie și proză, nefiind, totuși, nici poem în proză, nici proză poematică, o carte evident autobiografică dedicată sau, mai bine zis, inspirată din propria-i copilărie petrecută într-un sat săsesc din Ardeal. Aflăm, dintr-o prezentare ce pare să aparțină autoarei înseși, că este „o carte despre instalarea comunismului într-un sat din Ardeal", „despre copilăria paradoxală petrecută în asemenea vremuri nepotrivite copilăriei" și, totodată, „o mărturie nostalgică despre comunitatea sașilor din Ardeal — cei pe care momentele de vicisitudine ale vieții aici, la marginea Europei, nu i-au speriat vreme de opt veacuri, dar cîteva decenii de ocupație comunistă au reușit aproape să-i distrugă : una din marile pierderi ale istoriei noastre recente". Aflăm, de data asta din lectura cărții, un document liric, pe cît de viu, pe atît de expresiv al unor „amintiri din copilărie", realist în ordinea factologiei și poetic în ordinea viziunii.

PREMIUL LATINITĂȚII

● **În luna mai 1992, Uniunea Latină organizează ediția a II-a a concursului LATINITĂȚII, la care pot participa tineri pînă la 25 de ani, cunoscători a trei dintre următoarele limbi romanice : franceză, italiană, spaniolă și portugheză. Concursul va consta din două probe : traducerea a cîte unei fraze din limbile romanice în română, respectiv traducerea cîte unui text de aproximativ 10 rînduri (aceleași) din română în limbile romanice cunoscute.**

Concursul este dotat cu următoarele premii : premiul I, o călătorie de două săptămîni în Franța și Italia ; premiul II, o călătorie de o săptămînă în Franța ; premiul III, IV și patru premii de consolare, constînd din : cărți, discuri și bani.

Concursul va avea loc la București și în alte centre universitare. Înscrierile se fac prin poștă pînă la data de 15 aprilie 1992, pe adresa : Uniunea Latină, Institutul de lingvistică, București, str. Spiru Haret 12, candidații urmînd să specifice numele și prenumele, profesia, vîrsta, adresa și telefonul. Vom confirma primirea formularului de înscriere.

Anatoli Rîbakov
COPIII DIN ARBAT
Editura Echinox

În colecția „Literaturile lumii" dirijată de Marian Papahagi, prestigioasa de-acum editură „Echinox" oferă cititorului român romanul **Copiii din Arbat** al lui Anatoli Rîbakov (traducere de Efim Spînu, Naum Bernstein, Mihai Maler, ediție îngrijită de Irina Petraș). Scris la mijlocul anilor șaizeci dar apărut abia în 1987, romanul acesta a fost repede tradus în numeroase limbi, proiectîndu-l pe Anatoli Rîbakov în elita prozei europene. O radiografie a stalinismului anilor treizeci, lipsită de vehemență patetică, însă impresionantă prin realism, o explorare amănunțită a vieții istorice din renumitul cartier moscovit Arbat, izbutind să prindă în imagini epice tulburătoare, de anvergură tolstoiană, dinamica unei epoci tensionate, ce a marcat tragic destinul cîtorva generații. Acuitatea realistă a perspectivei scriitorului asupra istoriei face din **Copiii din Arbat** un document revelator al condiției umane într-un regim totalitar.

Mircea Moga

Starea de debut

În **Ficțiune și infanterie** (1980), Costache Olăreanu ne propune o formulă cu totul neașteptată de asamblare a discursului romanesc. Montîndu-și romanul din începuturi abandonate, el creează o carte neîncheiată, o narațiune deschisă, conștient destructurată ce „își poartă cu orgoliu masca neîmplinirii" (Cornel Moraru). Fragmentele introductive, trunchiate prin suprimarea narațiunii propriu-zise și a încheierii, se încheagă într-un discurs de sine stătător prin menținerea **stării de debut**. Așa cum **infanteria** se leagă de ideea marșului îndelungat, uneori nefinalizat pe cîmpul de luptă, **ficțiunea** poate porni marea bătălie a romanului fără ca pînă la urmă să o mai dea. Iar dacă totuși o dă, va recunoaște unul din eroii romanului, „ce rămîne pe cîmpul de luptă sînt mici fragmente. Alăturate, nu compun nimic, decît alte fragmente mai mari, acestea, la rîndul lor, alte fragmente și mai mari și așa mai departe".

Nu întîmplător, cartea lui Costache Olăreanu debutează cu vorbele „la început":

„La început am crezut că e vreun milițian îmbrăcat în civil. Da' pe urmă mi-a spus că e scriitor.

— Ce ziceți c-ați pierdut ? l-am întrebat după ce m-am dumirit ce e cu el.

— O geantă, dom'le ! a zis. Am pierdut-o ieri pe banca asta. Uite-aici ! N-ați văzut-o sau n-ați auzit pe cineva care s-o fi găsit ?

— Nu, dom'le zic. Da' ce-aveați înăuntru ?

— Hîrtii."

La început e confuzia, căci romanul stă sub semnul unei nedorite pierderi : scriitorul Victor Testiban și-a rătăcit manuscrisul ultimului său roman. Toate încercările de a-l găsi eșuează, ceea ce devine simptomatic : Testiban, un autor care s-a apucat de mai multe cărți, dar nu a terminat decît una, e forțat prin pierderea manuscrisului s-o ia și pe aceasta de la început.

Readus la punctul zero, Testiban se confruntă cu două alternative : fie să refacă textul, fie să înceapă altul. Dar fiindcă **scrierea** nu l-a dus niciunde, alege **re-scrierea**. O variantă ingrată, de altminteri deoarece îl obligă să declanșeze mecanismele mult mai complicate ale repovestirii, să mai bată o dată drumul primei versiuni, luptîndu-se cu distorsiunile provocate de o memorie limitată.

Startul e important și, deci, nu tocmai ușor :

„Măcar de-ar putea să reconstituie începutul, își zicea. E, totuși, una din părțile importante ale unui roman. De ea depinde ritmul și stilul narațiunii, acel galop al imaginilor, dialogurilor, personajelor.

Să încerce !

În prima frază (doar o știa pe de rost !) Jean Lalescu micșora viteza și arăta pasagerilor vila lui Mina Minovici, de la Șosea.

Dar după aceea ?

Parcă Matilda lîngă el, îi cerea să oprească mașina :

— Clopoteii ! Vreau să aud clopoțeii !

Mai întîi, ieșea Lalescu. Timp'e ușor cărunțite, față frumoasă, distinsă. Impecabil costum gri perle. Ocolea botul mașinii și întindea mîna spre ea, prilej de a i se vedea linia imaculată a manșetei scrobite".

Dacă și-ar aminti corect începutul, Testiban ar putea reface mai ușor părțile ulterioare ale cărții. Dar proiectul ambițios se împotmolește într-o încercare imposibilă și epuizantă. Eșecurile repetate ale lui Testiban atestă că **re-scrierea** — ca variantă de creație — nu există. Ea se dovedește în ultimă instanță tot o versiune a scrierii originale, a creării fără un model inițial.

În schimb, căutările eroului îi permit lui Costache Olăreanu să mediteze asupra **facerii literaturii**. Folosindu-se de Testiban și personajele acestuia, Olăreanu dezvoltă lungi dizertații asupra tehnicilor literare, a libertăților scriitorului, a textualismului și a imposturii ascunse dincolo de formele sofisticate. **Ficțiune și infanterie** se transformă astfel într-un meta-roman, un roman dezbatere de o certă valoare teoretică.

Tentația de a produce literatură l-a chinuit de mult pe Testiban. Totuși, așa cum mărturisește singur, glumele nu sînt suficiente pentru a construi un subiect, iar calamburul și jocurile de cuvinte sînt elemente accidentale cu care nu poți face artă. Testiban știe că scriitorul adevărat rupe cu fiecare cuvînt, cu fiecare literă scrisă o bucată din trupul său. Realitatea diurnă nu poate deveni literatură decît prin sacrificiul propriei persoane, sacrificiu impins uneori chiar pînă la o totală anulare. Doar cărînd zi cu zi povara lui Sisif, doar auto-flagelîndu-se, poate un romancier încheia opera sa.

„Cum scrisese el romanul ? La normă ! Își fixase cinci pagini pe zi (cine ? el, care abia reușea să **elaboreze** o pagină într-o săptămînă !). Se ținuse de normă cu dinții. La început i-a fost greu, dar pe urmă constată că literatura se poate face și așa. E o chestie de reflex condiționat. Te așezi pe un scaun, îți potrivești topul de hîrtie, recitești ultima pagină scrisă, îți ascuți creioanele (chiar dacă nu ai nevoie de ele), îți stergi ochelarii cu pielea de căprioară îți potrivești în dreapta bloc-notesul pentru idei, mai sorbi o cafea și gata.

Cînd vede patul, omului îi vine să se culce, cînd vede masa pusă i se face foame, cînd vede topul de hîrtie se așază la masa de scris. Ca la cîinii lui Pavlov ! Nu-i simplu ?"

Dar dacă Testiban mărturisește că scrisul-reflex l-a ajutat să ajungă la sfîrșit, tot el trebuie să admită că maniera forțată l-a făcut să neglijeze logica narațiunii, elementele de construcție și stilul. Efortul de a te ține la masa de scris nu te încarcă de har. Atmosfera boemă, cafeaua, țigările sau prietenii pot fi de oarecare ajutor, dar nu pot înlocui cazna de a-ți aduna gîndurile, de a rezolva dilemele în fața sinonimelor, de a alege varianta de acțiune potrivită. La toate se adaugă implicațiile ideologice, viciul și „o anume păcătoșenie a meseriei tale, care îți aduce numai belele, trudă multă și rezultate puține, chiar faima de a fi un destrăbălat, un fără Dumnezeu, un hoț și un sperjur. Numai așa ai mai putea avea vreo șansă să pictezi și îngeri, dacă trebuie. De nu rămîi tot la descrieri mioute și la caldul lirism care le înconjoară".

Recitindu-și textele anterioare, Testiban le găsește lipsite de vlagă. Începutul romanului **Dragoste cu vorbe și copaci** trenează din cauza personajelor prea livrești. Unul dintre ele, scriitorul Ferdinand, repetă așezat în fața mesei de lucru situația lui Testiban. Capitolul terminat doar pe jumătate „nu merge", „e slab". Lipsiți fiind de talent, ambii caută o șansă în tehnica **amînării** : nu în „a spune ceva", ci în „a **spune ocolind**", nu în a respecta regulile, ci în a le dejuca.

Celelalte încercări ale lui Testiban au rămas și ele nefinalizate : o sută de pagini din romanul **Lucrurile care ne leagă**, vreo 80 de pagini dedicate unei cățelușe, povestirea **Lupul și Chitanța** sînt toate fragmente abandonate fără intenția de a le mai relua vreodată. Titlurile sînt și ele stranii : asocierea neobișnuită a cuvintelor deconcertează și atrage. Căci titlul, ca și începutul este o cursă. Bine organizate, ambele au un rol strategic :

„La început, doar cîteva fraze, chiar fraze care să imite vorbirea curentă și să nu trezească nici o bănuială. Dar ce capcană pentru lector...! O ușă lăsată întredeschisă. Vrei să te uiți, bine ! Nu vrei... Dar cum să reziști să nu arunci un ochi înăuntru ? Ce-o fi acolo ? Ușa împinsă încet, apoi un scîrțîit, un pas și gata. Începe lectura. Cititorul așteaptă faptele."

Odată intrat, cititorul e parțial prins ; urzeala subiectului se întinde în jurul său ca o plasă, în special dacă scriitorul știe **de unde și cum** să pornească. Testiban crede că el are acest dar : nu e numai un bun psiholog, ci și o sursă de povești autentice și pline de viață, cu promițătoare potențialuri narative. În plus, stăpînește descrierile de natură și simte importanța personajelor episodice, insuficient exploatate în genere. E hotărît „să scrie un roman limpede, clar, bine construit, cu personaje firești, cu o acțiune închegată, logică" „ca-n secolul XIX". Laboratorul său e bine înzestrat : întocmește fișe celor patru personaje — Jean Lalescu, Matilda Arabolu, Ferdinand Călugăreanu și Ioana Manoliu —, stabilește locul acțiunii, face notații cu privire la firul epic. Tonul e ferm, dînd impresia că totul se va derula rapid, fără dificultăți.

Geneza romanului nu are însă loc : fiind prizonierul neputințelor sale creatoare, Testiban eșuează în construirea ansamblului. Nu știe cum să dozeze suspensul și despre ce să scrie mai departe. Evoluția personajelor și construcția veridică a dialogului îi provoacă și ele momente de maximă încordare. Situația lamentabilă în care se găsește îl obligă să-și recitească iar și iar fragmentele, operație istovitoare pentru că și ea rămîne tot în faza de debut. Suprapunerea scriitor/lector nu e o salvare. Deși se dovedește cea mai elementară operație a actului scriitoricesc, autorul fiind de fapt primul cititor al propriului text, lectura nu îl poate scăpa pe Testiban de sentimentul copleșitor al inaccesibilității scrisului.

Renunță iar și iar, cerînd sfaturi de la prietenul Condeescu.

„Își mule buzele în lichidul rubiniu, gîndindu-se cît de meșter e Condeescu în a conduce o acțiune.

— Și cînd te încurci sau vezi că firul nu duce nicăieri, îl întrebase odată, cum procedezi ?

— Un asterisc sau încep un alt capitol.

— Nu înțeleg !

— Fac un salt într-un alt loc. Descriu un peisaj sau îmi mut unul din personaje în trecut și caut să vin cu el pînă la albia acțiunii principale. Te asigur că totdeauna am reușit."

Deși Testiban îl va imita, sperînd că poate ajunge la sfîrșit printr-o continuă luare de la început, fragmentele textului său nu prind contur.

Pe neașteptate, după ce un prieten avocat îi povestește că ar cunoaște un Jean Lalescu adevărat, eforturile lui Testiban sînt prelungite într-o direcție cu totul surprinzătoare. Testiban descoperă că literatura merge în paralel cu viața, că proiecția imaginară își găsește dublura în cotidianul mărunt. Lumea sa e și lumea personajelor sale, prin urmare are și el posibilitatea de a pătrunde în ficțiune. Testiban încearcă un ultim truc : se dezlănțuie în căutarea propriului text ca **personaj**. Bea cafea cu Matilda, joacă pietre cu Arabolu și Lalescu, face conversație cu Ioana, plîngîndu-i-se :

„— Culmea e că știu ce-mi lipsește. Nu multe lucruri, puține, dar esențiale. Unul din ele se numește **Ficțiunea**, altul, **Infanteria**. Nu rîdeți ! vorbesc foarte serios. Poate pentru prima dată. Nu știu să mărșăluiesc, n-am tenacitatea și viclenia infanteristului, habar n-am să mă «acopăr», să atac la momentul oportun, nu cunosc și nici nu-mi pasă de datiile «terenului». Cu avioane nu realizezi decît aforisme și eseuri, nu romane. Luați un romancier adevărat și mirosiți-l ! Veți constata că miroase a praf, a praf de cîmpie, duduie !

— Chiar așa ? Totuși, cum ați reușit să scrieți romanul ?

— Din bucăți, bucăți independente, puse pe spații mici, în schițe lucrate, să zicem, cu finețe, dar fără suflu romanesc. De aici și absența **construcției**, adică tocmai a lucrului cel mai important și care face **miracolul** romanului."

El speră că odată intrat în teritoriile ficțiunii să poată înțelege mai bine mecanismele narațiunii și psihologia eroilor, odată devenit personaj, să răstoarne raportul literaturii cu viața și să găsească secretele meșteșugului ce altfel i se refuză.

Experiența se încheie brusc printr-o stratagemă ingenioasă de-a pune punct și de a o lua **da capo** : Condeescu anunță că a scris deja trei capitole din romanul său despre un autor care și-a pierdut manuscrisul proaspăt terminat. Invitat de atenția celorlalți să citească, deconspiră debutul romanului : „La început am crezut că e vreun milițian îmbrăcat civil. Da' pe urmă mi-a spus că e scriitor..." Identitatea dintre primele și ultimele două fraze ale cărții lui Olăreanu marchează reîntoarcerea la un început perpetuu.

Anunțîndu-l pe Condeescu drept autorul cărții **Ficțiune și Infanterie**, Olăreanu devine și el un personaj al propriei sale cărți. Se adaugă astfel un al treilea nivel al realității ce se suprapune celorlalte două. Echivocul e perfect. Cine e autorul cărții **Ficțiune și infanterie** : Olăreanu, Condeescu sau Testiban ? Ambiguitatea autor/personaj repetă ceea ce s-a întîmplat cu o altă carte, **Dragoste cu vorbe și copaci** : romanul a fost început atît de Testiban, cît și de Condeescu, iar Olăreanu a publicat o carte cu același titlu în 1987.

Pulverizînd finalul, Costache Olăreanu renunță voit la una din granițele textului : sfîrșitul nu mai înseamnă închiderea printr-o secvență limitativă, ci devine **pornirea, startul, punerea în mișcare**. Atîta timp cît există începutul, există și romanul : corpul său se construiește după legea „nimic nu se pierde, totul se ia de la început". Efortul de a stîrni energiile inițiale și de a provoca latențele poate fi suficient pentru a deveni literatură, deoarece organizarea realității prin reașezarea începuturilor se face mult mai dinamic decît s-ar face bunăoară prin narațiunea digresivă incapabilă de a atinge sfîrșitul din cauza unor ocolișuri (ne)dorite. Condiția ce se impune este ca scriitorul să fie un adevărat stăpîn al stilului. Axioma a fost acceptată și de Olăreanu :

„După mine, a experimenta înseamnă în primul rînd a-l interesa pe cititor, indiferent sub ce formă, a-l face părtaș la actul scrierii. Acțiune deloc ușoară. Ea presupune o intelectualizare a actului lecturii, o activizare atît de intensă a cititorului încît acesta să exclame la un moment dat : «O carte ca asta aș fi putut scrie și eu !» Senzația de ușurință, de transparență a textului pe care o trezești în cititor n-o poți obține decît după ce ai învățat bine de tot lecția clasicilor."

Evident, Costache Olăreanu a fost un elev silitor. Prin urmare, în **Ficțiune și infanterie** proba începutului poate deveni sinonimă cu proba scrisului. Fascinația stării de debut preschimbă încăpățînarea de a nu respecta angajamentele pe durată lungă într-o formă a curajului de a căuta reușita în literatură.

Pia Brînzeu

Din partea Uniunii Scriitorilor

Miercuri 26 februarie 1992 a avut loc întrunirea Comitetului Director.

Au participat : Mircea Dinescu, Ștefan Aug. Doinaș, Ștefan Bănulescu, Ana Blandiana, Balogh Joszef, Galfalvi Zsolt, Mircea Mihăieș, Nicolae Manolescu, Helmuth Britz, Ștefan Teaciuc, Z. Ornea, Laurențiu Ulici, precum și secretarii U.S., N. Prelipceanu și Bedros Horasangian.

— Comitetul a luat în discuție situația tipografiei și a hotărît definitivarea documentelor legale juridico-economice, pentru încheierea contractului între Uniunea Scriitorilor și Fundația pentru promovarea literaturii germane în România privind folosirea capacității de producție, precum și cuantumul de cheltuieli care revine fiecărei dintre părți.

— Analizîndu-se posibilitățile bugetare actuale, pentru respectarea hotărîrilor Consiliului, s-a decis emiterea unor comunicări din partea Direcției financiare către revistele rămase în subvenționarea U.S., prin care să fie înștiințate asupra sumelor cheltuite pînă în prezent din sumele strict alocate, atrăgîndu-se atenția că dincolo de aceste sume U.S. nu deține alte posibilități și că aceste reviste își pot menține apariția înscriindu-se numai în sumele respective.

— În pregătirea bugetului pe anul 1992, au fost audiați reprezentanții administrației U.S. în legătură cu organigrama serviciilor din cadrul administrației și cuantumul de cheltuieli anuale în cadrul bugetului general.

— Comitetul a luat act de expunerea scriitorului Ștefan Bănulescu și de cererea sa de retragere din funcția de vicepreședinte al U.S., retragere motivată de vîrstă și de starea sănătății. Luîndu-se în discuție propunerile de soluționare a situației create, Comitetul a fost de acord cu propunerea ca interimatul funcției de vicepreședinte să fie îndeplinit de dl. Laurențiu Ulici, membru al Comitetului Director, pînă la întrunirea Consiliului care va decide.

— Comitetul a decis ca direcția economico-financiară să facă demersurile de rigoare pentru obținerea plății timbrului literar din partea editurilor care n-au achitat acest timbru în contul Uniunii Scriitorilor.

— În ultima parte a întrunirii, Comitetul Director, luînd în discuție chestiuni actuale de patrimoniu, a decis ca serviciul economico-financiar să definitiveze lucrările ce țin de evaluarea, înscrierea și inventarierea în documentele de personalitate juridică a Uniunii Scriitorilor, a tuturor bunurilor de dată recentă provenite din donații și din alte surse (aparatură, diferite dotări etc.), intrate în folosința filialelor, publicațiilor și ale altor sectoare de activitate ale instituției.

13 întrebări pentru...

MIRCEA HORIA SIMIONESCU

1. Stimate domnule Mircea Horia Simionescu, pe alte meridiane satira și umorul se integrează firesc, organic în literatura națională respectivă, neavînd statutul de cenușăreasă, cum îl are la noi și în alte cîteva țări estice. Deținem noi, cu-adevărat, o astfel de — să zicem — supremație ?

Mircea Horia Simionescu : Cenușăreasa e o disprețuită și o marginalizată atita timp cît cei din preajma ei, indivizi fără inteligență și prea viu urmăritori ai intereselor imediate, refuză să-i recunoască virtuțile. Printul, cunoscător al valorilor, priceput să distingă calitățile discrete sub înfățișările înșelătoare ale expresiei ocazionale, interesat, și el, dar de la înălțimea nobleței lui de judecător, restabilește lucrurile : Cenușăreasa — temporar obnubilată — cîștigă partida, intră în realul ei statut și așa rămîne pînă la sfîrșitul, niciodată sfîrșit, al vieții ei. Creația (Cenușăreasa) nu e nici nefericită, nici norocoasă, ea **este** ; nefericiți și proști sînt și rămîn receptorii mesajului ei de frumusețe și vrednicie.

Derulați filmul judecății de mai sus, verificați fiecare afirmație și, în întregime, adevărul final al poveștii care rezumă un destin. E vorba, cine se îndoiește, de o istorie cît se poate de serioasă, plină de înțelesuri. Raportați-o la întrebarea dumneavoastră și veți constata că răspunsul meu e, deopotrivă, și comic și satiric. Comic, pentru că, în loc să considere fondul chestiunii, se ocupă de termenul unei comparații și clădește pe el o demonstrație, ținînd de ceea ce numim de obicei, eseu. Satiric, pentru că îndreaptă toate gurile de foc împotriva gîndirii pripite, miopiei, prostiei. Cine s-ar fi gîndit că o serie de afirmații cu pretenții de caracterologie poate ascunde asemenea intenții ? Răspunsul meu **lunecat**, în esență evaziv, n-are alt rost decît de-a arăta că: 1. umorul și satira nu au un perimetru al lor, marcat și fără comunicare cu alte domenii ; 2. umorul și satira nu sînt produse (genuri) de sine stătătoare, ci moduri de tratare a oricărui subiect ; 3. umorul și satira sînt doar mijloace pentru obținerea unor efecte specifice prin care adevărurile (chiar și cele mai grave) pot fi recunoscute și urmărite în labirinturile rătăcirilor de tot felul, scoase la lumină și sprijinite în așa fel încît să-și păstreze, ca model verticalitatea : 4. umorul și satira sînt modalități, printre altele, de-a trata seriosul, însuși tragicul, cu detașarea și libertatea care să le facă de înțeles pînă și ultimului cititor, acesta mai sensibil la anecdotă decît înaintea enunțului abstract, mai ascultător și penetrabil la exemplul colorat decît la înșiruirea de îndemnuri morale și precepte nedisimulat didactice.

Prin îndelungă folosire, umorul și satira s-au ridicat de la nivelul procedeului la cel al unui unghi anume de vedere, astfel că, astăzi, vorbim despre scriitor umorist și de lucrare satirică, prefăcîndu-ne a uita că Cervantes e un scriitor tragic, căruia i se adaugă un Caragiale sau un Ionescu, toți judecători și metafizicieni îmbrăcați — pentru a ne cîștiga atenția — în pestrițe haine de carnaval. Mai mult sau mai puțin tincturate, operele lor sînt mari satire, aruncîndu-și luminile farurilor, de foarte sus și foarte departe, asupra erorilor și micimilor unei omeniri scufundate într-o profundă nimicnicie. Percepem situații și tipuri, rîdem la desfășurarea gramaticală a unui fond ce ni se pare accident, dar mai potrivit ar fi plînsul, fiindcă spectacolul e în întregime trist, fără speranță. În alt registru, în alte veșminte, Cioran animă aceleași cartoane (personaje reduse la schema figurilor geometrice, situații expurgate de orice urmă de anecdotic), locul lui, privirea lui din cer, și nu spectacolul, îl trec și prenumără printre comediografi.

Ați observat, domnule Tupan, că m-am folosit de pîrghii mari, de altfel mai lesne de găsit în maldărul instrumentelor, pentru a rostogoli bolovani și a mă feri de prundișuri și nisipării, acestea mai fugitive. Dintr-o prudență la care m-a invitat experiența proprie : înfățișate în hainele parabolei absurde, ale jocului de cuvinte, ale calamburului sau potrivirii/nepotrivirii termenilor, scrierile mele captează bunăvoința și gustul cititorului și-l invitează, implicîndu-l într-un spectacol agreabil, conducîndu-l, prizonier al naivității dobîndite, pe buza prăpastiei, de unde nu se zărește licăr de speranță.

Paradisul l-am pierdut o dată cu ieșirea din copilărie : am priceput de timpuriu cît de tristă și dereglată e lumea (societatea, mai tîrziu), cît de buimac creatorul acestei nerînduite lumi. Din capul locului, cînd am pornit la treaba scriitoricească, am urmărit să decelez erorile primordiale și să le descriu cu cît mai mare fidelitate. Nu puteam începe cu geometria și abstractul, în primul rînd pentru că asta presupune o lungă și anevoioasă trudă de sinteză, forjată de o mulțime de experiențe; în al doilea rînd pentru că o asemenea formulă n-ar fi cîștigat nici un cititor, mai ales într-un timp gata oricînd să sancționeze aspru un astfel de demers. Ca să ajung la scopul propus, la copacii monumentali din lemnul cărora s-a scurs ultimul sirop de sevă, trebuia să parcurg hectare de vegetații pitice, de-o mare varietate și debordantă fecunditate. Le-am descris pe acestea cu o răbdare de gravor : prima carte **(Dicționarul onomastic)** a ieșit un catalog de exemplare viu conturate, accentuat anecdotice de unde eticheta ce mi s-a pus — de umorist și satiric. Cu ea am rămas pe frunte, din pricina ei nu mi se citește deznădejdea întotdeauna însoțitoare.

Ca și în alte părți ale Răsăritului, umorul și satira se află pretutindeni și din belșug, costumate după vremi și mode. Prințesele trec printre noi în straie de Cenușărese, le tratăm ca pe niște servitoare. Într-o zi, va veni Prințul, cu ultimul tren.

2. Se vorbește de satirici ignorați de critici, ba uneori chiar ironizați. Ce i-a determinat pe cei din urmă să-i țină la serios respect pe cei dintîi ?

M.H.S. După distincțiile dinainte, să rămînem în zona vegetațiilor (desișurilor) variate, fecunde, să ne ocupăm de genul așa-zis umoristic și de satira ca specie, cultivate de foarte mulți dintre scriitorii noștri. Cred că, într-adevăr, majoritatea criticilor este rezervată față de autorii de scrieri „cu sare și piper“, preferind tipurile de literatură serioasă, gravă, „cu probleme“ — chiar dacă parte din acestea sînt producătoare de umor involuntar. Să nu uităm că s-au născut și format într-o epocă „de luptă și solemnitate“, cum afirma un spirit înțepenit în prejudecăți, au trăit într-o perioadă istorică „plină de eroism“ și „de grave răspunderi sociale“, cum întăreau colaboratorii aceluia.

De-a lungul anilor, am fost foarte atent la paragrafele și capitolele „documentelor“ deschizătoare de ochi, emise de nenumăratele ședințe și congrese. Privitor la „sarcinile și îndatoririle“ scriitorilor, nelipsite din nici un document, se spuneau întotdeauna aceleași lucruri înțepenite în dogmă, cu excepția unei cozi despre critică, satiră și, subînțeles, umor. Dacă apendicele se rezuma la doar cîteva cuvinte, se înțelegea că „se strînge cureaua“ și că cenzura urmează să fie neînduplecată ; dacă numita coadă se lungea ca în poveste, aceasta anunța un timp mai clement, o relativă liberalizare. Șicanați de neprevăzutele schimbări ale acestui capitol, criticii au preferat să nu înainteze voios în acest teren minat, alunecos Sau, simțind că tocmai în aria lui se pot ivi surprize, l-au lăsat de capul lui : o analiză mai adîncă ar fi atras luarea aminte asupra domeniului și ar fi pus în primejdie roadele lui și pe autorii neortodocși.

Mărturisesc că decizia mea de-a debuta (aveam 40 de ani) a ținut seama, tactic, de acest indicator : criticii care m-au întîmpinat atunci — era curînd după Praga — au apăsat cît au putut pe brațul balanței devenite liberă, trecîndu-mi elefanții printre șoricei. Am fost etichetat umorist, analiza s-a oprit la sublinierea jocurilor și ingeniozităților formale. Trecut, cum s-ar zice, pe Academiei... Norocul meu n-a fost și al celor care au venit după 1971, cînd satirei și umorului li s-au pus din nou zăbale : cenzorii au procedat la închiderea supapei de eșapament și criticii dispuși să adîncească lucrurile au fost timorați.

E locul să arăt cum m-am folosit de această experiență : spre a nu fi purecat și pedepsit pentru trecerea ilegală a artileriei grele („că, pe sub poale aveam, ca

omul de toate și două pistoale“, cum zice Poetul), m-am angajat cu o rubrică de umor, întîi la „Săptămîna“, curînd după aceea, cînd „Săptămîna“ nu mi-a mai acceptat îndrăznelile, la „Urzica“, întărind opinia celor ce mă trecuseră în breasla umoriștilor gratuiți, ex-orbitali centrului fierbinte unde se forjau „marile probleme ale epocii“. Înlăturat din Agora le-am servit cititorilor „de sus“, care nu-mi iertau defecțiunea, sita prin care să mă citească fără să se atace, să se indigneze (în general, cei „de sus“ n-au timp să citească volume masive, lectura scurtă le întreține buna dispoziție și capacitatea de acțiune). Am inventat „teoria preșului“, care mi-a permis să-mi păstrez, în condiții mereu mai vitrege, libertatea : de vreme ce semnam cu regularitate în reviste, cei cu colimatorul puteau rămîne liniștiți, întocmai ca polițiștii primitori ai semnăturii săptămînale, în condică, din partea celor cu domiciliul forțat. Am fost (am izbutit să fiu), o dată în viață, precupet.

Să vin acum și să le reproșez criticilor și redactorilor publicațiilor umoristice că m-au ajutat să-mi țin deschisă taraba, firma, în vremuri deosebit de vitrege ? Că mi-au îngăduit să etalez, sub eticheta produselor mărunte, destule pistoale și grenade, înțelese de cititorii oficiali (deloc de cei deprinși să citească printre rînduri) drept mere rumene de Voinești?

Dacă recenzenții și criticii ne-ar fi tratat ca pe niște prințese virtuale, oferindu-ne întreaga lor stimă și răsfățîndu-ne, comentariile lor analitice ne-ar fi dat neîntîrziat pe mîna poliției. Umorul și satira, multiplicate în sute de mii de exemplare și pătrunzînd „printre frizeri și navetiști“, cum se spunea cu miopie pretins sociologică, au hrănit și întreținut o stare de spirit critică mai eficace — în păturile largi — decît cutare roman dezbătător de probleme, citit de o categorie subțire de cititori. Evenimentul editorial, comentat nevoit cu ocolișuri și prudent echivoc, rămînea un pitic față de difuziunea, în sute de mii de exemplare, a tabletei satirice, a cărei persistentă umbră coroda sistemul totalitar și-l ridiculiza legitimitatea. Aș duce mai departe afirmația, exagerînd puțin, spunînd că nu Soljenițîn sau Goma (textele lor) au scos în stradă și-n fața blindatelor mulțimile de tineri exasperați, ci seriile de modeste dar acide foi de urzică și mătrăgună răspîndite pretutindeni. O antologie a acestor piese disprețuite (dar cine să o alcătuiască ?) ar învedera acest proces de igienizare îndelungată și de păstrare a verticalității morale. Regimul totalitar, atît de bine organizat în apărarea tiraniei, s-a ferit cu mare pricepere de gogoașa ce îi putea zdrobi dantura ; pilula care i-a provocat moartea a înghițit-o, pe neștiute pe stomacul gol.

3. Destule exemple ne demonstrează că unii autori, refugiați în spațiul comic, sînt aceiași care nu s-au putut impune î genuri. Chiar au ratat spectaculos cărți. Au contribuit și ei la demonet noțiuni de comediograf ? Prin Cum ?

M.H.S. Din motivele arătate, mul tori de tablete n-au putut să le ad să și le publice în volum. Legate, îm nă, ele și-ar fi dezvelit caninii și s manevră ar fi fost deconspirată. cum știu, mai niciodată cronicarii. cii nu se ocupă (cu excepția unor mențiuni la „revista revistelor“) de rii fără volum, considerîndu-i rătă spațiul literaturii, nedemni de exa critic. Unii dintre „micii producăto refuzat din capul locului să poarte bătălii pe un teren net favorabil culul : după hărțuiala la care și-au adversarul au tăcut : tactica gueri trebuie însă exclusă din arsenalul lungatei conflagrații.

Aș putea da și multe exemple de rici și umoriști care s-au putut i și în alte genuri — un inventar î ne-ar aduce frumoase surprize. O nu autorii au demonetizat termen comediograf : cred că v-ați gîndit l fecționerii de anecdote, la cei al talent nu-i ducea prea departe.

4. Marii creatori, de la Shakespe Marin Preda, de la Poe la Nichit nescu, n-au avut complexe în fața rei și au ilustrat-o adesea strălu un autor care nu ați ocolit-o, dimp ați cultivat-o în mai toate cărțile d credeți că aduce unda de ironie, de ironie, de desființare prin cuvînt a ției, imposturii, minciunii, a însăși în țesătura unei opere ?

M.H.S. Adresa dvs. atît de dire demersul și scrierile mele, faptul v-a scăpat viziunea critică frecvent alegoriile, parabolele, „evazioni mele mai mult sau mai puțin str mă îndeamnă pentru prima oară î tă, să-mi abandonez consecvența r ție și să apăs, cu creion dermatogr oglinda ce-mi reproduce portretul. noastră, dacă nu te arăți singur cu tul, nu-ți dai coate cu cei din ju a ieși în față (pe la adunări, pe l viziune, prin preajma puternicilor riști să întîrzii într-o ceață din c te scoate decît un timp lung de rații“ parțiale. Mă întristează că să fac eu o treabă ce revenea altor știent și de faptul că autoportretu scutit (oh, ce banalitate!) de un fa biectivism. Să încerc a pune dege rană, fiindcă o rană destul de dur mă șicanează, îmi produce insomnii scade apetitul de-a merge (a scri departe.

Nu încetez de-a mă întreba : la să-mi conduc mai departe lucrarea ceea ce am scris nu a fost înțeles treaga gravitate conținută, iar curaj risca, într-un proiect amenințat de riscuri, nu e receptat decît ca o c tate literară, cînd el a fost înai toate, o atitudine politică, alegoric radicală, din însuși miezul aparatu care îl demontam ? Ce să mai s zile care să lumineze toate dimens pe cea politică îndeosebi, dacă re rea în circuitul public, prin reedit textelor (de altfel lăudate, dar lăuda examinarea lor cu ochii de azi) certă imposibilitate ? Mă mîngîie pr țin că numele îmi trece dintr-o rev alta, cînd cititorul de acum nu știe se referă laudele, pînă unde tintes tira, neavînd la îndemînă textul, n în ce moment s-a alcătuit și cum. riție, a vrut — și cred că a izbutit culce la pămînt o proză imbecilă, chită în rele, străină în toate pri atît de natura și spiritul prozei r tradiționale, cît și de procesele înn experimentate de toate literaturile — e vorba de aberația numită real socialist. Cine are textele în față călătorit prin ultima jumătate de cu ochelari de cal, pricepe lesne numai că nu m-am sfiit să ridicul din chiar momentul omologării lor tre putere — sloganurile îndemn conceptele și imperativele privind **jul, dialectica** „strălucit rezumată varășul Stalin“... **stilul perfect, de de sine, stahanovismul** de toate s **întrecerea, formarea omului nou pentru masele largi, ascuțirea lup clasă, colectivismul, partinitatea ei, dăruirea de sine** (sacrificiul) s

e și fericirea..., vigilența, combaterea mopolitismului, industrializarea (de-ur. cea nebunească), autocritica pînă rădăcini, mitul eroului (... în timp de e...) documentarea artistului (pe te-), plinul de conținut, odele, imnurile imnele, etapele, acumulările cantitati-deraind la punctul de înghet al apei) itru a se transforma într-o nouă cali-e, elogiul (pe cînd era hăcuit) al țăra-ui, ulciorul de la care se adapă..., pă-ismul militant și cîte (multe) altele: am atacat și demontat însăși cutia agră a mecanismelor gîndirii dogmati-automatismele, ticurile verbale și ges-ile, umflăturile maligne ale unui sis-. Între prima piesă a **Bibliografiei nerale** (carte începută în 1944—45 și blicată în 1970, cînd mulți erau con-ași că răul a fost înlăturat, eu cunos-du-i — atunci — îndeaproape noile umulări de energie pustiitoare) piesa itulată „Cartea apelor“ și care prezin-limpede că „smîntînitoarea“, fără pros-t și fără lapte, „merge în gol“ și așa merge cît zilele, însoțită de dezbaterile aplauzele „mecanicilor“, și pînă la ul-na pagină (390), în care se arată că tre palat și piață“ se află „o ceață asă și / sau un zid atît de impenetra-... încît „habar n-are poporul de ceea fac cei care îl guvernează și rațiunea ntru care fac ce fac“... — sînt 400 (pa-sute !) de pagini de satiră mordantă, eninată, exasperată, nu cu mult mai decît — țineți-vă bine, domnule Tu-n! — răscolitoarea (tot „utopie“, în fond roman) 1981 a lui Orwell.

După **Bibliografia** (zice-se că trasă în 00 de exemplare, retrasă parțial din ea) ar fi avut parte de un tiraj ome-s (în acea vreme confrații primeau ti-e de zeci, chiar sute de mii de exem-are), dar și mai bine, dacă paginile ei fi fost trecute clandestin peste hotare s-ar fi publicat sub numele unui en-z sau sud-american, menționîndu-se pe ima copertă că autorul a scris-o după atiile imperiului fricii, în catacombe, ul ar fi fost înțelesul și alta receptia aloarea ei literară și puterea vizionară ninînd aceleași) și afirmația (compara-) mea nu vi s-ar fi părut, cum pare, ormă. M-aș fi așteptat ca, după Revo-ie, această carte să fie disputată de e edituri, să fie îmbrățișată ca o măr-ie a rezistenței împotriva încercărilor smintire și falsificare... generală. Să inuiesc umorul, cu care am uns, ici-lo, osiile monstruoasei mele epopei, că aruncat în penumbră sensul cărții, în incuri colții tăioși ai icebergului ? Pre-să cred că trăim încă sub legile cer-incertitudini, ca atare, ne e frică să rcetăm humanitatea din cartierul pe e îl locuim, cînd găsim peste trei țări cind mări umanitatea de care avem buință.

Ca să ies din strînsoarea întrebării dvs. din lățirea răspunsului meu nemodest, min printr-un citat din Voltaire (**Dict. il.** despre **Certain, Certitude**) : „**Il y a ux manieres de se tromper, de mal ju-r, de s'aveugler : celle d'errer en hom-d'esprit, et celle de décider comme sot.**“ Evident, acest **petit rien** nu-i de-un mărțișor.

). Un om fără umor pare să fie un in-m, un om cu haz inconștient riscă -și piardă identitatea. Schițați ne, vă găm, portretul autorului satiric care, elînd sistematic la ironie, persiflare ... să rămînă creator stimabil.

M.H.S. Puneți această întrebare lui drian Păunescu, mare producător de nor, om-spectacol cum rar se-ntîlnește, ecum și iluștrilor lui colaboratori, unul unul — aceștia pierzători de mult ai entității și comici, comici... Stimabili e va să zică... Totuși, iubirea de ade-r mă îndeamnă să adaug că umorul ce joacă jocul cu proprii lui autori, ca ese demonstrative într-o expoziție de tomate ce se dereglează după un pro-am dinainte stabilit (am văzut, la Pa-, asemenea invenție), nu mai iscă rîsul, compasiunea. În fiecare din noi doar-. de la începuturi, un prost care se tre-ște în răstimpuri spre a ne aduce amin-de unde a pornit urcușul. Dar să ții ostul deștept și erect tot timpul, ani și cenii în șir, e o tristă performanță. Vă repet : nu mă interesează indivizii, speța, nu accidentele, cît destinele, nu vectiva, cît satira...

3. Intrarea dvs. în literatură și recu-aașterea imediată s-au datorat și felului care ați exploatat — cu fină ironie — sursele realității. Ce v-a determinat să ocedați astfel ? Aveați de plătit o po-ă regimului ?

M.H.S. În ciuda unor afirmații, după re literatura mea ar face inventar de țiuni, țin să precizez că toate „scenele“ înscenările fabuloase au fost extrase n realitate și au urmărit să reproducă tistic realitatea. N-am avut „parte“, alțumesc cerului, de brutalități, închi-i, torturi calificate, dar supraviețuirea m-a împins niciodată în tabăra celor re să le fie recunoscători tiranilor pen-ı că i-au cruțat sau îngăduit. Dintr-un i de masochism (însă nici pe departe asochism), am ținut să trăiesc anonim ituri de cei în suferință, majoritatea, punîndu-mi — din spirit de solidari-e — rezerva scîrbită față de mediile ospere, de treptele urcătoare spre po-ii confortabile, de ciocoime. În cele din mă, după trista (interesanta) experiență iită, pe funcție de servitor la C.C. și era română (aproape patru ani), unde n pătruns ca urmare a comicului fapt mai marii zilelor de-atunci m-au con-ndat cu un altul, mi-am impus exilul terior, viața la țară, gustînd din plin alitatea dură și privațiunile de care ea parte nefericita amintită majoritate. ırțile mele publicate au scos la lumină infimă cantitate din mulțimea „realită-or“ depozitate în jurnale.

Să caut să plătesc, prin cuvinte iritate pagini caustice, o poliță cutăruia sau tăruia dintre torționarii fiecărei perioa-de și fiecărei zile de foame, frig, umi-lință, frică, sau regimului care mi-a hăl-tuit și furat anii tinereții, timpul bun de scris, iluziile, energiile ? Aș coborî. Am rămas credincios proiectului inițial — care îmi cerea să mă ocup de înfățișările accidentale numai în măsura în care, prin ele, puteam ilustra dereglarea universală, mizeria pînă la care poate aluneca omul.

7. ȘCOALA DE LA TÎRGOVIȘTE, că-reia i-ați fost neobosit constructor — un fel de moderator al unor individualități foarte diferite, puternice, greu de ținut împreună —, a fost o surpriză pentru mulți, într-o perioadă cînd surprizele trebuiau evitate spre liniștea de mor-mînt a supraveghetorilor vieții noastre literare. V-a învățat cineva cum să pro-cedați ca să impuneți o direcție nouă li-teraturii, un alt stil ?

M.H.S. Invenția îmi aparține, titulatu-ra nu. Ca tot românul, născut poet, am înființat mai multe cenacluri literar-ar-tistice „școlărești“ (însă în afara școlii). Cînd, din mulțimea de frecventatori, am recunoscut (cu ajutorul lui Radu Petres-cu) talente autentice și voitoare de-a se simți aproape, le-am legat într-un nucleu, înlăturînd fără menajamente o mulțime de prieteni de care, mă simțisem pînă a-tunci atașat. Am avut nevoie de multă diplomație pentru a bloca nenumăratele tendințe centrifuge ale membrilor grupu-lui rămas. N-am făcut altceva, ca fiu de militar ce mă aflam, decît să le invede-rez că e mai bine să fim uniți decît să ne subliniem diferențele specifice de tem-perament și chiar de viziune artistică, în fața unui front compact, printre rîn-durile căruia nu putea trece nici pasă-rea. Radu Petrescu, prin simplul fapt că știa, ca nimeni altul, încotro ar trebui să meargă literatura ca să iasă dintre zidu-rile în care fusese ferecată, a încununat grupul de prieteni cu coroana unei ati-tudini teoretice, în împletitura căreia se înnodau pe de o parte tradiția (la îndemînă — cea a marilor tîrgovișteni din secolul trecut), pe de alta insolitul avangardei din perioada interbelică. Remarcabil e faptul că, din această încrucișare n-a ieșit un hibrid, cum foarte bine putea să iasă. Am făcut din nou diplomație, le-am de-scris prietenilor critici — Dan Culcer, Virgil Nemoianu, Adriana Babeți, Nicolae Florescu, Alexandru Dobrescu, Cornel Moraru, Eugen Negrici și altora — mo-dul cum am lucrat, cum ne-am convertit prietenia în ideal literar, sugerîndu-le să ne considere împreună. Unul din ei — nu mai știu, spre rușinea mea, care — a avansat sintagma denominatoare, la mult timp după ce **școala** a umplut cu cărți întîrziate un întreg raft de biblio-tecă. Termenul inspirat și grupul n-au alarmat puterea (cine nu visa să absolve o școală !), abia prin anii '80 li s-au îm-prejmuit cu gard de tăcere demersurile, existența. Școala a avut „onoarea“ de-a fi considerată indezirabilă de cabinetul 2, care a dat indicații Radioului să nu-i pomenească numele, în nici un context.

Despre stil (mai exact și pe românește „aplecare“) ce să spun ? Bag samă, acum, după trecerea a mai bine de două dece-nii de la debutul editorial al membrilor grupului nostru, că — poate datorită lui — arta prozei românești s-a dezbărat de-finitiv nu doar de realismul socialist în conflict cu care și-a definit trăsăturile, dar și de partea anchilozată, nefertilă a prozei dintre cele două războaie mondia-le, prelungită **dincoace** de condeie nu în-totdeauna lipsite de har.

Proza a arătat — ca să împrumut un termen nu doar medical — că are nervi și știe, cînd n-are altceva mai bun de făcut, să și țipe.

Interviu realizat de Marius Tupan

P.S.

Rubrica noastră este, cum ați obser-vat, „13 întrebări pentru...“. Fiind foarte ocupat, domnul Mircea Horia Simionescu a răspuns, deocamdată, numai la șapte. Publicăm, totuși, restul întrebărilor, în speranța că vom primi și la acestea cîndva răspunsul.

8. Aceeași SCOALĂ DE LA TÎRGOVIȘ-TE și-a creat mulți emuli, stimulînd chiar o literatură. Mulți o văd în scrisul opt-zeciștilor. Considerați că spiritul ironic și ludic i-a atras sau numai legătura, peste o generație, s-a făcut și de data asta simțită ?

9. Să rămînem tot la acest grup literar. S-a scris mult despre ei, dar nu întot-deauna adecvat. Ce credeți că nu s-a spus și a trebuit consemnat în istoria li-terară ?

10. Fiind cu mai mulți ani redactor la o revistă de satiră și dvs. colaboratorul meu, deseori am avut necazuri cu cenzu-ra din cauza textelor ce ni le ofereați spre publicare. Altfel zis erați mai ofen-siv altădată, în regimul trecut (!). Ce se întîmplă acum ? De ce v-ați îmblînzit ?

11. Cînd vorbesc foarte mulți, se aud mai ales cei care tac, spunea cineva. Credeți că tăcerea unora, care cîndva erau foarte nemulțumiți, ascunde o strategie politică ? Sau pur și simplu au obosit lă-sînd să se manifeste doar oportunismul ?

12. Cu doi ani și ceva în urmă formam un grup de revoltați. Vorbeam pe la col-țuri, strecuram în foiletoane cîte o rău-tate, apelam la un limbaj esopic pentru a ne publica textele. Acum ne-am împăr-țit în pro și anti guvernamentali, admi-răm unii trandafirul, apelăm alții la che-ie, cînd menirea scriitorului a fost să se mențină în opoziție, față de demagogie, poltronerie, impostură etc. Simplificînd puțin, de ce credeți că o parte a colegi-lor noștri s-au lăsat cumpărați ? Cu ce preț ? Cu ce consecințe ?

13. Mie numărul 13 îmi poartă noroc. Dovadă că v-am convins și pe dvs. să răspundeți la 13 întrebări. Ce poziție a-veți față de acest număr ? Ați putea să-mi vorbiți despre ghinionul literaturii române actuale, tratînd subiectul, bineîn-țeles, într-un registru comic ?

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Critică și valoare – **cele două componente ale operei lui Radu Enescu**

Modest Morariu între poezie (Poveste cu fantome) **și proză** (Întoarcerea lui Ulise)

Mircea Cărtărescu, Ion Bogdan Lefter și Ion Mircea iau, ca de obicei, notițe

Sorin Mărculescu a descope-rit Locul sîmburelui

Mihai Ursachi are un Inel cu enigmă

vasile petre fati

COMISIONARUL

Primul care-i aduse vestea fu comisionarul. Era un băiat potrivit de statură, cu obrajii cam supți și o șapcă decolorată în vîrful capului, pe care și-o ținea cu mîna de teamă să nu-i cadă la vreo mișcare greșită , pentru că, era adevărat, nu stătea o clipă locului.

Vorbea repede, aproape sacadat, repetînd de mai multe ori cam tot ce-și aducea aminte chiar atunci, pe loc. Cu ocazia asta află de fostul consilier, probabil cel mai important dintre toți funcționarii, care hotărîse ca Dan să nu mai piardă timpul și să vină sus, la birouri, ca nou angajat.

— E un om vesel și gras, îl auzi ca prin vis Dan pe comisionarul cu fața asudată. O să lucrezi cu el. O să fie bine, promise băiatul, legănîndu-se de pe un picior pe altul, ca și cînd ar fi știut bine ce spune.

Apoi îi aminti de cei'alți funcționari de care nici nu auzise, căutînd să-i descrie pe fiecare în parte, într-un fel cît mai simpatic, ca unul care-i cunoștea bine de atîția ani de zile.

— O să te descurci foarte bine, continuă comisionarul să-l îndemne la fel de dispus ca la început, de parcă ar fi știut precis despre ce anume e vorba. Și apoi, depozitele sînt ale dumita'e, nu-i așa ? își pițigăi el glasul și, o clipă, păru batjocoritor, asemeni cuiva care ar fi pus la îndoială că cel dinaintea sa era chiar singurul moștenitor. Asta știau cu toții !

Apoi se opri ca la un semn, hotărît să-și țină gura în privința a tot ce aflase. Fața scofîlcită a comisionaru'ui își recăpătă vechea sa paloare, numai ochii săi negri, cercetători, păreau acum mai vii ca la început.

Abia atunci Dan zări camioneta de afară ; era, desigur, a acestuia, a băiatului, cu figură de ofticos care-i adusese, în fine, vestea cea bună, și-l privi, pentru prima dată, cu o teamă ciudată în suflet.

Habar n-avea cine era consilierul cel vesel și gras și nici ceilalți de care băiatul, ce continua să-și țină șapca cu mîna, îi amintise ca din greșea'ă. Așa că atunci cînd camioneta păru gata s-o ia din loc, în vreme ce comisionarul îi flutura prin geamul întredeschis o mînă s'ăbănoagă, se simți, dintr-o dată, scăpat de o mare grijă.

— La revedere, tinere, îi mai strigă pentru ultima dată băiatul cu glasul acela caraghios, ca de fată, de îndată ce motorul porni. O să ne mai vedem ! reveni el cu o veselie nefirească.

De fapt, primul gînd fu să-l oprească, să-i arate și lui cum se conduce camioneta aceea cu care băiatul bătuse drumul pînă aici — nu era mare lucru, de vreme ce el, slavă Domnului, se descurca — dar se răzgîndi imediat, de teamă de a nu fi văzut alături de pîrpîriul acela, dornic, pesemne, să-și bată joc de neîndemînarea sa.

A doua zi fu gata să renunțe la tot ce ar fi urmat, cu toate că el unul crezuse mai tot ce băiatul de pe camionetă îi spusese în felul lui atît de repezit. Era clar că nu-l mințise cu nimic !

Așa că atunci cînd acesta apăru din nou, cu același obraji gălbejiți, fără viață, făcîndu-i de departe semne înveselitoare, ca unui cunoscut căruia e bine să-i ieși în întîmpinare. Dan știu precis pentru ce venise din nou.

De data asta arăta ceva mai plictisit, mai fără chef, ca unul care-și bătuse gura de pomană, din moment ce Dan nu dăduse nici un semn de viață și deci el trebuia să facă drumul pentru a doua oară.

Costumul său cîndva destu' de elegant, din cauza drumurilor nenumărate pe camionetă dar și a meseriei sale păcătoase, de comisionar, căpătase un luciu stins și cu toate că fusese îngrijit și călcat de zeci de ori, nu mai avea nimic dintr-o uniformă de serviciu. Dar asta avea prea puțină importanță chiar și pentru unul ca el învățat cu toate ; faptul că făcuse drumul din nou și, deci, trebuia să ia, cum se spune, totul de la capăt, îl înfuriase de la început.

Așa cum stătea, răschirîndu-și picioarele subțiri în fața lui, comisionarul părea puțin batjocoritor, oricum, nu prea dispus să-i dea crezare sau să se învoiască s-o ia din loc atît de ușor, ca prima dată.

Fu anunțată Clela și Victoria, ba chiar, la un moment dat, Victor Samuel își scoase și el capul prin ferestruica odăii sale, dînd semne că pricepe ceva din tot ce se întîmplă chiar sub ochii săi. Vederea camionetei nu-i spuse mare lucru, dar tînărul acela potrivit de statură, slăbănog, în costumul lui demodat, vorbind repezit și arătînd ca unul care nu are timp de pierdut, îl făcu să înțeleagă că ceva se petrece cu Dan, chiar atunci, însă ce anume n-avea de unde să știe.

— Foarte bine, spuse comisionarul plictisit, o să așteptăm. Avem timp destul, păru el ceva mai înțelegător ca la început și, după cîteva ocheade, descoperi cana cu apă de pe masă, o înșfăcă și sorbi cu sete sub privirile ce'orlalți.

Cleia și Victoria nu mai știau cum să-i intre în voie și comisionarul parcă atîta aștepta. Se așeză liniștit pe un scaun, picior peste picior, își aprinse o țigară și începu să palăvrăgească, cum avea obiceiul, despre tot ce-i trecea prin cap. Părea destul de simpatic, în plus îi servi pe toți din țigările sale scumpe, dar nimeni nu luă.

Vorbi în continuare despre tot felul de consilieri și funcționari pe care Dan n-avea cum să-i cunoască și, bineînțeles, aminti că fusese trimis chiar de aceștia.

— E dreptul lui, spuse comisionarul cu o mîndrie exagerată în glas, ca și cînd ar fi fost un lucru care-l privea, e dreptul lui să hotărască asa cum vrea. Nu-i așa stimată doamnă ? Acum depozitele sînt toate ale lui, și rîse subțire, ca o domnișoară surprinsă într-o situație nu prea grozavă. Dumneavoastră ce-ați face ?

Cleia și Victoria aproape că nu-l mai ascultau pe individul din fața lor, vorbind întruna fără nici un rost. Cana de apă fu înșfăcată din nou și tînărul sorbi la fel de însetat ca la început.

— Eu sînt un simplu comisionar, reveni el ceva mai liniștit, cînd văzu resemnarea veselă de pe chipurile lor. Înțelegeți ce vreau să spun, un om, adică, deloc important dar pot să spun că am văzut destule, se lăudă băiatul cu șapcă decolorată.

— Și camioneta ? întrebă Victoria fără nici un rost. O conduci dumneata ? păru ea să nu-i vină să creadă în priceperea acestuia sau, cine știe, vroia să scape de toată discuția. Nu ți-e frică ?

Comisionarul se lumină la față. Arăta din ce în ce mai mulțumit că cineva se hotărîse, în cele din urmă, să-l întrebe despre lucrul la care se pricepea cel mai bine. Ținîndu-și mai departe cu mîna șapca decolorată, turui despre camioneta cu care bătuse atîtea drumuri, apoi, cînd Victor Samuel apăru și el, cu aerul că nimerise acolo pur și simplu din întîmplare, dînd semne că e dornic să-l asculte pe străinul acela, aproape că nu mai știu ce să creadă.

Îl văzuse de multe ori în drumurile sale dar niciodată nu știuse cine poate fi și cu ce-și pierde vremea ; figura ciudată a pictorului îl făcu pe comisionar să se oprească din vorbăria sa fără șir și, încurcat, îl servi din țigările scumpe, ca pe un prieten cunoscut.

— Toți au nevoie de mine, continuă să se laude băiatul cu obrajii gălbejiți, așezat picior peste picior, ca un oaspete mult așteptat. Sau poate că nu mă credeți ?

Abia acum fu observată la reverul hainei o insignă strălucitoare, probabil însemnul meseriei sale, ceva care-i dădea, orice s-ar spune, un aer vesel. Comisionarul băgă de seamă, rapid, privirile atintite asupra acesteia și tresări mulțumit de toată întîmplarea.

— Cît am dorit insigna asta ! izbucni el cucerit de interesul celorlalți pentru meseria lui atît de curioasă. Am căpătat-o foarte greu și n-am de gînd s-o pierd. Ar însemna să-mi pierd slujba, se schimonosi el sub privirile vesele ale celorlalți.

Așa și era. În meseria lui nu toți comisionarii reușiseră să obțină insigna dar cei de față habar n-aveau și băiatul se întristă puțin. Nu era crezut niciodată.

— Pentru asta am dreptul să conduc camioneta ! nu rezistă el să-și spună ultimul cuvînt.

Victor Samuel fumă din țigările lui fără să scoată o vorbă. Plecarea lui Dan îl încurca și mai tare ; cum o să rămînă în casa aceea dacă Dan avea de gînd să plece ? Poate că era mai bine ca lăudărosul de comisionar s-o ia din loc, să nu-l mai vadă niciodată. Cît despre insigna lui, puțin îi păsa ! Arăta jalnic !

În schimb țigările erau minunate și se gîndi cu invidie la băiatul acesta care putea să fumeze în voie țigări atît de scumpe, fără să-i pese de banii dați pe ele.

— Dacă vrei, poți să devii și dumneata comisionar, i se adresă acesta cu aerul că-i poate aranja ceva bun, dacă, firește, el unul ar fi dorit.

Victor Samuel se și văzu în costumul acela, cîndva elegant, cu părul tuns scurt, bătînd drumurile, sfîrșit de oboseală ; cît despre camionetă era mai mult ca sigur că nu s-ar fi descurcat niciodată s-o conducă așa cum trebuie.

Asa că rîse înveselit, arătîndu-și dantura mizerabilă, cu dinții mari, ca de cal.

— Asta nu se poate, domnule comisionar, îi răspunse el cît se poate de liniștit, de parcă ar fi fost vorba de un lucru cu adevărat imposibil în situația sa.

— Asta-i bună, îi rîse comisionarul în față, scoțînd rotocoale de fum. De ce să nu se poată ? Nu-i mare lucru, tinere, i se adresă el, și pe urmă, se cîștigă bine. Doar nu vrei să stai toată viața așa ?

— Cum ?

— Fără nici un rost, catadicsi comisionarul să-i spună adevărul.

Victor Samuel roși tot. Acum îl ura cu adevărat pe băiatul acela cu șapcă decolorată, un lăudăros fără pereche, care, iată, avea să-l care pe Dan cu el, chiar în dimineața aceea.

Nu găsi nici un răspuns potrivit pe măsura obrăzniciei acestuia și asta în vreme ce celălalt aproape că nici nu-și dăduse seama ce greșeală înfăptuise fața de Victor Samuel.

— Meseria dumitale nu-mi place, spuse Victor Samuel cu toată siguranța de care era în stare. Și nici de camioneta dumitale, după care plecă așa cum venise, fără să dea nici o explicație străinului.

— Te-ai supărat ? îi strigă din urmă comisionarul, neînțelegînd nimic din felul de a fi al acestuia. Pentru ce, tinere ? Doar eu îți vreau binele, să ne înțelegem, dar Victor Samuel nu-i mai răspunse în nici un fel.

Dan apăru îmbrăcat într-un costum nou-nout, urmîndu-l de îndată pe comisionar, sus, pe bancheta camionetei sale, de unde le făcea semne. Abia pornit motorul, Dan păru gata să-l roage pe comisionar să-l învețe să conducă camioneta, pînă ce aveau să ajungă la depozitele de cherestea.

— Nu e mare lucru, îl auzi pe acesta după un timp, și-l lăsă, pentru moment, în locul său, să conducă.

Exact atunci băgă de seamă pe cineva alergînd în urma camionetei cu pricina, și, în valurile de praf care se stîrniră pe loc, mai avu timp să-l zărească pe fostul maior de instrucție Agavriloaiei, încercînd să-i ajungă cu orice preț, în timp ce comisionarul se distra grozav de fuga sa atît de caraghioasă, de om bătrîn, fără putință să-i mai ajungă din urmă.

(fragment din romanul „Șoimul pe umăr")

theodor vasilache

Scrisoare din Dacia, provincie romană

Dacii trag cu arcul în cer,
n-au nimic sfînt... — poate săgeata —
Zeul lor n-ar coborî pe pămînt
de frică să nu i se „ia" beregata.

Și am descins, totuși, prima oară
nu fără un dubiu
printre oamenii îmbrăcați în piele de fiară
după ce construisem un pod peste Danubiu.
(Ne-au aruncat, cu pod cu tot, afară...)

Am venit din nou, mai ales
cu strada, cu apeductul și cu termalele
s-au mai învățat cu noi între timp
și privesc cu mult interes
cum ne bărbierim
sau ne legăm sandalele....

Continuă însă să se țină de-o parte
bărbații lor — în mare măsură analfabeți —
mîzgălind, cel mult, pe pereți
obscenități în noua latrină...

Noroc cu fetele și femeile lor inimoase
și mai aplecate pe carte
ce-nvață în secret limba latină.
(Și nu în școli ca la Roma
cu magister grec iscusit ;
ci-n umbra codrului și-n aroma
fînului Daciei, de curînd cosit...)

Și am rămas și eu, ca mulți alții,
aici să-mi fac un rost pe pămînt ;
m-am căsătorit, am doi băieți mari
— ce nu mai știu din limba veche
decît „mama" și „tata" —

În rest, ... trag cu arcul în cer
n-au nimic sfînt...
Poate săgeata.

Ca un fel de pedeapsă

Banii aceștia nu cumpără,
fiule,
banii aceștia mai degrabă îndatorează :
nu vezi,
cu cît ai mai puțini
cu atît ajungi mai departe
în Siberia, cu vagonul de vite...

Legați de glie,
fiule,
și pe noi biruitu-ne-a gîndul bejaniei ;
deși
cu cît o rupeam mai hotărît la fugă,

cu atît ajungeam
— ca-ntr-un coșmar —
mai devreme... acasă.

Că, într-adevăr,
pedeapsă mai mare nu e,
fiule,
decît să fii Om și Țară
la gurile Dunării
cînd încă neamuri cumplite
se vînzolesc de la răsărit la apus,
puse pe jaf și prăpăd, pe caii lor mici,
cu sabia scoasă din teacă
și Istoria încă nescrisă,
crudă, sub sa...

Întîlnire în vadul rîului

Motto : **...„suflecată pîn' la brîu**
ducea rufele la rîu"...
(Vechi cîntec de lume)

Și ca o matroană
luată de evenimente,
cu sandalele pe umăr
și cu amîndouă mîinile
ținîndu-și poalele ridicate,
femeia romană trece Rubiconul...

„Alea iacta est", zice ea,
„Caesar avea dreptate :
ar fi fost, desigur,
mult mai puțin ud și rece
să fi rămas la casele mele
cu servitori și iahtul din port..."

— Decît așa, matroană,
cu sandalele pe umăr
și poalele ridicate
în toată simplitatea ei de femeie. —

Dar, la mijlocul vadului,
pe cine altul întîlnește
dacă nu pe tînărul Brutus :
„Ave", zice matroana,
cu poalele ridicate.
„Sărumîna", răspunde Brutus
pe limba latină,
roșind pînă-n vîrful urechilor...

— Gîndindu-se nu atît la Caesar
și la sîngele său strigînd răzbunare
din ce în ce mai încet ;...
cît la sandalele acestea romane
cu călcîie cu tot
săltînd jucăuș
pe umerii săi... —

DE OPTIME MERITIS

Încearcă să găseşti un adăpost pentru iubirea trecută, pe malul nisipos al rîului — ne jucam cîndva în jurul acelui han trecut prin decenii şi poate prin secole. La belle heaulmiere, neatinsă de corupţia lumilor, în subtextul poetic al formelor dezintegrate.

Alii pessime loquuntur de optime meritis.

Corpul ca un reflex
Al soarelui
Pe suprafaţa
Tremurîndă a emoţiei
Lîngă rîu
La începutul
Infinitului îmbrăţişării.

Tutius estequosdam offendere, quam lemeruisse : argumentum nihil debenium odio quaerunt.

Cravata mea şifonată
Lumina proiectată
Pe tine
Senzaţii, conştiinţă
Gînduri
Scăpate din fiinţe şi lucruri
Asemenea fiarelor
Dintr-o arenă în
Demenţă.

Suprarealismul eticii noastre — priveşte umbra capului tău pe acest perete, etern şi modest. Cît poţi să fii de frumos — cît eşti de frumos, tu cel încorporat în paradigma nimicului.

Vizibile, urmele timpului
Părul albit
Ochii aspiră însă ceva
Figura închisă
A foetuşilor
În fotografia ce, singură
Arată,
Coroana iubirii
Pe invizibila frunte
A destinului.

She never wanted me to be free... she couldn't bear to let me out of her cage. She was always so powerful — you were her prisoner — she had you in her power — she, she, she.

Cînd lucrurile dobîndesc o rezonabilă perspectivă de claritate, echilibru şi formă — se insinuează sfîrşitul însoţit de un foarte perceptibil miros de crimă şi, poate, dezastru. Pop poetry, pop poetry — avea să intoneze mierla, deasupra acelui lan al subiectelor depăşite.

caius dragomir

Ne găseam liniştea
În iarba uscată de soare
Lîngă nisipul
Care continua valurile
Aşa cum
Prezentul
Continua căutarea
Cum speranţa
Trece într'un timp
Liniştit
Aflat dincolo
De speranţă.

Pharus est in insula turris, magna altitudine mirificis operibus existructa, quae nomen ab insula accepit. Uşa se poate deschide, terasa poate fi invadată de gînduri şi spectre — nu vreau să rămîn mai dezgolită de atît.

Opuşi, punct cu punct
Lumii întregi
Deci fiecare
Şi celuilalt
Totul se destramă
Sub lumina
Privirii
Obiecte ţîşnind
Spre percepţie
Euridice
Încearcă să treacă
De porţile
Fiinţei obscure.

Acolo unde totul este contrast, nimic nu linişteşte senzaţia, nu limitează trăirea, nu echilibrează intenţia.

Ne vom mai
Îmbrăţişa
Neîndoielnic
Simţi sufletul lumilor
În ochiurile plasei
Unei raţiuni
Politice.

Haec initia belli Alexandrini fuerunt. Da, aşa a început războiul — în strălucitorul oraş, Alexandria.

23 februarie 1992

monologul stingher

Muţenie, cuvînt, tăcere

Plictiseala se află în centrul labirintului. Plăpîndă, jilavă, nu pare mai mult decît o biată lighioană pe care s-o privești cu călciiul. Și totuși ea este cheia care închide sigiliul împărăției. Plictiseala, exact substanța din care s-au născut, dar în care se și întorc toate relele pămîntului. Ceață, mizgă orbecăirea fără liman, trosnirea cumplită a fălcilor și mîna inertă prăbușindu-se pe marginea canunului : mă plictisesc, spune contoristul de rînd, mă plictisesc, spune directorul de trust. Tot acest cor al unei sinure voci curge ca untdelemnul în pîlnia cotidianului. Ne plictisim la unison și prin plictiseala noastră atotcuprinzătoare mîntuim universul. Oare chiar se poate mîntui lumea prin ceea ce se află exact în extrema opusă oricărei idei de spiritualitate ? Se poate, altfel spus, mîntui lumea cu toate beteșugurile și supurațiile și prin ceea ce pare să-i alimenteze tocmai puroiul ? Straniu de afirmativ trebuie să sune răspunsul, dar îl dăm fiindcă nu deloc greșit să credem în această șansă de mîntuire. Lumea se poate mîntui și prin noroi, și prin fecale, și prin tamas, nu numai prin nectar și ambrozie. Lumea se poate mîntui instantaneu, în culmea decăderii ei și, cu siguranță nu există inger care să înțeleagă cum spurcăciunea, printr-un salt incredibil, ajunge în ierarhia Ființei deasupra curățeniei sale. Se poate, e posibil să se întîmple așa o minune și orice păcătos care știe să-și ducă păcatul pînă la capăt trece în rîndul drepților. Și totuși... Această soluție radicală a mîntuirii nu se întîlnește pe toate drumurile și în toate speluncile. Sînt criminali și sperjuri care se înecă în propria or ticăloșie și scrîșnesc în beznă fără ca ici o luminiță să li se aprindă înaintea ochilor. După cum sînt burghezi de treabă care, după o viață de „creștinism de duminică", află în cele din urmă lumina în fața căreia și timpul se smerește. În materie de spiritualitate regula nu se aplică decît cu nesfîrșită delicatețe iar excepția explodează doar pentru cei cu auzul parte fraged. Pînă la urmă, orice fel de viață ai duce, izbăvirea rămîne în preajmă cu condiția să nu uiți capacitatea rostirii. În tot vălmășagul de vorbe, în lumea vorbăriei e imposibil să nu găsești dată cuvîntul, cuvintele care să te spele de lăturile de fiecare zi. Care nu-ți vor deschide neapărat cerul, dar te vor trezi din somnul igienei dobîndite prin detergenți. Pînă la adevărata mîntuire sînt multe etape pregătitoare, multe escale ale răcnetului și ale șoaptei, ale pumnului care bate în poarta ferecată și ale mîinii care alină o pasăre lovită. Trebuie să le traversezi pe fiecare și să simți mereu că te-ai eliberat dintr-un corset al confortului. Și răcnetul e confort, și șoapta... Doar ierarhizarea poate duce la o altă înțelegere a contrastelor și, în final, la mîntuirea de dualitate. Mînia și blîndețea se unesc acolo unde sublimarea atinge punctul de la care, în sens invers, are loc geneza. A urca spre originea lumii înseamnă a ieși din lume. Sus, la cumpăna apelor la stingerea contrastelor și la cununia izvoarelor desăvîrșirea atinge, dar și depășește începutul săvîrșirii. Îngerii privesc mirați și nu înțeleg nobletea vidului.

A fi fire, a fi firesc... nimic mai greu, mai omenesc și în același timp mai presus de omenesc. Căci firea este înzestrată cu rara capacitate de a deznoda ceea ce mentalul înnoadă. Filosofia limbii începe de la a fi, de aici începe secretul tentant al etimologiilor, tot ceea ce sperăm să aflăm și să instaurăm prin cuvînt începe prin taina rostirii lui a fi. Muțenie, cuvînt, tăcere... idiotul împietrit în bezna sa, omul de cultură pendulînd între blazare și ambiție, înțeleptul retras și așezat sub baldachinul unui gest-suris. Atît. Aceasta este triada lumii, de foarte jos pînă foarte sus postulîndu-și răspîndind extremele polii și creînd un interval imens populat cu miliarde și miliarde de făpturi eretice și sentimentale. Hiatul în care cultura este la ea acasă poate fi parcurs într-o viață de om sau în viața omenirii. Depinde de cel lansat pe traseele innodărilor. Depinde de curajul acestuia de-a crea o situație de deznodămînt.

Îmi amintesc o povestire borgesiană în care este vorba de doi regi ce-și arată unul altuia puterea. Primul posedă un labirint înfiorător în care oricine, odată aruncat, nu mai avea scăpare. Al doilea însă avea deșertul, iar nuvela lui Borges se încheie astfel cu imaginea de temut a imensității, mai cumplită decît orice vegetație a împletirii și înnodării. În ambele cazuri se sugerează existența unei realități mai presus de om, numai că dacă în primul caz are loc hipertrofierea mentalului — ce este labirintul decît imaginea exacerbată a întregului proces de gîndire europeană ? — în al doilea caz se înfățișează depășirea netă a mentalului prin ipostazierea supremei deznodări. Deoarece în momentul în care ai ieșit din plasa labirintului ai părăsit durata și apartii Clipei cu cele două fețe ale ei : fața pulberii și fața rodului, partea care des-ființează și partea care în-ființează ! De aceea, traversarea deșertului poate fi făcută... cît ai clipi din ochi. Depinde însă ale cui pleoape au fost acelea care au bătut o singură dată... Depinde cîți eoni s-au spulberat într-o clipită ! Am ajuns în centrul labirintului dar nu l-am învins. Căci labirintul nu poate fi învins decît pe deasupra, prin zborul unei păsări care, din pliscul ei, lasă să cadă în centrul acestuia trei litere sacre culese din arborescența Scripturii...

Privire în urmă, privire înainte, privire laterală, privire în adînc, privire spre cer... Cîte posibilități, cîte diferențe ! De fapt, este crucea în cele șase direcții pe care o actualizăm în fiecare clipă a existenței. Cei mai mulți procentual, nouăzeci la sută, privesc lateral și înainte. Înainte pentru că au „idealuri". Lateral pentru a ști cu cine defilează, vechiul instinct al prudenței. În urmă privesc doar nouă la sută. Sînt în general firile slabe sentimentale pe care le animă vag nostalgia față de „les neiges d'antan". Printre smîrcuri și mizgă această întoarcere spre puritatea albului de odinioară este mai mult decît fericită și dovedește respect pentru ordinea dreaptă a lumii. Dar pascismul suferă de năravul de-a se dilua în sentimentalism păgubos prin oglinda căruia ideile erelor se confundă cu ridurile prietenilor. În felul acesta mai rămîne acel providențial unu la sută, cei care cunosc verticala. Aici timpul nu mai are nici o putere. Pe cei care priveau înainte îi premia, pe cei care priveau lateral îi tolera, pe cei care priveau înapoi îi pedepsea, numai că celor care urmează cu privirea linia verticalei nu le poate face nimic. Adîncul și înaltul sînt două direcții asupra cărora nu poate exercita nici un control. De aceea, iubesc muntele și prăpastia. Spor de fapt într-o universală răstignire. Fixarea și apoi înaripare punctului...

Am repetat timp de zece ani de zece ori pe zi : „Soarele lacrima Domnului / Cade în mările somnului". Și ce-am realizat ? Mîine, soarele va răsări iarăși deasupra acestui imens fagure din beton armat...

Dan Stanca

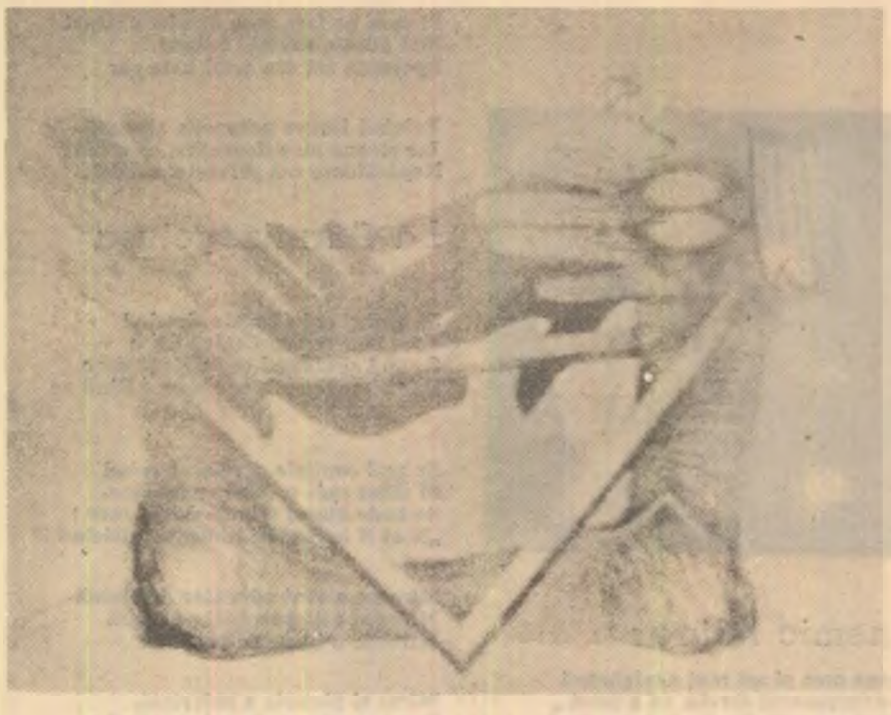

Aurel Bulacu

Lecturi din romanul continuu

„Pe ce ne bazăm?!“

„Pe ce te bazezi ?“ întreabă cineva pe altcineva, în **Moromeții**. Într-adevar, pe ce ne bazam în afirmațiile noastre despre posibilitatea de a renunța la lectura de epocă sau, mai exact, despre posibilitatea combinării acesteia cu oricare din metodele actuale de critică literară ? Evident, înainte de orice, pe textul romanului și nu pe speculațiile pe care le-ar avansa presupuse ipostaze ideologice sau politice. În al doilea rind, pe însăși rezistența textului la orice fel de lectură și în orice cheie imaginabilă. Aruncăm la coș **La condition humaine** ? L-aș cita pe Malraux, care susținea că un romancier „se exprimă pentru a crea, ca orice artist“. Adică, aș adăuga, face politică atunci cînd scrie **Desfășurarea**, dar nu și atunci cînd scrie **Moromeții**.

În 1955, odată cu **Moromeții** se instala în literatura oficială și opinia că, în sfîrșit, țăranul individualist și lipsit de o viziune principială asupra istoriei prin însuși statutul clasei sale, și-a aflat prozatorul nimerit. Ce putea să însemne romanul lui Marin Preda decît : calea cea mai potrivită este a înscrierii în gospodăria colectivă, întrucît, așa cum atestă **Moromeții**, gospodăria individuală și onestă, chiar, era amenințată cu dispariția încă dinaintea războiului. Impresia a devenit certitudine la apariția celui de al doilea volum, în 1967. Conjunctura impunea o astfel de lectură, pe care partea a doua a romanului, fără nici o îndoială, o și înlesnea. Dar cum eseurile noastre despre romanul românesc — încheiate acum — se opresc la 1960, luăm în discuție doar cel dintîi volum, acela din 1955. Nu pentru că ar ajuta, prin chiar problematica lui, o interpretare desprinsă de conjunctura politică, ci numai pentru că se circumscrie epocii ale cărei romane am căutat să le analizăm din perspectiva a ceea ce am considerat că ne propun ele drept valori autentice, desprinse de vremelnicie.

În cele ce urmează, încercăm să citim primul volum al **Moromeților**, plecînd de la statutul cu totul particular pe care și-l atribuie romancierul și care se vădește în structurile livrești. În fața acestora, orice argument de epocă devine neputincios, deoarece se bazează, asemenea unor contraargumente care circulă azi, pe confuzia denunțată de Malraux în citatul de mai sus. Și nu numai de el : la noi, Maiorescu a făcut-o în urmă cu o sută două zeci și cinci de ani.

Moromeții se deschide cu o impresionantă suită de scene, derulată la modul clasic pe parcursul a douăzeci și patru de ore. Faptul nu ar avea nici o însemnătate, dacă aglomerarea evenimențială de aici nu ar constitui nucleul întregului roman, centrul lui de greutate și de preparare a viitoarelor evoluții. Acum, totul se întîmplă în jurul vetrei și, prin extensiune, în casă și în bătătură — mente cuprinse într-o sferă emblematică unitară. Perspectiva este schimbată rar și numai pentru a scoate la iveală alternative ale personajului central. De la Boțoghină, Iocan sau Bălosu se revine în grabă la locul principal — curtea lui Moromete. Aceasta devine semnificativă nu numai pentru roman, al cărui **topos** central rămîne, ci și pentru existența naratorului însuși, al cărui punct de sprijin se afirmă. Vom încerca să prezentăm valorile pe care Marin Preda le dezvoltă.

Spre deosebire de autorul lui **Nicoară Potcoavă**, Marin Preda înțelege „vatra“ în chip mai larg pentru că este interesat mai mult de funcția ei de identificare cu mitologia grupului și mai puțin de aspectul individual. De unde extinderea de sens — pe care o sugerează textul și procedeele narațiunii — la casă (încăpere), bătătură (sau ogor, zis și „lot“) și grup. Fiecare sinonim are menirea de a declanșa o dispoziție favorabilă povestirii, de a o provoca. Difuzată astfel în tot textul, simbolistica vetrei conferă romanului unitate și contribuie, alături de alte elemente, la definirea profilului unei capodopere. Pe de altă parte, povestirile secundare se inserează în același mod în ramă, ca rezultat al existenței unui singur narator, acela care le concepe și care, distribuindu-le pe diverse planuri, tinde la comuniune cu etnia prin intermediul povestitorilor secunzi. Este un procedeu deosebit de al lui Sadoveanu, care apelează la ceremonialul narativ de esență net individualistă. Prozatorul **Moromeților** se dizolvă în aspirațiile grupului etnic chiar la stratul narațiunii, ca să nu mai vorbim de acela lexical. Naratorul este și un ins distinct, se răsfrînge ori se recompune în, și din nenumărate fațete, dovadă, între altele, că a învățat multe din lecția lui Camil Petrescu. Și de fiecare dată, prozatorul secundar nu caută să se particularizeze pe sine, ci să povestească și să se dizolve astfel în monotonia actului. Coerența actului povestirii îl identifică pe romancier cu grupul etnic și, în consecință, îl asigură împotriva desmembrării propriu. Nimic individual, ca de altfel și la nivelul naratorial : povestirea este suverană, ea întreține și polarizează interesul.

Vatra fortifică așadar starea epică, o înlesnește și se confundă cu povestirea însăși, deoarece s-a infiltrat la nivelul textului, părăsindu-l pe acela etnografic. A devenit ea însăși text. Faptul iese pregnant în evidență în scena din poiana lui Iocan centrată tot în jurul unei vetre, a fierăriei : personajele intrate în joc nu trăiesc aici decît prin text, se confundă cu textul și sînt confecționate din replici-text. Ar fi de ajuns să amintesc faptul că toate se petrec la modul parodic, fiind vorba de reversul unei întruniri parlamentare. Iar parodia presupune, înainte de orice, existența unui pretext, care se află, iarăși o evidență, în ziarul citit și comentat de Moromete.

Mult mai subtilă este însă reacția lui Marin Preda față de Sadoveanu și față de un text celebru — **Hanu Ancuței**. Polemica are drept temei un strat profund livresc, riposta lui Preda însemnînd desfacerea unui text străin cu ajutorul celui propriu. Cumintele simpozion sadovenian se vede transpus nu numai în liniștita adunare duminicală din cîmpia Bărăganului, dar și într-un nou ansamblu textual, căruia îi dizolvă procedeul dominant. Legătura cu Sadoveanu o realizează digresiunea (povestirea) și conștiința digresiunii, pe care personajul-narator o posedă. Dar, povestind, personajele din poiana lui Iocan se parodiază pe ele însele, fiind totodată proprliile lor replici. Ele povestesc nu pentru a se elibera, precum, de exemplu, Costandin Moțoc, ci pentru a se reîncărca în vederea altei povestiri. Dialogurile au menirea de a crea o tensiune între cel ce povestește și povestirea sa actuală. În acest mod, se pregătește viitoarea povestire. Ilie Moromete este un exemplu tipic. Narațiunea purcede din altă narațiune, fără a fi condiționată de alți factori decît cei epici, care îl constituie și avantextul. S-ar părea că se potolește astfel și tensiunea dintre cîmpul narativ al romancierului și acela al personajelor sale, tensiune ivită ca urmare a adoptării unei structuri de decameron. Precum la Sadoveanu, împăcarea o aduce armonia lexicului : cuvîntul romancierului este aidoma cuvîntului personajelor, articularea făcîndu-se prin anacoluturi idiotisme ș.a.m.d Cu toate acestea, spiritualitatea conotată de vatră s-a mutat la un strat deosebit radical de acela din **Hanu Ancuței** : aici se afla naratorul-martor, cel care, asistînd la adunare, înregistrează și transmite romancierului tot ce aude. Sadoveanu găsește o modalitate de intermediere, pentru a face loc insului și problemelor sale. Venind după cîteva experiențe fundamentale ale epicului din prima jumătate a secolului, **Moromeții** dovedește că nu le-a ignorat. Romancierul s-a dispersat într-o mulțime de prezențe eterice, anonime. Întregul simpozion de lîngă focul lui Iocan se compune dintr-o succesiune de tablouri distincte (Dumitru lui Nae, Mizdra, Udubeașcă, Marmoroșblanc, Boțoghină, Iorga, regele, Țugurlan), în care se află povestitorul propriu-zis și nu un martor, în înțele sadovenian. În sensul pe care trebui să-l extragem din textul lui Marin Pre da, acest martor ar fi Țugurlan, al caru rost este însă acela de a sublinia, pri contrast, plăcerea digresării, spre a co bori livrescul la viață. Se încearcă o re vitalizare a posibilităților pe care le ar spațiul vetrei. Livrescul poienei lui Io can este brutal risipit de agresivitate lui Țugurlan, venit, se spune, de la „cîr ciumă“. Romancierul își dă foarte bin seama că, în orice fel ar fi ajutată, „va tra“ este pe cale de dispariție. De aic ironia sa perpetuă față de aerele celo din poiană, față de miniatura parlamen tară sau jurnalistică. Cu atît mai trist este încheierea suitei de povestiri di jurul vetrei fierarului : apogeul ei n vine din partea lui Țugurlan, adică din spre viață, ci dinspre Moromete, adic din partea artei : „forma“ din lut a per sonajului. La ea va trimite și sfîrșitu romanului, parcă pentru a accentua concluzie : textul trebuie neapărat să s salveze, chiar dacă, printr-un alt tex arta prin artă. Spiritualitatea reprezen tată de vatră s-a mutat, s-a metamorfo zat, printr-un proces firesc de reintrar în cronologie, integrîndu-se „noocrați necesare“, în care nu se va simți, totuș prea în larg. O probează ipostazele ulte rioare ale naratorului, din **Marele singu ratic** și **Cel mai iubit dintre pămînten** Naratorul rămîne profund ancorat în tr-un anume fel de tradiție, deoarec pentru el tradiția înseamnă numai trans miterea povestirii. Povestirea este, alătur de pămînt, singura valoare mitică admi să de Moromete.

Acum însă, în **Moromeții**, prozatoru trăiește drama împrăștierii unei colecti vități față de care își recunoaște afin tățile. Tentativa lui este de a transpun în planul povestirii esența dramei pri intermediul toposului, cu veche tradiți al vetrei. La cele de pînă acum ar de adăugat argumentul structurării ro manului. Prima parte stă sub semnul ci nei. Cele douăzeci și patru de ore poart pecetea ritualului pe care îl reprezint masa de seară, dincolo de accidentel conjuncturale. De fapt, acum se inte meiază romanul prin ce are el specific starea de aparență, în care se integreaz organic parodia și ironia.

Între altele, ordinea, vechea ordin patriarhală, a dispunerii în jurul mese ar trebui să închipuie o garanție a sta bilității sociale, ceea ce nu se întîmplă Cina este necontenit subminată, bîntuit de neliniștea viitorului. Astfel, cele ce urmează primesc o lumină îngrijorăto re, menită să prepare încheierea. La în tîmplările survenite de sîmbătă sear pînă duminică spre seară se vor face me reu trimiteri, timpul romanului fiin umplut cu evenimente, aglomerat pe ne simțite, dar fără a fi și exploziv. Asupr lui pare că veghează spiritul intimități casnice, care absoarbe asperitățile. Ca ș cum romancierul ar fi invocat protecți focului dintr-o vatră pe care propriul lu text o distruge.

Moromeții afirmă astfel primatul ar tistului, dedus din forța transmisă de ro manul interbelic. Se încheia o etapă făr de care va fi imposibilă apariția proza torilor din deceniul al șaptelea.

Dan Mănucă

haiku

Lumina e a nimănui —
n-are cochilie
ca piatra.

GLOSSĂ

Cartea în care prindeam norii care nu erau pe cer. Acea dereglare din care făceam parte nemijlocit, cu silueta mea multiplu volatilă cu ochii mei imprecisi ca un fluviu cărula nu i se găsesc izvoarele... Nu pot transcrie decît simțirea inventată în clipa asta, decît peisajul calmant al întinderilor care nu mă vor afla niciodată. Durerea ca o literă omisă sau necitet caligrafiată. Creste de munți și nori adusi aproape de prelungirea gindurilor celor mai intime ori personale : atîta putere în a te descoperi, în a fi altul prin răsturnarea bărcii, prin alunecarea vislei... Clamez zgomotul iscat după o ușă necunoscută la care nici nu sun, nici nu bat nici nu-i aștept în preajmă. Se va fi zis că macin amănunte, ca fumul pătruns sub lupă și devenind furtună obligatorie într-o lume ireconciliabilă. Ne uităm adormiți doar pentru că vrajba ne impresoară. Zvonul din vise, ca tot ce este contemporan ubicuității colective, devine realitate mai tare ca piatra. Calamitatea de a fi în viață e colportată de agenți tăcuți ca scoicile. Zăngănim tot ce nu putem contopi în propria-ne neimportanță. Ne dăm mîna în măsura în care nu acceptăm moartea. Cînd spectrul ne filfîie prin fața privirilor, politețea ne devine discanță și abstractă ca desenul păianjenului. Cultivăm cuprinderea moderată, noi care nu cunoaștem moderație. Ne azvîrlim în tăcere ca să aflăm minunea secundei de ignoranță. Lumea care ni se refuză devine cludăt de a noastră, ca o unghie tăiată.

Mă uit la cămașa cu linii și puncte aruncată neglijent pe spătarul unui scaun și mă gîndesc că am îmbrăcat-o de atîtea ori dar numai pe sub pulover căci nu-mi place cum arată (dесignul e nesigur și vulgar). Tot așa se întîmplă și cu o serie de evenimente pe care le trăiești : sînt și nu sînt ale tale, le îmbraci pe deasupra sau pe dedesubt...

Cineva îmi spunea că nu vrea să călătorească pentru a nu-și lua ca termen de comparație realități practic incompatibile. În acest sens oglinda e un obiect periculos, căci reflectînd totul creează premisele unei egalități inexistente. Dacă ai putea să mori de mai multe ori, și încă n-ai avea biografii compatibile. (**Jurnal anticameleonic** — 12 oct. 1991).

Constantin Abăluță

george peagu

Vezi, Doamne?

Vezi Doamne-n mine clocotul și ura ?
Cum orice zimbet moare-n jurul meu
Și cum inclin de-o vreme spre călău ?
Vezi tu cum crește între noi ruptura ?

Prea mult ai stat cu spatele spre mine
Nepăsător la soarta mea nedreaptă...
Mai sînt și alte chinuri ce m-așteaptă ?
Crezi că acest destin mi se cuvine ?

De-un fir de păr de mă țineai la vreme
Era de-ajuns, iubirea să-mi păstrez —
N-aș fi avut motiv s-arunc blesteme.

Am fost croit cu tine pe-o măsură
Și-am semănat lumina prin livezi —
Așteaptă de la mine numai ură.

Anemic felinar

Piroga mea și azi mai navighează
Pe-nverșunatul fluviu, ca o nucă...
Viltori cumplite încercînd s-o ducă
Spre-adîncuri de abis, o balansează.

Și vînturi de catarg o tot apucă
Mușcînd din vele. Dar eu stau de pază
Păstrînd tovarăș lîngă mine-o rază
Cu voalate forme de nălucă.

Și cum pe fața mea de viscol suptă
Mai pîlpîie anemic felinar
Speranța azi din aripi bate rar

Privind înspre prăpastia abruptă.
Iar steaua mea deasupra, ca un far
Nepăsătoare mă privește-n luptă.

La Sarmizegetusa

Se-aud și azi săgețile zburînd
Spre meterezele Cetății Dace
Se-aud și glasuri ce imploră pace
Dar nimeni nu ia-n seamă... Rînd pe rînd

Se-aud copitele-n galop trecînd
Și zidul care-n două se desface.
Se-aude glasul ce sub ziduri zace :
„N-oi fi învins de nimenea nicicînd !“

Miroase-a vînt aducător de ciumă
Miros și caii putreziți pe lîncă
Miroase-a bici și a poruncă

Miros și pietrele a suferință.
Dar se aude vocea azi postumă :
„Eu de milenii cred în biruință !“

Grafică de salon

Din cînd în cînd, ocupînd spații rămase disponibile, cîte un grup de graficieni ne amintește că între artele frumoase această discretă și tenace muncă a lor nu este chiar o cenușăreasă. Truda graficianului este mult mai aproape de mișcările spiritului, de libertatea de exprimare a omului obișnuit, de vocația militantă a individului social, pentru a nu considera rezultatul ei o cucerire a democrației. A unei democrații nealterate de viziunile și întrebuințările vulgarizatoare ale erei contemporane, o democrație care se referă la agora artelor, unde dreptul judecății este împărțit între egali și poartă un singur sigiliu cumpănitor : cel al valorii.

La Galeria „Orizont" au reapărut la rampă, pentru foarte scurtă vreme, cîțiva dintre maeștrii genului și ai momentului : Geta Brătescu, Done Stan, Ion Panaitescu, Mircea Dumitrescu, Florin Ciubotaru, Val Munteanu, Ileana Micodim, Cornelia Danet, Ștefan Iacobescu, Ethel Băiaș, Aurel Burlacu, Doina Simionescu, Dan Perjovscki, Radu Igaszag, Romeo Liberzi... Lucrările, atîtea cîte ni s-au oferit privirii, concentrau profilul stilistic al fiecărui artist, lăsînd să se întrevadă cîte ceva din universul lăuntric al gîndirii plastice a fiecăruia, densitatea conținutului ideatic convertit în semn grafic. Tehnici variate, de la colajul policrom de forme geometrice liber dispuse în suprafață (Geta Brătescu), la ilustrația de carte redactată în cel mai „dulce stil clasic" (Val. Munteanu) și de la construcția abstractă pigmentată de suprafețe energice de culoare (Fl. Ciubotaru) la alegoria cu deschideri suprarealiste ori baroce (Stan, Panaitescu, Burlacu și alții).

Val Munteanu

Expoziția este reconfortantă prin exuberanța stilistică ce o conține, dar, mai ales, prin consistența impresiei optice ce o provoacă, semn al unei viziuni plastice bazată pe stăpînirea unui larg arsenal de tehnici. Acest fapt îngăduie artiștilor o mișcare dezinvoltă în spațiul dens al ideilor, pătrunderea cu instrumentele specifice lor în teritoriile mai abstracte și speculative ale metafizicii, totul dizolvat, însă, într-un limbaj coerent și limpede, care conferă amploare expresivă fiecărui enunț plastic. Și fiecare asemenea „eseu" nu alunecă în teritoriile altor discipline ale spiritului, artiștii încadrîndu-și aventura gîndirii artistice în limitele unei forme grafice bine definite și deloc echivoce.

Sigur, fiecare dintre expozanți este ușor de recunoscut după amprenta stilistică pe care experiența lor artistică a impus-o privitorului de-a lungul anilor. Sînt piese ale unui laborator continuu, în care se articulează, fără un efort aparent, opere de anvergură, niciodată cuprinse în termenii unei singure parcurgeri. La nici una dintre artele vizuale nu-i mai vădită această condiție a „operei seria", căreia trebuie să i se supună orice profesionist al creionului, peniței ori acului de gravat. Un proteism special caracterizează efortul creator al graficianului și ieșirea lui la rampă este și urmarea unei obiectivări supreme și selective într-o masă de componente și variante subiective. Cu fiecare nouă lucrare, cu fiecare altă versiune creatorul se decalchiază pe sine, secvențial, în termeni afectivi, spirituali și temperamentali, ca într-o necontenită tentativă de autoportretizare. Alteori, cînd se pune în postura comentatorului subtil al unui pretext literar sau de altă sorginte, graficianul parcurge cu același ochi intens subiectivizat traseul impus, fără a urmări doar reacția neutră, exterioară față de pretextul ales. El pătrunde într-un univers ce folosește un anumit limbaj, după care revine în afară întorcîndu-l pe dos, trădîndu-i semnificațiile și înțelesurile, ori numai frumusețile, dar folosind întotdeauna alte elemente de construcție, un alt limbaj, ce-i este specific doar lui. Cu cît acest limbaj este mai bine stăpînit, cu cît gîndirea lui artistică, atît în planul percepției imediate, cît și al elaborației, este mai clară, cu atît răspunsul plastic este mai convingător. Expoziția de la „Orizont" are aceste calități.

Ion Panaitescu

Corneliu Antim

Chaos

Senzația acută că după **Ran**-ul lui Kurosawa nu se mai poate spune nimic. Rigoare a „Haosului", ce lecție pentru contemporani. Ce calm înfricoșător, cîtă durere nobilă în fluierul orbului. Ce muzică aspră are mantia, parcă din bronz, a reginei ucigașe. Mai e posibil după o astfel de revelație inițiatică, să te întorci la homunculii cu piept bombat, cu premii și „succes de public" ?

Șoaptele, greierii țîrîind în clepsidre, vîntul, semnele cerului desenînd harta cumplitelor vremi ce se-anunță, foșnetul grelelor veșminte și, din nou, fluierul magic al pedepsitului la întuneric.

Mircea Dumitrescu

Partitură „concretă" pentru care cuvîntul „rafinat" e încă prea slab.

Să luăm scenele de luptă. Majoritatea regizorilor, prin vocea compozitorilor, le-ar dubla tautologic cu furia alămurilor, cu bubuitul tobelor mari. Le-ar da un ton imperativ, glorios, uneori ridicol sărbătoresc. În **Ran** muzica e împietrită în fundal. Un abur al istoriei ce dă patină unei icoane vechi. Percuția vine din centrul pămîntului, iar fluierul, din nou el, e mult deasupra lumii. Ca un blestem, ca o imprecație adresată zeilor. **Modalul** obsesiv al melodiei șterge granița dintre timpuri. „Notele" pot aparține deopotrivă Evului mediu și modernității. Poate că aici trebuie căutată una din sursele crizei actuale despre care vorbea și Octav Nemescu. Lipsa unei viziuni integratoare. Și, încă, înlăturarea fără milă a „prisosului".

Rememorez, după experiența Kurosawa, concertul de muzică japoneză contemporană al **Archaeus**-ului. Interpreți foarte buni. Să mă ierte că nu mai dau nume. Se cunosc și, oricum, merită mai mult decît un loc pe o listă. Compozitori — Toru Takemitsu, Kazue Fukushima și Makoto Shinohara. Îmbucurător, public mai mult ca de obicei. Într-o scurtă prezentare, Liviu Dănceanu descrie corect ideea de bază a „școlii" prezentate — cea a **fuziunii stilurilor**. „Pigmentul" național, nu foarte ușor de detectat, există și e discret impregnat în suprafețele muzicale, concise, aproape uneori de tehnica haiku-ului.

Mei de Fukushima e surprinzător de aproape, prin organizarea spațiilor tăcerii de regia sonoră a lui Kurosawa. Shinohara, în **„Fragmente"**, lucrează cu structuri simple, „descărnate" (și totuși „grele") în care crisparea non-vibratoului încarcă piesa cu un soi de energie impersonală, paradoxal suprarealistă. O „poveste" delicată, dar cu contururi ferme, de stampă, și în spiritul teatrului instrumental, este **„Blue Aurora"** de Takemitsu. Mai greu mi-a fost să înțeleg, să accept aluzia prea netă la derizoriul cotidianului. La începutul piesei interpreții au cîte un ziar în față și, într-un „contrapunct" monoton, lecturează. Tonalitatea e bine găsită, dar efectul sărac. Aici e poate locul și timpul să revenim la lecția lui Kurosawa. „Straiele" ușoare și strălucitoare trebuie să aibă greutatea bronzului. Tragică și definitivă.

Valentin Petculescu

Pseudo tele-cronică

Toată lumea are idei. Și conducătorul și subalternul. Și bărbatul și femeia ; tineri și bătrîni. Și copiii. Și sindicatele și partidele ; și asociațiile și convențiile și uniunile ; pro sau contra. Și grupurile parlamentare, minoritare și majoritare. Toți. Ideile, însă, sînt ca și semințele. Trebuie să știi unde să le arunci, să le găsești solul potrivit ; altfel sînt ca și pierdute (ca și mișcările-uitate). Asta pe de-o parte. Pe de altă parte însă, din păcate, mulți dau vina numai pe „sol" fără să-și pună întrebarea dacă nu cumva de vină sînt și (sau numai) „semințele". Și atunci ar căuta alte „semințe" ? ar căuta ideile bune vreau să spun. Din nefericire mulți tocmai aici își manifestă opoziția.

Mircea Dumitrescu

Interesul nu este singura cauză care îi împinge pe oameni la învrăjbire și dispute, la crimă. Cauzele cred că trebuiesc căutate deopotrivă în cazuistica lor, în modul lor de gîndire — somnul lor dogmatic — pe de-o parte, și în sentimentele și temperamentul lor, — în trezirea fanatică — pe de altă parte. Toate crimele istoriei sînt consecințele unui somn dogmatic și unei treziri fanatice. Toate catastrofele istoriei sînt un rezultat al politicului. Speranța de viață este specifică fiecărei specii. În cea omenească, OMUL POLITIC are asigurat „plafonul" maxim. Singurul care s-ar putea compara cu el este OMUL CUNOAȘTERII și CREAȚIEI, aspirantul la ETERNITATE.

Mereu sub (două) influențe astrale, inegale, omul este o „dualitate" ; un „joc în doi", cu confruntări și înfruntări de o dinamică specială. Negăsindu-și un „consens" perpetuu cu el însuși, omul este un etern „neliniștit", nemulțumit, neîmpăcat. El dispune însă de propria instanță, de propriul tribunal, în care este deopotrivă și acuzator și acuzat, aici se judecă și se rejudecă tot. Și procesele de conștiință. Desigur, există și excepții ; cei care îi judecă exclusiv pe ceilalți.

O „schimbare", o ieșire din uniform, o aventură sau o călătorie de exemplu — chiar petrecută în același loc — poate avea un caracter ireversibil dat de grația, de vraja ca și de valoarea de moment, decurgînd din spontanul „întîmplării". Pentru o „schimbare" de ordin social însă, un „eveniment" sau un „proces istoric", ireversibilitatea trebuie considerată nu numai din euforia, spontaneitatea și valoarea de moment, ci și din starea de spirit post festum.

Mihai Bogdan Lupescu

cartea străină

Portretul artistului la senectute

În 1923, reputatul compozitor englez Sir Edward Elgar trecea printr-o acută criză. Apocalipsa războiului nu de multă vreme încheiat, zorile unei lumi cu care anevoie se acomoda, dispariția soției, în fine, solitudinea cvasiabsolută, spectrul senectuții și, mai ales, eclipsa în care intrase spiritul său creator îl apăsau, tulburîndu-i întreaga ființă. S-ar părea că în dorința unei schimbări, luă hotărîrea de a face o lungă călătorie pe mare, al cărei scop era, în ultimă instanță, o croazieră de șase săptămîni de-a lungul fluviului Amazon. Este un episod obscur în viața marelui artist căci, dincolo de aceste cîteva sumare date, totul avea să rămînă învăluit în taină. Pornind de la acest incitant moment biografic, poetul James Hamilton-Paterson are fericita idee de a plăsmui un roman („Gerontius", Vintage, London, 1990), o broderie fină și discretă, ce se constituie într-una din acele fermecătoare cărți ce îmbină fericit rigoarea documentului biografic cu ficțiunea cea mai pură. Este prima sa încercare în domeniul prozei, care avea să se bucure de un real succes, fiind răsplătită totodată cu un binemeritat premiu („Whitbread Award" pentru debut în roman). Imaginînd un jurnal de notații zilnice (care de altfel nu va fi existat niciodată), jurnal pe care Elgar l-ar fi ținut cu minuțiozitate pe tot parcursul periplului său acvatic, dar pe care, la sfîrșit, l-ar fi aruncat în mare, copleșit de tristețea și descurajarea ce nu-l vor mai părăsi nicicînd, descriind viața de zi cu zi la bordul vasului „Hildebrand" și de-a lungul croazierei pe fluviul Amazon, James Hamilton-Paterson reușește o evocare de o delicată poezie, în care fluența muzicală a narațiunii, dar mai presus de toate, capacitatea de a sugera acea inefabilă melancolie și lasitudine a senectuții care, în cazul unui artist celebru — surprins într-un moment de cumpănă al vieții — capătă accente deosebite, fac din „Gerontius" una din acele cărți alese în care implicațiile unor evenimente diurne aparent banale, dar avînd o bogată încărcătură existențială, dau întregii țesături epice o diafanitate ce amintește indicibila frumusețe a lumii vegetale. Pornit pe drumul acvatic al uitării, confruntat cu strălucirea universurilor exotice și cu exuberanța unui mediu uman, insensibil parcă la zbaterea sa personală, Elgar simte nevoia de a se izola într-un sol de cochilie a tăcerii în care noianul de îndeletnicíri zilnice are menirea de a-i cruța sufletul, vindecîndu-l de dezamăgirile și resemnarea ce-i cotropesc ființa. Evită compania celor din jur și, retras în sine însuși „se joacă" cu microscopul, încercînd să descopere în mostrele de apă pe care valetul i le aduce zilnic, un alt univers, mirific poate și, de ce nu, să recupereze dimensiunea aurorală a tinereții cînd științele naturii ne-au fascinat pe toți. Adastă ore în șir pe punte și are revelația spectacolului mereu altul al naturii. Un superb fluture, rătăcit parcă din hățișul pădurilor, luxuriante, îl vizitează din cînd în cînd poposind straniu pe mîna lui, asemeni unei viețăți domestice ce-i aduce un tainic mesaj dintr-un alt regn și dintr-o altă lume. Dar lumea cea reală nu-l cruță și nu-l lasă să-și savureze în tihnă aceste dulci-amare bucurii ale solitudinii și împăcării, măcar și pentru o clipă, cu destinul. Împreună cu compatrioții săi, alături de o tînără pereche ce-l înconjura cu prietenie, Elgar face popasuri pe uscat iar aici, printr-un fel de straniu hazard îi va fi dat tocmai lui cel ce fugea de toți și toate, dar mai ales de propriile lui amintiri, dornic de cufundare în uitare, să se reîntîlnească cu o mare iubire din tinerețe. Întîlnire tulburătoare cu atît mai mult cu cît, marele compozitor, obsedat de neînțelegerea cu care l-ar fi răsplătit contemporanii, descoperea în îndepărtata Brazilie, în acele zone virgine ale unei mirifice lumi exotice o imensă bibliotecă în care iubita din tinerețe (inspiratoarea, s-ar zice, a celei de a 13-a Variațiuni „Enigma" — aici, imaginația autorului acționează prodigios, încercînd identificarea muzei unui opus învăluit în taină) a adunat tot ce compozitorul a creat și tot ce s-a scris despre el, oficiind în acele locuri un adevărat cult al adorației și prețuirii. Este episodul ce marchează în roman o patetică confruntare între trecut și prezent, dar pe care autorul știe să-l manevreze cu grijă, fără a cădea nici o clipă în sentimentalism sau edulcorare romantică. Totul se petrece simplu căci, de altfel, firul idilei ardente de odinioară nu mai poate fi nicicum reluat iar femeia ce și-a trăit toată viața într-o lume de fantasme, urzită din armoniile sonore ale ființei iubite, va rămîne mai departe claustrată în același univers pe care ea însăși a știut să-l edifice cu atîta devoțiune. Și călătoria pe ape se continuă molcom, învăluită în aceleași melancolice aduceri aminte, într-o senin — resemnată contemplare a trecutului și prezentului îngemănate în dureroasa dimensiune interioară a timpului. Aplecat tot mai mult asupra sa însuși (este poate aici și un reflex al egocentrismului specific artistului), covîrșit de tristețe și tot mai înclinat spre abandon și solitudine, obsedat de trecut și apăsat de viitor pe care nu-l ghicește, dar care totuși îl frămîntă, creator aflat în zonele rarefiate ale senectuții, Elgar meditează îndelung la versurile de viziune apocaliptică ale poemului „Gerontius" (datorat poetului teolog John Henry Newman) pe care odinioară le pusese pe muzică. Își notează cu minuțiozitate reverberațiile cvasiimperceptibile ale sufletului și revine iar și iar asupra unui citat din Torquato Tasso („Am tînjit după mult, am sperat puțin, n-am cerut nimic și această dorință mi-a fost împlinită") în care are sentimentul că a găsit cuprinsă esența întregii sale vieți. Dar ca orice experiență umană, această încercare de evadare în alte lumi ia totuși sfîrșit. A fost un succes, a fost un eșec — greu de spus. Ca orice experiență umană însă, ea l-a îmbogățit și într-un fel i-a purificat sufletul, limpezindu-i ființa. După acest periplu acvatic, după această călătorie pe mare — fascinant topos al marii literaturi — Sir Edward Elgar și-a continuat un număr de ani viața, marcat se pare, de aceeași melancolie specifică zenitului. Notorietatea și un neașteptat reviriment al forței de creație, dar și al interesului contemporanilor față de creația sa i-au mai umplut într-un fel existența. A rămas însă mai departe tulburat și copleșit de solitudine, de dispariția acelui benefic elan fără de care viața pare a-și pierde savoarea. În anul 1932, îi scrie unei prietene, nedumerit de soarta ce le era rezervată în Germania de atunci unor personalități de talia lui Einstein sau Bruno Walter. Din fericire nu i-a mai fost dat să trăiască și apocalipsmul celui de al doilea război mondial cînd s-ar zice că realitatea a depășit în mare parte „Visul lui Gerontius". A pornit la un moment dat într-o mare călătorie — o călătorie pe ape pe un drum fără întoarcere. În lumina acestui final existențial previzibil, „povestea" lui James Hamilton-Paterson — insolita călătorie a lui Sir Edward Elgar — capătă o semnificație în plus. S-ar zice că paginile cărții ne-au evocat într-un fel o prefigurare a acelei călătorii fără sfîrșit, a marii treceri sortite fiecărui om. Într-o străfulgerare de o clipă, artistul și-a retrăit o întreagă viață. Este poate prefigurarea clipei finale dinaintea călătoriei ce l-a dus spre Insula Fericiților.

Virgil Lefter

vieți neparalele

Un supraviețuitor al taifunului

Cînd cineva are norocul să trăiască multă vreme și se nimerește să fi făcut și parte din niște mișcări literare și artistice furtunoase, ca dadaismul și suprarealismul, ajunge un martor privilegiat. Marile scandaluri intelectuale în care s-a aflat prezent, prietenii și cunoscuții săi au dobîndit o aură legendară. Lumea e avidă de amănunte, vrea să știe cît mai îndeaproape „cum a fost". Supraviețuitorul furtunii face carieră de memorialist. E ceea ce i s-a întîmplat lui Philippe Soupault, coproducător împreună cu André Breton al primelor texte automatice care alcătuiesc volumul **Les champs magnetiques** (1919). Avea 84 de ani cînd a început să-și publice amintirile literare și le-a încheiat cinci ani mai tîrziu, în 1986. O notiță a autorului, pe manuscris, ne lămurește pentru ce poartă titlul ciudat **Mémoires de l'Oubli** (Memoriile uitării). Philippe Soupault jură să nu spună „nimic altceva decît adevărul, tot adevărul". Și adaugă : „Simt nevoia să depun mărturie. Oare nu cumva pentru că mă irită alte mărturii care nu sînt în ochii mei conform cu ce-mi aduc eu aminte, decît legende, minciuni ori trucaje ?" Altfel zis, memorialistul își propune să scoată la iveală lucruri uitate de diverși evocatori ai anilor 1914—1923 și 1923—1926. Primul volum istorisește cum a debutat Soupault, pe cînd era încă soldat, zăcea bolnav într-un spital de campanie și Apollinaire i-a recomandat o poezie **Depart** lui Albert Birot care scotea revista **Sic** (1917). Arată cum au scos faimoasa **Littérature**, el, André Breton și Louis Aragon cu sprijinul lui Valery. E relatată apoi pe larg aventura din care aveau să iasă **cîmpurile magnetice**. Volumul al doilea se ocupă de epoca suprarealistă. Aflăm de de la Soupault o mulțime de lucruri mai puțin cunoscute : Crevel vibra cu întreaga lui ființă cînd spunea ceva. Soupault i-a arătat odată un copac pe malurile Senei, fremătînd sub suflarea vîntului. „Seamănă cu tine perfect" — i-a spus. Crevel scria într-a stare de ebuliție, cu o mare facilitate. Avusese o copilărie nefericită tatăl lui se sinucisese și mama l-a silit să insulte cadavrul. Crevel le-a trezit suprarealiștilor interesul pentru hipnotism. Așa a început printre ei „epoca somnurilor". Crevel intra repede în transă și descria „o negresă cu ciorapi albi." Soupault îl suspectează că nu era realmente adormit, ci simula doar a fi. Va găsi curînd un concurent redutabil în Desnos, căruia somnul îi inspira jocuri de cuvinte. Crevel, la o prietenă a lui Picabia, a sugerat ca toți cei prezenți să se spînzure de cuierul din vestibulul apartamentului. Desnos, în altă ședință de „somn hipnotic", a pus mîna pe un cuțit de bucătărie și s-a luat prin grădina casei după Eluard care fugea îngrozit. Péret era în stare de transă jovială și emitea grosolănii asemănătoare celor din istorisirile sale. Breton le purta pică, fiindcă el nu reușea să „adoarmă" niciodată. Experiențele mediumnice sufereau de nesinceritate, crede Soupault. L-au dezamăgit pe dadaistul belgian Clement Pansaers, care avea să moară în 1922, revoltat că fusese „înșelat". Soupault va avea norocul să-l cunoască personal și pe misteriosul Raymond Roussel. Comentînd elogios în **Littérature**, **Impressions d'Afrique** și **Locus Solus**, primește o scrisoare cu mulțumiri din partea lui și invitația la o întîlnire. Aceasta are loc într-un **tea-room** pe rue Cambon. Roussel sosește la randez-vous într-o mașină antediluviană. E foarte elegant, îmbrăcat distins dar un pic demodat, poartă o blană magnifică așa cum arbora și Proust, baston cu măciulie de aur, mănuși negre suedeze. Își mîngîie necontenit o mică mustață neagră. După o jumătate de ceas, se ridică și pune capăt scurt întrevederii. Apoi părăsește localul cu pași discreți, ca o umbră. Soupault și amicii săi sînt invitați la premiera piesei lui Roussel **Locus Solus**. Aplaudă zgomotos fiecare dintre replici, în timp ce publicul, neînțelegînd nimic, fluieră și strigă : „destul ! destul !".

Prin carte defilează principalele figuri ale mișcării suprarealiste. Aragon îi face lui Soupault o impresie extraordinară. Era, ne spune „de o insolență incomparabilă", „mai impertinent chiar decît Tzara". Cînd l-a cunoscut o ducea greu, locuia încă împreună cu maică-sa, la Neuilly „trăgea dracul de coadă". Ca să-l ajute, Soupault îi comandă un text pentru **La Revue européenne**. Așa a luat naștere **Le paysan de Paris**, text fulminant, pe care autorul a refuzat să-l intituleze roman, fiindcă suprarealiștii disprețuiau genul. Pînă și Breton, foarte reținut în aprecieri laudative, recunoștea că Aragon e „scînteietor", posedă „o memorie fără cusur" „a citit totul". Se dăruia integral în amiciție (pe atunci umbla nedespărțit de Drieu la Rochelle, prietenul lui cel mai bun), avea cîteodată comportări nedrepte dar rămînea mereu „primul din clasă". Își povestea aventurile amoroase. Le-a recomandat suprarealiștilor pe o muză a sa, al cărei sex îl cîntase **(Le con d'Irène)**. Era o blondă fanată și i se întîmpla să și scrie în orele ei „pierdute". Aflăm că o chema Irène Hillel Erlangen. Eluard nu-i face lui Soupault o impresie grozavă. Îl deranjează sentimentalitatea „à la François Coppée", a poemelor sale. E îngrijorător de timid, pare că are tot timpul ochii în lacrimi. Nu-i puteai privi mîinile, întrucît începeau imediat să tremure. Era „meduzat" de Breton, îl considera „tutorele" său, deși acesta punea puțin preț pe versurile lui. Exista între ei însă o veritabilă „complicitate", cînd venea vorba să colecționeze tablouri, manuscrise, obiecte de artă primitivă. Se pricepeau să le achiziționeze pe nimic și să obțină apoi sume considerabile din vînzarea lor. Nesuferită era în plus și soția de atunci a lui Eluard, Gala. (S-a căsătorit ulterior cu Salvador Dali). Suprarealiștii o porecliseră „ploșnița". Pretindea că toți amicii lui Eluard îi făceau curte deși nimeni nu schița măcar intenția unui asemenea act. Curios, toată lumea evita să-l numească pe poet cu numele său mic. Poate fiindcă îl chema în realitate Eugéne, își spunea Soupault.

Pentru Breton păstrează admirație și afecțiune, în ciuda lungii rupturi care i-a despărțit ani de zile. Șeful suprarealiștilor are mereu nevoie de societate în jurul său. Îi place să prezideze și să-și exercite autoritatea asupra celorlalți. Detestă muzica, din care cauză le interzice suprarealiștilor să meargă la concerte. Masson și Max Ernst se duc în taină, ca să nu-l supere.

Benjamin Peret se distinge printr-un devotament recondiționat față de Breton. Acceptă la cererea acestuia, rolul ingrat de a-l reprezenta pe „soldatul necunoscut" în procesul Barrès. Primește pînă și obligația de a-și ține depoziția în germană. Pe Benjamin Peret îl apucau furiile cînd întîlnea un preot, și-l blagoslovea automat cu o ploaie de înjurături.

Aflăm de la Soupault detalii interesante asupra anumitor acțiuni suprarealiste cunoscute. Scandalul cu ocazia sărbătoririi poetului Saint-Paul-Roux a fost provocat de o declarație a romancierei Rachilde că pentru ea e o crimă ca o franțuzoaică să devină soția unui neamț. Pentru a-i irita din capul locului pe comeseni, suprarealiștii le-au depus în farfurie scrisoarea insultătoare adresată de el lui Claudel. Apoi Rachilde a fost întîmpinată cu insulte, cea mai blîndă fiind „curvă ordinară". Soupault s-a agățat de candelabrul care lumina masa și, făcîndu-și vînt, a măturat astfel vesela și tacîmurile. Cuvintele destinate să asmută mulțimea din stradă și să atragă poliția le-a rostit Michel Leiris, scoțînd capul pe fereastră și răcnind ‚Trăiască Germania!". Bietul Paul-Roux, nu înțelegea ce se întîmplă, surîdea angelic și încerca să calmeze asistența.

Artaud a fost cel cu ideea să i se trimită o scrisoare injurioasă lui Claudel, în 1925 ambasadorul Franței la Peking. Viitorul pensionar al unei clinici de boli nervoase mai mult monologa și nu accepta, cu toate că era actor, nici o replică. Soupault și-l amintește ca pe un ins apucat, vorbea, trăia, acționa intens și punea o adevărată ferocitate în discuții. Era însă „convingător", fascinant !

Memoriile uitării aduc informații prețioase și despre suprarealiștii mai obscuri: Jacques Baron, cel mai tînăr dintre ei, are 16 ani cînd începe să-i frecventeze. Roger Vitrac, îndrăgostit ca Artaud de teatru. E un tip lung și slab, care dă impresia că se scuză mereu, încurcat de înălțimea sa excesivă. Joseph Delteil, autorul romanului **Cholera**, are o mustață incoloră, lipită pe o față palidă. Șters, anemic, vorbește cu un curios accent polonez. Arată exact ca micul funcționar care fusese, pînă cînd prietenul său Elie Richard l-a împins către literatură.

Soupault scrie mult, face gazetărie, conduce revista **L'Idee Europeenne**, se ocupă cu editura **Kra**, devenită ulterior **Sagittaire**, desfășoară o activitate prost privită de amicii lui suprarealiști. Ea îl îndepărtează progresiv de aceștia, fiind în ochii lor condamnabilă, pentru că atentează la libertatea individului. Dar Soupault simte obligația să asigure existența soției și fiicei sale, nu are nici o avere, ca alții care-și permit să disprețuiască orice „muncă literară". Cînd realizează faimoasa **Antologie a poeziei franceze contemporane**, Breton, Aragon, Eluard, Artaud, Desnos și Peret refuză să figureze într-însa. Cartea apare cu toate numele demne să figureze (alcătuitorul regretă doar două absențe : Verlaine lăsat afară demonstrativ și Tristan Corbiera, uitat), dar lipsesc tocmai suprarealiștii. Urmează curînd „excomunicarea" lui din mișcare, în stilul proceselor staliniste, Soupault se simte profund rănit, abandonat. Îl doare mai ales faptul că izgonirea lui e săvîrșită de niște oameni pe care-i considera pînă ieri, buni prieteni.

Anul 1926 pune capăt pentru el unei epoci din viață. O pagină a fost întoarsă definitiv. E „agonia amicițiilor", scrie Soupault. Nu i-a păstrat însă ranchiună lui Breton și nici altora dintre cei care l-au „lașat". Vîrsta înaintată aduce o indulgență filozofică. Soupault vorbește cu simpatie de aproape toți participanții la mișcarea suprarealistă, găsește cîte o scuză pentru defectele fiecăruia dintre ei. Relațiile invertite ale lui Crevel se explică prin natura sa „diferită" și se situau, afirmă, în planul poeziei. Jouhardeau a săvîrșit o mîrșăvie divulgîndu-i scrisorile către el, pline de damful vinului prost din cîrciumile unde autorul **Morții dificile** umbla să racoleze marinari. Desnos, era un adevărat „camarad", chiar dacă-i lipsea simțul măsurii. Avea o fire pasionată. Leiris era un „om liber". De aceea, prefera solitudinea. Artaud se purta ca un turbat, fiindcă avea caracter și-și apăra cu fervoare atașamentele. Nu admitea nici o „tîrguială" pe seama lor. Breton acceptînd rolul de „lider", și-a asumat și toate obligațiile decurgînd din aceasta. Soupault mărturisește că n-a încetat să-i rămînă fidel chiar și după ce șeful suprarealiștilor l-a „excomunicat", îl revede cu bucurie la New York, în birourile radiodifuziunii, unde, ironia soartei, trebuia să-și cîștige hrana făcînd pe spicherul dar refuzînd să citească informații despre... papă. Se reîntîlnesc după război în casa lui Eugen Ionescu și, ține să precizeze Soupault, reiau relațiile amicale. Memorialistul își amintește fără plăcere numai de foarte puțini inși : Picabia, agasant cu mondenitățile sale, falsul preot Gengenbach, Cocteau „intrigant" și „cameleon". Jouhardeau, un „individ" infam care era antisemit, făcea trotuarul și s-a tăvălit la picioarele lui Hitler. Blîndețea nu prinde bine memoriilor, fiindcă le răpește sarea. La Soupault, maliția eliminată de la început, ca efect al bătrîneții iertătoare, se păstrează, din fericire, în amănuntul picant adus prin refuzul uitării.

Ovid S. Crohmălniceanu

Philippe Soupault : **Mémoires de l' Oubli** I. (1914—1923) II. (1923—1926) Lachenal et Ritter, 1986, Paris.

Urmare din pag. a 16-a

Iarna marii însingurări

altele, repetă în sinea sa, după care spuse tare :

— Atunci ce are importanță pentru dumneavoastră ?

— Baza, răspunse celălalt la fel de tăios.

Hm, făcu iar Hrusciov. Ideea că albanezul acela i se putea adresa de la egal la egal îl enervă. Tu uiți că funcția de prim-ministru e doar jumătate din mine, i se adresă celuilalt în gînd. Jumătatea cea mai puțin importantă...

Hrusciov simți cum îl neacă un rîs interior. Era însă un rîs amar. Îi privi pe ceilalți, pe rînd. Înainte de întîlnire ceruse informații despre biografiile și temperamentul celor trei membri ai delegației ce-l însoțeau pe Enver Hodja la tratative. Cel cu care avusese schimbul acela de replici luptase în Spania. Spania, suspină în sinea sa. Acest detaliu din biografia celuilalt nu-i dădea posibilitatea unei puneri la punct. Pe vremea aceea eu construiam metroul din Moscova, îi trecu prin cap.

Se vorbi mult despre bază. Dar fără a se mai aminti de nici un proverb. Probabil că nici nu exista. Despre baze poporul nu are proverbe, își zise Besnik.

Hrusciov făcu un gest de oboseală.

— Dacă nu le putem rezolva pe toate, să încercăm doar cîteva, spuse. Să nu ne afișăm în plenul ședinței.

— Dumneavoastră ați deschis discuția, observă Enever Hodja. Ceea ce ați scris în material împotriva chinezilor e monstruos.

— Luați aminte cum vorbiți, interveni Kozlov.

— Dacă veți pomeni de contradicțiile noastre în plen, veți rămîne singuri, zise Hrusciov.

Enver Hodja dădu din cap în semn că nu era așa.

— Și nu numai acum, continuă Hrusciov, ci întotdeauna.

Privi pentru prima oară în ochii lui Enver Hodja într-un fel anume.

Enver Hodja dădui iar din cap dezaprobator. Omul din fața sa cu figură blajină de bătrînel cumsecade, după ce-l amenințase ceva mai-nainte cu foametea, îl amenința acum cu izolarea. Cu ce drept să izolezi un popor ? E posibil așa ceva ? se auzi strigînd în forul său interior. Își stăpînea cu greu mînia și, pentru a treia oară, dădu iar din cap în semn că „nu".

— Absolut singuri, repetă Hrusciov, continuînd să-l privească. Statele socialiste vă vor întoarce spatele unul după altul, toate acordurile, creditele, pactele și alianțele vor fi anulate. Privirea sa continua să-l fixeze cu îndărătnicie pe Enver Hodja. Totul va fi anulat, și pronunță ultimul cuvînt într-un mod aparte, silabisindu-l, aproape cu durere, cîtă vreme dumneavoastră...

— N-o să venim la dumneavoastră precum fiul risipitor. Să fiți siguri de asta, strigă Enver Hodja.

— Vă enervați, cu dumneavoastră nu se poate discuta.

— Da, dumneavoastră sînteți mai calm.

— Destul v-am suportat, Destul !

— Dumneavoastră sînteți nervos.

— Fără nervi.

— Cum ?

— ...destul.

— Cine e nervos ?

— Îmi denaturați cuvintele, zise Hrusciov. Traducătorul știe bine rusește ?

Se făcu liniște. Toți se întoarseră spre Besnik. Acesta se schimbă la față. Era extraordinar de obosit. Îl priveau toți. Era adevărat că făcuse o mică greșeală ceva mai devreme, cînd se discutase despre nervi, dar absolut fără voie. Replicile fuseseră extrem de rapide. Acum îl priveau toți. Ce însemnau privirile lor ? Puteau să-și închipuie ei oare că el era singurul vinovat pentru ruptura ce se profila ? Totul se derula cu repeziciune. Era absurd. Vor deschide, negreșit, dicționare, enciclopedii. Vor consulta gramatici, papirusuri și apoi vor striga : greșeală, greșeală. Am găsit, în fine greșeala. Motivul neînțelegerii. Piedica. Omul acesta e vinovatul. Omul acesta traduce greșit. Traducătorul ne trădează. Arestați-l.

Besnik își cuprinse fruntea cu palmele.

— Traducerea a fost corectă, zise Enver Hodja în franceză.

Nimeni nu spuse nimic.

— Nu e cinstit, protestă Hrusciov, închipuindu-și că celălalt îi spusese cine știe ce în limba aceea necunoscută.

Și iarăși fu un moment de liniște. Apoi, o bucată de vreme, fiecare vorbi în limba lui. Cînd Besnik se arătă gata să continue, Andropov îi șopti ceva lui Hrusciov. Acesta dădu din cap, vrînd parcă să spună : „nemaipomenit".

— Ceva mai devreme, interpretul dumneavoastră a tradus o frază în rusa veche, spuse el, fără a-și dezlipi privirea de pe chipul lui Enver Hodja. Cum să înțelegem asta ?

— Ce ?

— Tocmai fraza care...

— Scuzați-mă, interveni Besnik, e adevărat. A fost fără intenție.

Înțelese imediat că a greșit nepermis vorbind în numele său personal, cînd singura lui sarcină era să traducă.

— I-am cerut scuze pentru fraza pe care am tradus-o fără voie în rusa veche, zise Besnik, adresîndu-i-se lui Enver Hodja.

Acesta părea însă că nu l-a auzit.

— Totul la ei e învechit, spuse el. N-au de ce să se supere.

Besnik nu știa ce să facă : să traducă vorbele acestea sau nu. De fapt, Enver Hodja îi vorbise numai lui.

— Mai discutăm sau nu ? explodă deodată Hrusciov. Sfîrșiți cu această... cu această...

— Nu vom accepta niciodată să discutăm precum vasalul cu stăpînul său, tună Enver Hodja și bătu cu pumnul în masă. Bustul lui Gandhi se clătină.

— Asta-i prea de tot, se înfurie Hrusciov. Procedați întocmai ca Mac Milan.

— Tovarășul Enver Hodja nu este Mac Milan săriră aproape într-un glas doi dintre membrii delegației albaneze. Retrăgeți-vă cuvintele.

Hrusciov îi privi abulic. Se simțea fără vlagă.

— Și ce să fac cu ele ? întrebă liniștit.

Unul dintre delegații albanezi îi arătă cu degetul ceva în partea stîngă a hainei.

Hrusciov își privi buzunarul.

Timpul încremenise.

— Cum puteți să-l comparați cu Mac Milan ? întrebă unul dintre însoțitorii lui Enver Hodja.

— Vorbește mai rău ca ăla, observă Mikoian.

Cei trei membri ai delegației albaneze se ridicară în picioare.

— Nu sîntem de acord cu acest mod de a discuta, spuse unul.

Mikoian, Kozlov și Andropov se sculară și ei în picioare. Hrusciov privi spre Enver Hodja, ca și cînd l-ar fi întrebat : „Ce șotii mai pun la cale băieții ăștia ?". Enver Hodja se ridică și el.

Ieșiră toți patru într-o liniște deplină, fără obișnuitele saluturi. Coborîră treptele și urcară în mașină.

POEME DE TED HUGHES

Un copac

La nesfîrșitul interogatoriu luat de vînt
Torturat de uriașe arderi de lumină
Încerca să se mărturisească dar nu izbutea
Să singereze nici o vorbă.

Jupuit pînă la litera-i rădăcină, cruciform
Contorsionat
Încerca să spună tot

Dînd din coate
Și îndoindu-și degetele.

Pînă la urmă
S-a resemnat
Să fie mut.

Întîmple-se ce s-o întîmpla.

Marele animal de stincă

Îngenunche
În cimitirul străbun

Acasă
Printre vlăstarele-i pioase
Din rădăcină și frunză.

Pe meleagul natal
Printre neamuri solemne
Care se vizitează pe pămînt și la ceruri.

Aici

La Serbarea Veșniciei
În credința întrupată
A Maicii Îndoliate
Care-și înghite copiii

Stînca,
Dascălul,
Cîntă.

În aprilie

Pietrele negre
Poartă delicat lapte vinețiu

Un blînd animal al păcii
A venit un milion de ani
Cu umeri de preziua
Și pîntecul flocos

S-a ridicat de sub gheață
Și zace acum întins însorindu-și
Oasele uriașe și pielea roasă de spațiu

Tămăduindu-se și îndulcindu-se
Întins cît e de lung pe kilometri –
Cu ochi întredeschiși, într-un tăcut extaz de miță.

Ierbile din lumină

Ce se cred singure pe lume

Pietrele astea din beznă
Ce-și au o lume doar pentru ele

Apa aceasta din negură și din lumină
Ce simte cu greu gustul Zidirii

Și vîntul acesta
Ce are doar atîta cît să existe

Nu sînt

Familia sărmană strînsă la o fărîmă de tăciune

Sau vorbele din cine știe ce expresie

Nici hulpavi vîrcolaci la pîndă

Ori megieși în constelație

Ele sînt

Platoșa din vechituri
De care se agață firele
Sufletului tău cu toată bărbăția.

Luptînd pentru Ierusalim

Omul care parcă-i mort
Cu Buddha în zîmbet
Cu Iisus în mîinile întinse
Cu Mahomed în fruntea smerită

Cu picioarele în iad
Cu mîinile în rai
Cu spatele la pămînt

Este escortat
Spre răsplata eternă
De legiunile cîntătoare

Care par să fie muște.

Ethel Băiaș

Amurg de primăvară

– un ametist

Firav și degerat.

Un pămînt de fier ce se scufundă
Degerat în rănile sale.

O becață
Știind că trebuie să se miște iute
Se vinzolește pe boltă

Bătînd darabana în bezna înaltă – vrăciță

Care țîșnește sus și se aruncă

Trăgînd noul
Ac al lunii
În jos

Gingaș

În ouăle sale.

Ursul

În ochiul adormit, uriaș, larg deschis al muntelui
Ursul e licărirea din pupila
Gata să se deștepte
Și numaidecît să se concentreze.

În somnul lui
Ursul lipește
Început de sfîrșit
Cu clei din oasele oamenilor.

Ursul sapă
În somnul lui
Prin zidul universului
Cu femurul unui om.

Ursul e o fîntînă
Prea adîncă să mai licărească
În care strigătul
Îți este digerat.

Ursul e un rîu
În care oamenii aplecați să soarbă apă
Își zăresc eurile moarte.

Ursul doarme
Într-o împărăție de ziduri
Într-un păienjeniș de rîuri.

El e luntrașul
Către tărîmul morții.

Drept preț îți cere totul.

Traducere de
Florence Mănăiloiu

moda, altfel

Dansul (XIII)

Dacă baletul e o „fată tainic plutitoare" o astfel de fată a fost Ana Pavlova. S-a născut la Petersburg, în 1885 și a murit la Haga, în 1931, însemnînd DANSUL cu grație și geniu. Ca elevă a școlii de balet anexată teatrului Marinski, ea a debutat în 1901 pe scena acestui teatru, deschizînd vieții sale o vibrație uriașă de glorie, în Rusia și în străinătate. Este Londra, orașul în care și-a iscălit destinul de glorie, prin **Moartea lebedei**, vis de glorie și piatră de încercare pentru orice balerină. Cu trupa baletului rus, în 1909 se află la Paris, oraș de glorii și tocmai în anii de glorie ai baletului. În ciuda revoluțiilor ce aveau loc în lumea scenei, Ana Pavlova rămîne atașată baletului clasic, deprins de la Marius Petipa cu care a dansat, fondează în 1912 propria sa companie de dans, cu care efectuează turnee strălucitoare. Se spune că era inegalabilă în **Giselle**, la **Peri**, **Bacchanala** dar mai ales în **Vals** de Chopin. Cu Mihail Fokin, la teatrul Marinski, a avut succese în **Javette** și în **Arlechinada**, ceea ce a stîrnit invidia unor balerine excepționale în acel timp, cum au fost Matilda Kșesinskaia, Maria M. Petipa, Tamara Karsavina și Vera Fokina. Nici măcar grația și extazul dansului nu pot stăvili invidia.

Serghei Diaghilev, acest suflet neliniștit de **meccena** a atras atenția Prințului Wolkonski, director al Teatrelor Imperiale din Rusia, asupra unor pictori deosebit de dotați, gata să-și pună talentul în slujba reimprospătării atmosferei prăfuite din teatre. Prințul Wolkonski a fost receptiv, dar mai tîrziu, certîndu-se cu Diaghilev, i-a refuzat ajutorul și acesta a fost nevoit să-și asume propria răspundere de a revela arta rusească Europei vestice, prin Paris, orașul mult visat, orașul „casație" : 1906 — pictura, 1907 — muzica, 1908 — opera, 1909 — baletul, care, includea exemple clasice dar mai ales compoziții coregrafice aparținînd lui Fokin. Aceste balete se desfășurau în decoruri și costume realizate de Leon Bakst, Benois sau Roerich, ale căror compoziții coloristice radiau frumusețe. Bakst a exercitat cea mai mare influență asupra design-ului acelor zile, revelînd imensele posibilități ale culorilor și ale formelor, avea o originalitate impresionantă și un minunat simț al teatrului, al interpreților în mișcare, de aceea costumele desenate de el par în mișcare. Succesivele sezoane ale baletului au atras și introdus noi desenatori ca Debuzhinsky, Larionov, Gonciarova, Picasso, Derain, Sert. Și, în această frămîntare de talente, dorințe de plenitudini de frumusețe, își are locul său, unul foarte de seamă, ca al luceafărului din zori, Venceslas Nijinski, dansator rus, născut la Varșovia, în 1892, debutînd în baletul imperial din Petersburg în 1907 și devenind, îndată, primul subiect al marii societăți amatoare de balet. **Moda Nijinski** a purtat accent grav, se spunea că e ireal că e inimaginabil, că „Vedi Nijinski, poi mori". A cucerit Londra, la Paris a debutat în 1909, la **Châtelet**, a apărut în **Pavilionul Armidei**, **Silfidele**, **Cleopatra**. El a uluit publicul prin grația neobișnuită la un bărbat, printr-o suplețe extraordinară și printr-o capacitate interpretativă neobișnuit de variată. Soția sa, Romola, un fel de companie-martir (zic eu !) ne descrie într-o carte pe care a simțit nevoia s-o dea ca informație omenirii, succesele devastatoare pe care Nijinski le suporta. În **Petrușca**, **Spectrul trandafirului**, **Șehercezada** sau **După amiaza unui faun**, a avut-o ca parteneră pe „delicioasa" Karsavina. Totuși publicul n-a putut să spună decît „Nijinski e întruparea dansului". În 1911, într-un decor de Benois, cu un costum de Bakst, în coregrafia lui Fokin, în trupa lui Diaghilev, la Monte-Carlo, Nijinski dansează în **Spectrul trandafirului**. Spectacolele au însemnat delir, admiratoarele invadau scena și rupeau, smulgeau, sărutau petale din costumul trandafiriu, sufocau interpretul cu declarații și sărituri iar biata costumieră era nevoită, după fiecare spectacol, să coasă și recoasă, petale după petale. După numeroase succese, în Lumea veche și în Lumea nouă, pe această „unicitate a dansului" a atins-o aripa nebuniei și a fost internată în azilul de alienați din Lipotmezov.

Publicul din acel timp a trăit un moment din istoria dansului ce poate fi considerat unic (coregrafia — Nijinski, conducerea — Diaghilev, decoruri — Leon Bakst, subiectul — Mallarme, muzica — Claude Debussy, interpret — Nijinski) : **L'apres-midi d'un FAUNE** : „Ces nymphes, je les veux perpetuer. / Si clair, / Leur incarnat léger, qu'il voltige dans l'air / Assoupi de sommeils touffus. / Aimai-je un reve ?"

Corina Cristea

ISMAIL KADARE

IARNA MARII INSINGURĂRI

● **Cronicar modern și supersensibil al istoriei Albaniei, Ismail Kadare (n. 1936) este unul dintre scriitorii europeni cei mai în vogă. Călător și ambasador al țării și operei sale pe întregul mapamond literar, curtat de mari edituri europene, Kadare împletește în chip fericit istoria cu filosofia sau conturează din cîteva tuse sumare personaje și împrejurări memorabile. Romanul** Iarna marii însingurări **face radiografia rupturii sovieto-albaneze de la începutul anilor '60. Revista** Lire **din ianuarie 1990 rezumă substanța cărții într-o singură frază : „Acest experimentat jurnalist, format la institutul Gorki din Moscova în perioada lunii de miere sovieto-albaneze, ne-a dăruit în** Iarna marii însingurări **versiunea romanescă a schismei din 1960 cu țara sovietelor, angajată într-o liberalizare de calitate îndoielnică".**

Fragmentul tradus reprezintă momentul culminant al acțiunii : Albania contra URSS, Enver Hodja contra Hrusciov, marxism-leninismul pur contra aceleiași teorii, tardate.

În prima zi a Conferinței de la Moscova, în pauză, s-a căzut de acord asupra unei întîlniri între Nichita Sergheevici Hrusciov și Enver Hodja. Întîlnirea urma să aibă loc în biroul lui Hrusciov.

Era spre seară. Moscova se întindea cît vedeai cu ochii sub un cer mohorît, griuniform, fără orizont. Mașinile oficiale frînară în piața Noghin, în fața clădirii cenușii a Comitetului Central al P.C.U.S.

În biroul imens, în afară de Hrusciov, se mai aflau Mikoian, Kozlov și Andropov. Chipul lui Hrusciov avea o expresie serioasă, chiar încruntată. Își dădea singur seama că o asemenea mimică nu i se potrivea și asta îl făcea să fie nervos.

— Vorbiți, vă ascultăm, zise.

Enver Hodja făcu o mișcare ușoară cu mîna.

— Dumneavoastră ne-ați invitat pe noi, răspunse fără să-și privească interlocutorul, primul care trebuie să ia cuvîntul e gazda: O vorbă din popor spune că gazda trebuie să guste din bucate numai după ce musafirul a terminat de mîncat.

— Vă acceptăm condițiile, spuse Hrusciov. Cîteva secunde rămase nemișcat, cu privirea fixată în mijlocul mesei. Apoi ridică ochii : nu pricep ce s-a petrecut după vizita mea în Albania din primăvara trecută. Dacă atunci v-a nemulțumit ceva din atitudinea noastră, eu sînt ori prost, ori naiv că nu mi-am dat seama de asta. Din cîte-mi amintesc, atunci n-am avut neînțelegeri, dacă facem excepție de gluma cu plopii și griul.

— Dacă acesta este un preambul la discuția noastră, e cu totul altceva ; dar eu cred că nu trebuie să mai amintim de gluma aceea, zise Enver Hodja. Pentru altceva sîntem noi aici.

Hrusciov vru să amintească de proverbul cu gazda și musafirul, pe care nu și-l putuse explica, dar se răzgîndi imediat.

— Atunci, de ce v-ați schimbat poziția ? întrebă el.

— Noi ar trebui să vă punem această întrebare, spuse Enver Hodja.

— Ce ton e ăsta ? interveni Kozlov.

— Ca oricare altul, răspunse unul dintre membrii delegației albaneze.

Hrusciov nu auzi acest schimb de replici.

— Dacă ne respingeți prietenia, spuneți-o deschis, ridică el din umeri, deși noi vă sîntem prieteni. O vorbă de-a noastră zice că dragoste cu sila nu se poate.

— Popoarele au multe proverbe despre prietenie, acceptă Enver Hodja. Asta e dovada că i-a preocupat dintotdeauna. Dar dacă dumneavoastră înțelegeți prin prietenie vasalitatea, noi n-avem nevoie de ea.

— Nu înțelegem prin prietenie vasalitatea, răspunse Hrusciov. Așa ceva ar fi și de nedorit.

— Dumneavoastră ați fost cei care au provocat răceala dintre noi, imediat după Conferința de la București, zise Enver Hodja. Le-am oferit destule dovezi colegilor dumneavoastră alaltăieri.

— Of, Bucureștiul ăsta, făcu Hrusciov. Dumneavoastră ne acuzați pe noi, noi pe dumneavoastră. Să vedem cine are dreptate.

— De acord, spuse Enver Hodja.

Se priviră în ochi unul pe celălalt.

Era clar că se vor mai întoarce la acest preambul. Ca în mitul lui Sisif.

— La București, începu Hrusciov gînditor, acolo, desigur, a început totul... Avea în glas un fel de regret.

— Ar fi putut începe la Praga, îl contrazise Enver Hodja.

— Da, la Praga sau la Tirana.

— Se prea poate.

Hrusciov îl fixă cu privirea pe cel cunoscut drept „omul de la București" și care, ori de cîte ori i se spunea așa, privea cu o asemenea expresie, ca și cînd s-ar fi mirat de eticheta aceea amintind de vechile titluri nobiliare.

Hrusciov își aminti de seara aceea caniculară de la București, cînd omul acesta îl înfruntase. „În numele Comitetului Central al partidului nostru, vă declar, tovarășe Hrușciov, că nu sîntem de acord...". E posibil așa ceva ? scrîșnise el printre dinți. E posibil să se întîmple una ca asta ? A fost o seară sumbră, pe care n-o putea uita. Se întorsese tîrziu la sediu, nervos, și, după ce încercase în zadar să adoarmă, se apropiase de fereastra de la care se zareau luminițele orașului. Bucureștiul nu-i plăcuse niciodată, iar atunci i se păruse că în scîpirea astmatică a becurilor se ascundea ceva de rău augur.

— La București, dumneavoastră ne-ați lovit primii, zise Hrusciov cu glas domol, aproape cu regret.

— Nu, răspunse Enver Hodja, noi n-am lovit pe nimeni. Din contră, am fost considerați eretici pentru că nu ne-am supus ordinului dumneavoastră de a ataca un partid frățesc. Și asta e doar una dintre contradicțiile care există între noi. Știți că noi, de multă vreme, sîntem în dezacord cu dumneavoastră într-o serie de probleme. Nu ne place paternalismul dumneavoastră, n-am fost de acord cu intervenția din Ungaria fără a fi și noi consultați și nici cu modul în care ați procedat în cazul lui Stalin. Și apoi, nu vă aprobăm poziția față de Iugoslavia, nici capitularea în fața Occidentului. Tot astfel, nu sîntem de acord și într-o serie de probleme de principiu. Nu sîntem la fel de optimiști. Nu credem în triumful comunismului pe cale parlamentară...

— Nu sînteți de acord cu doctrina, îl întrerupse Hrusciov,

— Cu dumneavoastră, nu cu doctrina. Și cel mai important lucru, noi nu aprobăm supunerea în numele unității. Enver Hodja făcu un semn semnificativ cu mîna : Niciodată.

Liniștea se prelungi cîteva minute. Acel „niciodată" încă mai plutea prin aer ca o pasăre zgribulită. Brusc, privirea lui Enver Hodja căzu pe bustul lui Gandhi de pe biroul lui Hrusciov. Părea un milog ce se apropiase pe furiș de grupul interlocutorilor.

— Nu ! făcu Hrusciov. Era un „nu" ciudat, fără legătură cu cele ce se discutau. O exclamație neașteptată, ca un gest brusc de apărare. Nici el însuși n-ar fi putut spune de unde-i venise. Uită însă imediat, respiră profund și începu să vorbească monoton. Enver Hodja și toți ceilalți ascultau cu atenție. Hrusciov vorbi la început despre Ungaria, apoi despre Tito și despre China. Despre Stalin. Erau lucruri oarecum cunoscute. Pronunța cuvintele cu pasiune, dar își dădu imediat seama de asta. Coborî tonul ceea ce-ți sugera pașii culva ce coboară într-un beci adînc. Tot așa au coborît ei în noaptea aceea treptele mausoleului, își zise Enver Hodja, au deschis sicriul, au luat trupul înțepenit al mortului (cum l-or fi transportat, oare, în brațe, în sac, în ladă ?) și încet, cu pași furișați, l-au scos de acolo. Își aminti prima întîlnire cu Stalin. Era tînăr. Iarnă. Zburase toată ziua cu un avion militar spre Moscova. Vedea Rusia pentru întîia oară. Zăpada acoperise totul. Satele se iveau ici-colo în imensitatea albă. Cu Stalin se întîlnise spre seară. Discuția a fost scurtă. Știu că vă zbateți în lipsuri, spusese Enver Hodja aproape în final, dar la noi situația e și mai grea. N-avem pîine. Stalin asculta. L-a invitat apoi să cineze împreună. Erau singuri. Pe o masă de lemn fuseseră aduse cîteva farfurii acoperite. Stalin s-a așezat și i-a zis : „Șezi și mănîncă". Farfuriile acelea acoperite păreau niște adevărate enigme. Stalin a luat una. „Ia și tu", și-a repetat invitația. Lui Enver Hodja nu-i era foame, totuși dăduse la o parte un capac. Celelalte farfurii au rămas acoperite, pe masă. O să vă plătim totul, a spus Enver Hodja, deși, în momentul acesta... Celălalt îl privea. Cînd o să aveți, i-a zis.

Hrusciov vorbea acum despre ajutorul economic al Uniunii Sovietice. Dacă a fost insuficient, să vedem ce se poate face, spuse el. Uite, de exemplu în problema griului, despre care m-au informat tovarășii.

— Nu griul, interveni Enver Hodja, am vrea să cunoaștem motivul politic al refuzului dumneavoastră.

— Să vedem, repetă Hrusciov, să vedem de unde a apărut această răceală. Cu calm. Fără nervozitate. Nu cumva voi, albanezii, ați pus, fără voie, deasupra intereselor comunismului pe cele naționale, înguste ?

Enver Hodja dădu din cap, fixîndu-l îndelung pe Hrusciov.

— Nu, tovarășe Hrusciov, zise. Noi am devenit aliații Uniunii Sovietice nu din motive de frontieră, nici sub presiunea Armatei Roșii și nici dintr-un alt motiv exterior. În sentimentele noastre față de dumneavoastră se află ceva din comunismul inițial, din ideile lui Lenin. Poate că am abuzat uneori de fantezie, de ireal și, de ce nu, poate că am fost chiar și naivi pentru că am fost tineri și lipsiți de experiență, dar nesinceri nu am fost niciodată. Dumneavoastră, însă, cum s-ar părea, nu apreciați acest soi de lealitate. Dumneavoastră apreciați mai degrabă fidelitatea impusă de granițe, de arme, de bani. Nu noi, dumneavoastră ați sugrumat spiritul revoluției cu șireangul intereselor de stat. Iată de ce nu putem cădea de acord.

— Nu putem cădea de acord, e adevărat. Of, făcu Hrusciov.

Enver Hodja privi din nou spre bustul lui Gandhi, oarecum mirat că se mai afla acolo.

— Afirmați că acum, în U.R.S.S., puterea aparține unor oameni tineri, lipsiți de experiență, zise Hrusciov. Unul dintre tovarășii dumneavoastră le-a spus alor noștri că eu i-am îndepărtat din Biroul Politic pe Malenkov, Molotov, Bulganin, Kaganovici și ceilalți. Dumneavoastră știți că toți aceștia nu sînt mai în vîrstă ca mine ? Uite scrisoarea pe care mi-a trimis-o Bulganin în urmă cu trei zile. Dacă doriți, pot să v-o citesc.

— Nu e nevoie, e problema dumneavoastră, spuseră aproape la unison doi dintre membrii delegației albaneze.

Enver Hodja tăcea. Rememoră figura mongoloidă a lui Malenkov. Se întîlniseră în urmă cu cîțiva ani. Malenkov era congestionat la față. Își aminti că se îndoise întotdeauna de faptul că chipul acela spin, galben-cafeniu s-ar fi putut înroși vreodată. Nu trecuseră decît cîteva luni de la moartea lui Stalin. Enver Hodja se afla la Kremlin. Tocmai îi anunțase pe sovietici că decisese să renunțe la funcția de prim-ministru și să rămînă doar prim-secretar al partidului. Aha, acum își amintea de ce se înroșise Malenkov. Se discutase despre această decizie. Se întrebau care funcție ar fi mai importantă, cea de prim-ministru sau de prim-secretar. Hrusciov spusese că cea de-a doua (aici Malenkov se înfuriase) ; Voroșilov, din contră, optase pentru cea de prim-ministru. Văzînd reacția lui Malenkov, Enver Hodja pricepuse că între ei se petrecea ceva. Și lucrul acesta l-a întristat.

Între timp, Andropov începuse să citească scrisoarea lui Bulganin : „...cu prilejul sărbătoririi Marii Revoluții Socialiste din Octombrie... marile succese realizate... sub conducerea C.C. al P.C.U.S., cu dumneavoastră în frunte. Vă urez sănătate, dumneavoastră și familiei dumneavoastră. Bulganin. Moscova".

— Nu ne interesează, zise Enver Hodja.

Hrusciov își ieși din fire.

— Nu pricep, ce vă interesează pe dumneavoastră? întrebă. Dacă ați venit la Moscova ca să rupeți relațiile cu noi, spuneți-o deschis.

— Să nu vă închipuiți că ne puteți trata precum Zeus din Olimp, spuse Enver Hodja.

— N-am nimic comun cu Zeus, răspunse Hrusciov pipăindu-și chelia. Cel puțin, sub aspect fizic.

Într-adevăr, sub aspect fizic nu semăna deloc cu Zeus. Enver Hodja își aminti într-o fracțiune de secundă vizita de la ruinele antice de la Butrint, cînd Hrusciov și Malinovschi, admirînd statuile zeităților grecești, își șoptiseră unul-altuia : „Dacă am avea aici o bază de submarine, Grecia ar fi a noastră". Enver Hodja înlemnise. Încă din 1940, Albania se afla în stare de război cu Grecia și totuși, auzind cuvintele „Grecia ar fi a noastră", se cutremurase. Zeitățile de marmură îi priveau cu ochi imobili pe cei doi bărbați scunzi și grași ce pășeau sprintea prin fața lor. Enver Hodja își simțise fruntea îmbrobonită de sudoare.

— Spuneți „tovarășul prim-secretar" și gîndiți „tovarășul prim-vasal", zise. Trebuie să renunțați la aceste pretenții.

— Eu vorbesc, iar dumneavoastră, tuspatru, mă întrerupeți, gîndi cu voce tare Hrusciov. În 1957 v-am lăsat să vorbiți două ore, în timp ce acum dumneavoastră m-ați întrerupt după primele cîncі minute. Un proverb spune că...

Besnik lăsă proverbul netradus. Obosise. În ziua aceea, spre uimirea lui, proverbele aveau mare căutare de ambele părți. Nici nu-și închipuise vreodată că la niște tratative oficiale ar fi fost posibil așa ceva. Îl lua cu cald ori de cîte ori vreunul dintre interlocutori începea cu „poporul are o vorbă înțeleaptă care zice că...".

În vreme ce proverbul era tradus în două-trei variante complet diferite una de alta, cîneva dintre cei prezenți pomeni de conflictul de la baza militară Vlora.

— Dacă baza provoacă divergențe, s-o desființăm, propuse Hrusciov.

— Cum doriți, zise Enver Hodja. Existența ei înseamnă că, dacă izbucnește un război, Vlora va fi distrusă înaintea Sevastopolului.

— Hm, făcu Hrusciov. Dacă vreți, putem să ne retragem submarinele, spuse. Submarinele sînt ale noastre.

— Baza e comună, observă Enver Hodja.

— Ideea construirii ei i-a aparținut tovarășului Hrusciov, zise Mikoian.

— Asta n-are importanță, îl contrazise tăios unul dintre membri delegației albaneze. Privirea acestuia acoperită parcă cu o pojghiță de gheață, se fixase asupra lui Hrusciov. Hrusciov îl privi, dar nu-i răspunse. De obicei încerca să nu răspundă la intervențiile colaboratorilor lui Enver Hodja. Avea impresia că și acesta proceda la fel. Încercă să-și întoarcă privirea, dar își aminti brusc că celălalt era primul ministru al Albaniei, așa cum el însuși, printre altele era și primul ministru al Uniunii Sovietice. Printre

Prezentare și traducere de Marius Dobrescu

Continuare în pag. a 15-a

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
20 LEI